

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yorgos Yoannu

Yegâne Miras

ÇEVİREN MÜFİDE PEKİN

YORGOS YOANNU • Yegâne Miras

H MONH KAHPONOMIA

© 1982 Yorgos Yoannu

İletişim Yayınları 837 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 174

ISBN 975-05-0070-9

© 2002 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2002, İstanbul (1000 adet)

EDITÖR Osman Yener

KAPAK Utku Lomlu

KAPAK FOTOĞRAFLARI Konstantinos Manos, *A Greek Portfolio*,
Yunanistan Ege Bakanlığı, 1999

KAPAK FİLMİ 4 Nokta Grafik

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Serap Yeğen

MONTAJ Şahin Eyilmez

BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları

Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YORGOS YOANNU

Yegâne Miras

H MONH KΛHPONOMIA

YUNANCA'DAN ÇEVİREN

Müfide Pekin

Ücretsiz PDF | Kitap Arşivi - <https://raniye.org>

i

m

İÇİNDEKİLER

Yazar Hakkında / MUFIDE PEKİN	7
Eski Delik Sırtlarında	11
Yangelis Dayı	23
Yegâne Miras	31
Şeyh-Suyu'nun Köpekleri	45
Sis	57
Kemal'in Evinde	61
Evtihoula	65
Medyum	69
Meyhanenin Teybi	81
Zaltan	89
"Aaadede"	99
Güvercinler	119
Limonlar Pahalıydı	123
Katil Thanasis	127
Tazminat	133
Resmî Kâğıdı Beklerken	143
Eski Rüzgâr	147

Yazar Hakkında

Yunan edebiyatının en büyük düzyazı ustalarından ve önemli şairlerinden olan Yorgos Yoannu 1927 yılında göçmen bir ailenin çocuğu olarak Selânik'te doğdu. Yazarın Tekirdağ-Keşan doğumlu olan anne ve babası 1923 Mübadelesi'nden sonra Doğu Trakya'yı terkedip Selânik'e yerleştiler. Selânik'te Felsefe Fakültesi'nin Tarih ve Arkeoloji Bölümü'nü bitiren Yorgos Yoannu, uzun yıllar orta öğretimde eğitimci olarak çalıştı. 1962 yılında bir Yunan lisesinin kurulması amacıyla Eğitim Bakanlığı tarafından gönderildiği Bingazi'de iki yıl öğretmenlik yaptı. 1971 yılından sonra Atina'ya yerleşen Yoannu Eğitim Bakanlığı'ndaki görevini ölünceye kadar sürdürdü. 1985 yılında geçirdiği basit bir prostat ameliyatı komplikasyonu yüzünden 58 yaşında Atina'da öldü. Böylece, yazarın "Yegâne Miras" öyküsünde sözünü ettiği, ailesindeki erkeklerin genç yaşta dünyaya veda etmeleri hakkındaki sözleri ve ailede erkeklerin kondukları "yegâne miras"ın babalarının ölüm yaşı olduğu şeklindeki ironik öngörüsü, kendi kısa yaşamıyla da kanıtlanmış oldu ve yazar bu anlamda aile geleneğini bozmadı.

Düzyazının her türünde eserleri var Yorgos Yoannu'nun ama en çok hikâye tadındaki deneme yazılarıyla tanınıyor. İlk kitabı, gençlik şiirlerinin toplandığı *Iliotropia* (Ayçiçekleri) 1954 yılında Selânik'te basıldı. İkinci ve daha kapsamlı olan şiir kitabı *Ta Hilia Dendra* (Yüz Ağaç) 1963'te çıktı. 1964'te kaleme aldığı ilk düzyazı denemesi *Gia Ena Filotimo* (Haysiyetli Birisi İçin) adlı kitabının çok beğenilmesi ve yazarın güçlü içgüdüsu onu bu tarihten sonra sadece düzyazıda eser vermeye yönlendirdi. Yorgos Yoannu'nun anı-deneme-hikâye türündeki düzyazı edebiyatı külliyyatının içinde yer alan ve gerek Yunanistan'da gerekse çevrildiği dillerin konuşulduğu ülkelerde çok büyük bir okuyucu kitlesiyle buluşmuş diğer eserlerinin bazıları şöyle: *I Sarkafagos* (Lahit, 1964), *I Moni Klironomia* (Yegâne Miras, 1974), *To Diko ma Ema* (Kendi Kanımız, 1978), *Epitafios Thrinos* (Cenaze Ağdı, 1980), *Omonia 80* (1980), *Kitazmata* (Bakışmalar, 1981), *Pollapla Katagmata* (Çok Yönlü Kırılmalar, 1982), *Efivon ke Mi* (Ergenler ve Olmayanlar, 1982), *Katapakti* (Bodrum Kapağı, 1982), *Evflekti Hora* (Patlamaya Hazır Ülke, 1983) ve *Kendi Kanımız*'ın bir devamı niteliğinde olan son eseri *I Protevusa ton Prosfigon* (Göçmenlerin Başkenti, 1984).

Yorgos Ioannu denemeleri yanında halk masalları ve folklor dallarında da araştırmaları ile tanınıyor. Bu alanda yaptığı çalışmaları *Ta Dimotika Mas Tragudia* (Halk Şarkılarımız, 1966), *Magika Paramithia tu Elinikou Lau* (Yunan Halkının Sihirli Masalları, 1966), "Karagöz" (1971-1972, üç cilt), *Paraloges* (Delice Sözler, 1970) ve *Paramithia tu Lau Mas* (Halk Masallarımız, 1973) gibi kitaplarda toplandı. Edebiyatın değişik dallarında verdiği eserleri arasında çocuklara yönelik metinler, bir çocuk oyunu, Euripides'ten, Aziz Augustin'den, Çek ve Alman şairlerinden yaptığı çeviriler, Papadiamanis, Kavafis ve Lapathiotis gibi şairler üzerine deneme yazıları var. Dizeleri 1982 yılında N. Mamangaki tarafından

bestelendi. Düzyazı örneklerinin bazılarını kendi sesiyle kasede okudu. Şiirleri ve hikâyelerinin birçok gazete ve edebiyat dergisinde yer almasının yanı sıra *Yegâne Miras*'ta yer alan öykülerinden "Kemâl'in Evinde" (Yunanlılar Mustafa Kemâl'e sadece "Kemâl" derler), Yunanistan'da orta öğretim edebiyat ders kitaplarına düzyazı örneği olarak girdi.

Eserlerinde sıradan insanın gündelik yaşamını betimleyen Yorgos Yoannu, deneme-hikâye arası bir anlatım tarzıyla çağdaş Yunan edebiyatına yeni bir soluk getirmiştir. Öykülerinde bir yandan anıları değer, kahramanlarının içsel dünyalarını adeta didik didik ederken bir yandan da çağın siyasal ve toplumsal sorunlarına eleştiriler yöneltir. Yazarın doğup büyüdüğü ve büyük bir aşkla bağlı olduğu Selânik şehri ise öykülerinin baş kahramanıdır. Yazarın 1971-1973 yılları arasında başkent hayatına uyum sağlamaya çalıştığı bir dönemde yazdığı *Yegâne Miras*'ta yer alan öykülerde kozmopolit yapısıyla bilinen Selânik şehrinin kokusu ve rengi hakimdir. Yeni yetme bir delikanlı olarak yaşadığı İkinci Dünya Savaşı sırasında bombalar altında yıkılan Selânik'te yazarın kendi ailesi çevresinde gelişen traji-komik olaylarla örülen bu öykülerin ayrıntılarında gizli olan aslında Yunanistan'ın çağdaş tarihidir. Yeni kurulan bir toplumsal yapının kuruluş sancıları içinde yaşama tutunmaya çalışan küçük insanın sıkıntıları, artık kaybolmaya yüz tutan alışkanlıklar, yok olan tatlar İonannu'nun ana temalarını oluşturur bu eserinde. 1974'ün başlarında, yani Yunanistan'da askeri diktatörlüğün sona ermekte olduğu bir dönemde basılan *Yegâne Miras*'ta, çok dolaylı olmakla birlikte bu döneme ait bazı imalara, üstü kapalı eleştirilere rastlamak mümkündür.

MÜFİDE PEKİN

Temmuz 2002

Eski Delik Sırtlarında

Memleketlerinden geldiklerinde küçücük, masum kız çocuklarıydılar; ama devletin göçmenlere dağıttığı, Türklerden kalan mallardan pay alabilmeleri için aileleri onları hemen evlendirmişti. Aynı gün, aynı kilisede biri marangoz, öteki yapı ustası iki arkadaşıyla evlendiler, onlar da göçmendi. Düğünlerinde dağıttıkları nikâh şekerleri herkeşe yetmedi. Damatlar kimseye danışmaksızın fazla konuk davet etmişlerdi. Dünürler panik içinde mahallenin pastanesine koşup hemen o pembe, mavi kâğıt torbalar içinde satılan nikâh şekerlerinden biraz daha aldılar. Kâğıt torbalar içindeki akide şekerlerini alan davetlilerin hemen hiçbiri bu düğünden fazla hoşnut kalmadı ve bunu davranışlarıyla belli ettiler. Bazıları şekerlere elini bile sürmedi. Hele bir kısmı, özellikle düğüne hediyeleriyle gelmiş olanlar, ertesi sabah ilk iş olarak nikâh şekerlerini geri yolladılar. Belli ki o gece pek çok yatak odasında düğünün dedikodusu fazlasıyla yapılmıştı. Örselenmiş insanlardı bunlar, içlerinde eski beyler, ağalar vardı, bu yüzden oldukça kırıldılar.

Yeni evli iki bacanak olanlara fena içerlediler - aslında

tatsızlığın nedeni biraz da kendileri idi ya. Düğün gecesi aşırı içip zurna gibi sarhoş olmuşlardı. Davetlilerden çok kendileri eğlendiler aslında, hem de çılgınca. O kadar ki bir ara poturlarını da indirip masaların üzerinde donsuz oynamaya başladılar. Arkadaşları da coşmuş, yortu şarkıları eşliğinde onlara alkış tutmuşlar, kadınlar ise bu görüntüler karşısında küçük çığlıklar atarak kaçışmışlardı içerilere.

Damatlar odanın bir köşesinde misafir koltuğuna kurulmuş oturan vaftiz analarını fark etmemişlerdi bile o dumanlı kafayla. Vaftiz ana bütün bu olup bitene daha fazla tahammül edememiş, vakarla yerinden kalkarak derhal evi terk etmişti. Bir daha da o eve adımını atmadı. Günahtır, gençlere hakarettir dediler, hiç aldırış etmedi ve bu iki çiftin çocuklarını vaftiz etmeyi de reddetti. Vaftiz ana Trakyalı bir ağa kızıydı ve bu lanet olası zorunlu göç olmasaydı, evinde hizmetli diye çalıştırdığı bu kalitesiz insanları evlendirmeyi asla aklının ucundan bile geçirmezdi. Memlekette ailesine ait kervanlar kasabaya gidip gelirken her yan deve çanlarının sesleriyle inler, kasaba halkı korkuyla karışık bir saygı içinde, "Hacıyanaki'nin develeri geçiyor," diye fısıldarlardı birbirlerine. Oysa burada, Göçmen Bürosu tarafından deniz kenarında bir Türk konağına yerleştirilmiş olmalarına rağmen asaletlerinden çok şey kaybetmişlerdi; ve en önemlisi, etik değerleri artık alt üst olduğundan vaftiz ana marangozun annesinin yalvarmalarına dayanamayıp oğlunu evlendirmeyi bile kabul etmişti sonunda. Vaftiz ananın marangozun annesine verilmiş bir sözü de vardı esasında. Memleketteyken sütü kesilip oğlunu emziremediğinde, şimdi evlenmekte olan delikanlının anası kendi oğluyla birlikte onun oğluna da süt anneliği yapmıştı. Keşke kendi oğlu da marangozun oğluna benzeseydi de babasının çekmesinden ha bire gizli gizli yürüttüğü paraları kötü kadınlarla yiyip bitirmeseydi. Doğrusu o zamanlar vaftiz ananın

konağında hizmetçi olmak için can atan daha bir sürü kadın vardı ama o, marangozun anasının misler gibi kokan pırıl pırıl evini gidip görünce onu seçmişti evine almak için. İki kadın da temizlik hastasıydı. Böyle hatırı sayılır, sağlam bir kirvelik bulunca marangozla birlikte yapı işçisinin düğününü de aradan çıkarıvermeye karar vermişlerdi. Vaftiz ananın kızlarından biri, o kendini beğenmiş ve surat-sız haliyle gelip çiftin başlarındaki düğün taçlarını bir çabukta değiştirivermiş ve hemen ortadan yok olmuştu. Düğün ikramını bile beklememişti. Bütün bu tavırlar, o zamanlar zenginlerle vaftiz yoluyla hısım olmaya can atan bu içi dışı bir, sıcakkanlı insanlarda acı bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Ama her şeye rağmen düğün eğlenceleri ertesi gün de devam etmiş, yanlış anlaşılmalara, özellikle de vaftiz anayla yaşanan tatsızlık yeni evli delikanlıların ruhunda derin yaralar açmış, bu yüzden ertesi gün kendilerini şaraba daha da fazla vurmuşlardı.

Her iki çiftin ilk çocukları, marangozun oğlu ve yapı ustasının kızı, pek zeki çıkmadılar, epeyce salak çocuklardı kısacası; böyle salak olmaları, babalarının kendilerini sarhoşken peydahlamalarına yoruldu kapalı kapılar ardında. Çocuklar geri zekâlı bir laf ettikleri ya da aptalca bir şey yaptıkları zaman yaşlı kadınlar içlerini çekerek, “akılsız büyüüklerin cezasını çocuklar çeker” diyorlar, bu arada evde kalmış kız kurularından biri hayretini gizlemeyerek, “ama insaf, ilk geceden nasıl olmuş her ikisi de tam isabet kaydetmişler?” diye söylenip duruyordu. Bu yaşlı kızcağızın akli fikri hep samanlıktaydı.

Düğünden birkaç gün sonra damatlar iyice ayılınca, yeni evliler temiz pak giyinip ellerinde evlilik cüzdanlarıyla, göçmenlere arazi ve ev dağıtma işinde tüm yetkiyi elinde bulunduran komisyonun karşısına geçtiler. Gelinlerle damatları alaycı bakışlarla süzen komisyon üyeleri onlara Tumba’da,

İskân Komitesi'nin göçmenler için yaptırdığı tek tip evlerden birini önerdi. Kabul etmediler. Tumba çok uzak, dediler. Aslına bakılırsa beğenmemişlerdi orayı; bunu da aralarında daha önce konuşmuşlardı zaten. İpsizi, sapsızı, her çeşit adam toplanmıştı Tumba'ya. Kalamarya olamaz mı, dediler. Nea Krini'de, Aretsou'da deniz kenarında arazi teklif edildi kendilerine. Ama oradan yarım gün yol yürümek gerekecekti şehre varmak için. Ayrıca deniz kenarında toprak ne işlerine yarayacaktı? Ne balıkçılık bilirlerdi, ne kayıkçılık; tek bildikleri yapı işçiliğiyle marangozluk. Nasıl işe giderlerdi oradan; daha da önemlisi akşam karanlığında nasıl eve döneceklerdi yorgun argın? Aynı Türkiye'de olduğu gibi burada da doğulu mantıklarıyla abartıyorlardı hadiseleri.

Ve öyleydi, böyleydi derken, kendilerine tepede Eski Delik'te, kale yakınlarında büyükçe bir arsadan söz edilir edilmez, şöyle bir bakıştılar ve hemen, "tamam," dediler, "orası olur". Gerçekten de arsayı yakından görünce zerre kadar pişmanlık duymadılar kararlarından. Belki yokuş tırmanacaklardı, belki fazlasıyla ıssızdı bu mahalleler ama sapasağlam kale duvarları buralara bir güvenlik duygusu, bir sıcaklık veriyordu. Ayrıca bütün şehir ayaklarının altındaydı. Yabancıydılar buraların evet, ama haysiyetlerine düşkün insanlardı bu göçmenler. Memleketteyken imparatorlar tarafından çok güçlü tahkim ettirilmiş Bizans surlarının yakınlarında yaşamışlar, oralardan kopup gelmişlerdi; bu nedenle Eski Delik civarındaki surları, kaleleri seyretmekten çok hoşlanıyorlardı. Özellikle yapı ustası, büyük bir ustalıkla üst üste dizilmiş ve zamanla -belki de akan kanlarla- kararmış surları okşadıkça keyfinden uçuyor, sağa sola dağılmış, sadece bir eve değil bir kale yapmaya yetecek kadar çok sayıda, düzgün kesimli taşın oluşturduğu tepelikleri gördükçe gözleri yuvalarından fırlıyordu. Ama açıkçası daha sonraları öyle zorluklar çektiler ki bu tepelerde, bu bayırlarda otur-

mayı kabul ettiklerine pişman olup kendilerine lanet ettiler zaman zaman. Yokuş yukarı sıcak altında kan ter içinde taş taşımak, kışın ise her yer buz tuttuğunda yokuş aşağı inmeye çalışmak sahiden kahramanlık gerektiriyordu. Yokuş aşağı inerken üstü camlaşmış buz tabakasıyla kaplı kaldırım feci kayıyordu. Eskiden müthiş sert kışlar olurdu bu şehirde. Bir gün mahallelinin biri öylesine kötü kayıp düşmüştü ki, yattığı yerden ancak battaniye içinde toparlayıp kaldırılabilmişlerdi adamcağızı. Ama bizimkilerin vücudu daha sağlamdı; düşmemek için buz üstünde dengelerini koruyarak yürümeyi beceriyorlardı. Fakat evden biraz daha erken çıkmak mecburiyeti yok mu, işte o büküyordu bellerini!

Arazinin toprağı yumuşaktı, kolay kazılıyordu. Altında taş da yoktu, eski evlerin temelleri de. Derin kazılmış hendeklerden çıkan toprak olmalıydı bu. Bizanslılar surların yakın çevresine bina inşa etmekten kaçınmışlardı; nedeni de belliydi. Etrafta dolanıp duran karanlık suratlı paralı askerler yüzünden o bölgeler hem tehlikeli hem adı kötüye çıkmış yerler sayılırdı. Savaş zamanları bu kabadayılar işi iyice azıtıyordu anlaşılan. Tahkim edilmiş bölgelerin yakınında inşaat yapmak da yasaklanmış olabilir o dönemlerde. Her neyse, bilinen tek gerçek, toprağın güzel olduğuydu; ayrıca Kalamarya'da, Pontusluların içinde yaşadığı o aşırı kalabalık ve pis ortamdan eser yoktu burada. İki usta toprağı kazarken ara sıra tepsi şeklinde yuvarlak, kararmış demir parçalarına rastlıyorlardı; hayatları boyunca hiç kimse onlara, bunların hasar görmüş kalkanlar olduğunu öğretmemişti. Sağlam olanlarını ayırıp belli aralıklarla çatıya dizdiler, üzerlerine de ağır taşlar yerleştirdiler. Ağaç kökleri iki evin arkasında peynir dilimi gibi kestikleri toprağı tutsun diye arsanın çevresine hanımeli ve incir diktiler. Dikilen ağaçlar daha sonra çocukların altında oynamaya doyamadıkları gölgelikler ve kuytu köşeler oluşturdu.

Kız kardeşlerden biri cinciydi. Bir süre sonra kale duvarlarında geceleri bir ışık topunun aşağı yukarı dolaştığını gördüğünü söylemeye başladı. Pek ciddiye alan olmadı bu lafları. Aya Dimitri'dir sana görünen nur topu, dediler ve surlara olan güvenleri daha da arttı. Yine de marangozun cinci karısı, keza duvarcınıninki de, zaman zaman çocukların diline düşüp alay konusu olmaktan kurtulamadılar.

Önce cinci kız kardeş öldü, çok genç yaşta. Bağırsak şeridi yüzünden rahmetlik oldu zavallı. Göçmen hastanesinin doktorları ve genç stajyerleri aylarca kadının karnını bir açtılar bir kapadılar. O saf ve körpe kızcağız kısa zamanda kocakarıya dönmüştü. Üç çocuğuna -üçü de oğlandı- elinden geldiği kadar öbür gelin baktı ama o da dışarıda çalışıyordu. Planyadan geçirdiği kaymak gibi kerestelerin üzerine dökülüyordu marangozun gözyaşları. Bu arada öbür gelinin büyük oğlu da aynı hastalığa yakalandı. Aynı odada uyuyan bir köpekleri vardı; çocuklar köpeği dudaklarından öpüyorlardı. O iğrenç hayvan yüzünden neredeyse hepsi kuyruğu titretecekti. Neyse ki çocukcağız son anda kefeni yırttı. Patlayıp mikrop bütün vücuda dağılmadan doktorlar köpek şeridi dolu keseyi çıkarıp almayı başardılar. Bu sırada oğlanın babası da çift taraflı zatürreeye yakalandı. Fazla içkiden ve eskiden geçirmiş olduğu sıtma yüzünden bünyesi zayıf düşmüştü, kısa sürede öldü o da. Bu cenazeyi de kaldırdık. Meryem Ana kilisesi göçmen hastanesinin tam karşısına düştüğünden çocuk babasının cenazesini hastanenin penceresinden sürekli haç çıkararak izlemişti. Kilisede annem baygınlık geçirdi. Ayakta dışarı sürüklediler, yüzüne tokat atıldılar, vücudunu ovaladılar. Akşam sanki acımız yetmiyormuş gibi bir de babamın öfke nöbetini çekmek zorunda kalmıştık. Neymiş efendim, komisyon üyelerinden biri fırsat bilmiş de annemin memelerini ellemiş baygın yataarken. Duyan da annemin mahsustan bayıldığını sanır. Ba-

bamın, “bir daha cenazeye gitmek yok” şeklindeki yasağına evimizde hiçbir zaman uyulmadı elbette.

Sonra kötü olayların ardı arkası adeta bıçakla kesilir gibi kesildi. Uzun yıllar, ölümü bırakın, grip bile görülmedi ailede. Marangoz iyiden iyiye işin cılkını çıkarmıştı artık. Her akşam sarhoş olup aynı şarkıyı aynı yeknesak sesiyle söyleyip duruyordu:

*“Anan sana kırk lira verse,
ah verse,
Bir de dükkân
Mevlevihane’de,
yetmez canım, ah yetmez..”*

Yakışıklı adamdı marangoz, ama nedense bir daha evlenmek istemedi. Üstelik muhabbet faslına bir daha hiç mi hiç girmede; eh tabii, bu işler keyif ister. Safın teki de olsa sevmişti rahmetliyi. Bacanağını da çok özlüyordu ve rahmetlinin inşaatında çalışmış olduğu Ulusal Banka’nın önünden her geçişinde öylesine duygulanıyordu ki akşamına mutlaka zil zurna sarhoş oluyordu. Bacanağımın yerine de içiyorum, diyordu. Duvarcı bacanak o inşaat işini bulduğu zaman içerek kutlamışlardı bunu ya. Pazar öğlenleri sağlı solu bütün meyhanelerde gramofonlar çalar, erkeklerin bulunduğu bu meyhanelere bacanağıyla beraber bir kadeh şarap içip iki tatlı dost sohbetine katılmak için girerler, sonra yine birlikte eve dönerlerdi; kapıda kızartma tavasının altını kapatıp ellerini önlüklerine sildikleri gibi kendilerini karşılamaya koşan kadınlarını bulurlardı; çocuklar koşuşup oynarlardı etrafta; işte şimdi bütün bu eskileri hatırlıyor, gözleri doluyordu. Güç koşullar altında yaşamaktan içi giderek katılaştan baldızı, böyle günlerde onlara özel yemekler pişirirdi, bambaşkaydı o günler.

Çocuklar bütün gün pislik, çamur içinde yuvarlanıp dururlar, köpeklerle, kedilerle, yılanlarla, kurbağalarla oynarlar, hiçbir şeyden şikâyet etmezlerdi. O günlerde Ierisso'da büyük deprem olmuştu, bu yüzden şehrimiz durmadan sallanıyordu. Biz de bu kötü günler geçene kadar yukarıya, göçmen evlerinin olduğu yere taşınmıştık. Çünkü geceleri bir yığın ayaktakımının doluştuğu meydanlarda uyumamız mümkün değildi. Bu göçmen ailenin bahçesinde uyumaya başladık. Üzerine bir de korkunç sıcak vardı o günlerde. Ara sıra yatağımızın altındaki yerin oynadığını hissediyorduk. Beni de bütün bu çocuklarla aynı döşeğe yatırıyorlardı. Uyku bozukluklarımın başlangıcı işte o zamanlara kadar uzanır. Bütün gece beni tekmeleyerek üzerimi açmaları bir yana, dünyanın tüm pis kokuları, özellikle de sarımsak kokusu buram buram çıkıyordu bu çocukların vücutlarından. Osuruk kokusu da cabası. Kuluçka makinesinden diğer civcivlerle yapışık çıkıp hayatta kalmaya çalışan bir civciv gibiydim. Neyse ki depremler çabuk bitti de bu kâbustan kurtuldum.

Alman işgalinde, herkesin zannettiğinin tersine bizlerden daha fazla sıkıntı çekmediler göçmenler; biz sanki çok mu iyi durumdaydık, saraylarda mı yaşıyorduk? İşgal sırasında göçmen aileler çocuklarını sokağa salıverdiler ve bu çocuklar tablalar içinde sigara, sigara kâğıdı, şekerleme ve daha aklınıza ne gelirse satmayı öğrendiler. Yalnızca okur yazar olamadılar. İlkokulu bitirdiler mi, o bile şüpheli. Coğrafyaymış, tarihmiş, bu dersler en büyük kâbuslarıydı.

Alman işgali bitti, diğer belalar geldi: Firavunun yedi çilesi. Bu arada çocuklar büyüdü. Marangozun üç oğlu, duvarcının iki oğluyla çocukların en büyükleri olan kızı. Öğlanlar askere gittiler. Dişlerini sıktılar, kızılara karşı, yeşillere karşı, sarılara karşı, artık komutanları, üstleri parmağını kime doğru işaret ettiyse onlara karşı savaştılar. Askerliği de kıvrınca iş aramaya çıktılar. Ateşin içine hiç düşünme-

den atılsınlar diye kendilerine dünyalar vaat edilmişti askerlik sonrası. Şimdi ise yüzlerine bakan yoktu. Surlara sırtını dayamış bir kahvehane vardı, oraya dadandılar; sabah-tan akşama kadar kâğıt oynuyorlardı. Kahvehane işsiz yuvasıydı; sadece delikanlılar değildi işsizler ordusunun elemanları, çoluklu çocuklu koca adamlar da vardı içlerinde.

Etrafta ters, bozuk giden şeylerle ilgili kafalar karışmış, şüpheler oluşmuş, kahvehane sohbetleri tam bu konular etrafında şerbetleniyordu ki gurbete çıkış yolları açıldı. Her şeyi kahvehane köşelerinde halletmeye imkân yoktu elbette. İşsiz güçsüz takımı etrafta dönen karanlık işleri öğrenince, günün birinde onlara da ucu dokunur diye korktular ve oradan tüymeye karar verdiler. Hepsinin en uyanığı olan marangozun ikinci oğlu hemen Almanya'ya işçi yazıldı ve işleri yolunda giderse geride kalan diğer aile üyelerini de al-dıracağına söz verdi. Gitme günü gelip çatığında, oradan ayrılmaya gönlü yok gibiydi delikanlının, keyifsizdi. Sabahın köründe istasyona gidip onu uğurladık. Bütün sülalesi oradaydı ve sürekli espriler yapıyorlardı; ama ayrılık yüreklerini için için kemiriyordu hepsinin. Biraz ileride fettan bakışlı kılıklı bir kız iki sidikli arkadaşıyla birlikte sessiz sessiz ağlıyordu. Yengesinin infial dolu bakışlarına rağmen kıza dönüp, "gelip seni alacağım" diye bağırdı bizim delikanlı. Istasyonda heyecan içinde bir avaza birbiriyle konuşmaya çalışan yüzlerce insan vardı. Biraz sonra yolcu dolu vagonlarıyla Atina treni göründü. Çok az insan indi; geri kalanlar da gurbet yolcularıydı. Tren durur durmaz ahali perondan trene doğru aktı. Kapılarda sıkışma oldu. Bir kısmı valizleriyle insanları ite kaka bağıra çağıra inmeye çalışıyordu. Trene binmeye çalışanların ise hiçbir şeye kulak asacak halleri yoktu çünkü bu yolculuk onlar için hayat memat meselesiydi. Hepsinin de yanında sürüyle bavul, su testisi gibi eşyaları vardı. Başımıza geleceği anlamıştık; Alman-

ya'ya kadar ayakta gitmek zorunda kalabilirdi bizimki; bunun üzerine karga tulumba, tuttuğumuz gibi tren penceresinden içeri tıkıverdik yolcumuzu. Bizi görenler de aynı numaraya başvurmaya başladılar. Yunanistan yığınlar halinde terk ediliyordu. Hep aynı lafı duyuyordunuz etrafta: "Buraya bir daha dönüp tükürmem bile arkadaş ben artık." Ve tren geç de olsa hareket edince yolcu gençlerin her biri geride kalanlarına bağırarak seslerini duyurmaya çalışırken bana doğru yüzlerce ağızdan tükürük atılıyormuş gibi gelmişti o an; gayri ihtiyari başımı eğmiştim.

Gurbetçimiz başlangıçta bunalımlı mektuplar yazıyordu geridekilere; ve altı ay sonra aniden geri dönüşü herkesi büyük bir umutsuzluğa sürükledi. Ama delikanlı meyhane serserilerinin içine yeniden düşünce bir kez daha toparlandı, bir kez daha gitti; bu sefer tatil için bile olsa geri dönme-yecekti. Gitmeden önce otomobil aksamı hakkında hiçbir bilgisi yoktu ama kısa sürede hatırı sayılır bir teknisyen olup çıktığı duyuldu gurbet ellerde. Ustalarının hayranlığını kazanmıştı oralarda. Bu gurbetçilerin bu işleri nasıl böyle çabuk kıvırdıklarına akıl sır erdiremiyordum doğrusu; az kaldı çobandan uçak mühendisi bile yapacaklardı. Gurbetçimiz memlekete iştah kabartıcı mektuplar yazıp geride kalanların da yavaş yavaş kanına girdi. Öyle ki sonunda göçmenlerin evinde erkek cinsinden bir tek varlık kalmamıştı. Bir süre sonra üst katlarda, alt katlarda, bahçelerde gezinenler arasında sadece, elinden kırk türlü iş gelen marangoz, baldızı ve bir de baldızının evde kalmış şişko kızından başka kimse kalmamıştı artık.

Çocuklardan hem posta havalesi gelirdi hem de mektup; ara sıra da üzerlerine sülük gibi yapışmış sefil görünüşlü birtakım yabancı kadınlar taşırıldılar yanlarında: "Bu nişanlım... Size karımı tanıştırayım." "Allah layığını versin pis herifler sizi," diye geçirdim aklımdan.

Bir seferinde izin için gelen büyüğü, kız kardeşine ayarlamak üzere yanında kıranta bir delikanlı getirdiydi. Parlak dış görünüşüne rağmen delikanlının biraz uyuşuk bir hali vardı; hiç kimse anlayamamıştı ne iş yaptığını. Yine de çocukcağız kendisine tanıştırdıkları bu kadanaya hayır dememişti; çirkinliğini geçtik, oğlandan yaşça da büyüktü şişko kız. Sözlendiler; oğlan erkenden kahveye gitmek yerine sabahın köründe kızın evine gelir, orada öyle, ellerini göğsünün üzerinde çapraz kavuşturup saatlerce bir meczup gibi otururdu. Nedir, ne değildir diye soruşturuldu ve kısa zamanda oğlanın iyi yürekli ama birazcık esrarkeş biri olduğu öğrenildi. Hiçbir işte çalışmaması da bu yüzdenmiş meğer. Hemen sepetlediler oğlanı evden. Böyle bir şeyi asla kabul lenemeyecek kadar lekesiz insanlardı bu göçmenler. Delikanlıya gelince, günde üç dört kez evin önünden geçiyor, geceleri bir çuval beyaz çakıl taşıyla gelip evin önündeki toprağın üzerine taşlarla “seni seviyorum” yazıyordu. Askerdeyken dağlara taşlara kireçli taşlarla çeşitli şiarlar yazdırırlardı ya, işte onun da yazmayı öğrendiği tek cümle, çakıl taşlarıyla yazdığı bu cümleydi. Faydasını görüyordu şimdi askerde öğrendiklerinin. “Katinaki, seni seviyorum” sözlerini her sabah bütün mahalleli okumaya başlamıştı kapının önünde. Düşündüler, taşındılar, delikanlıyı yeniden aldılar içeriye. Herifcioğlu yakışıklıydı da neme lazım, Katinaki’ye gelince o da içten içe pek istiyordu delikanlıyı. Evlendiler ve ev kısa zamanda yeniden çocuk kaynamaya başladı. Delikanlı bu işin erbabıydı belli ki. Ha gayret bir tane, ha gayret bir tane daha. Esrarkeşle durgun zekâlının çocukları sürdürecekti zürriyeti. Öbürlerini doymak bilmez yabancı kadınlar yutmuştu.

Geçen ağustos kale civarını ve Yukarı Mahallenin kiliselerini başkentten gelen bir arkadaşımın dolaşıyordum. Şehrimize gelen herkes önce buranın pitoresk görüntülerini gör-

mek ister; ben de hatırlarını kırmam; eskileri yeniden hatırlamam için bana fırsat doğmuş olur. Arkadaşım iyi çocuktur; oldukça varlıklıdır ve aristokrat bir aileden gelir. Küçük Asya Felaketi yüzünden yirmi ikide kurşuna dizilen önemli siyasi şahsiyetlerle yakın ilişkisi var. Viran mahallelere baktıkça -ki o bu manzarayı harika buluyordu- içimden sürekli şu soru geçiyordu: “Bizi göç yollarına dökerek paramparça edenleri ne zaman cezalandıracağız?” Sonra iki kadeh uzo içmek üzere bir çınar altına oturduk. Başımı kaldırıp hayran hayran endamını seyrettim asırlık çınarın. Yığınlarla yaprağı sırtına yüklemiş koca gövdesi yepyeni, güçlü sürgünler veriyordu...

Yangelis Dayı

Yangelis Dayı partizan savaşında yüzbaşısıydı. Muvazzaf değildi, yedek subaydı. Artık ne gençliği kalmıştı geriye ne de yakışıklılığı. Genç delikanlı olarak askerliğini yaparken bizim eve uğradığı zamanlarda evimize bir yigitlik, mertlik kokusu sinerdi. Çok küçüktüm, o sarışın ışıık huzmesinden daha fazla bir şey hatırlamıyorum o günlere dair.

Öğretmen çıktı ve azıcık durgun zekâlı bir öğretmen kadınla evlendi. Çocuk yapmadılar - bu bir. İkincisi, evlendikten kısa bir süre sonra bütün saçları döküldü, daha doğrusu vücudundaki bütün kıllar döküldü. Ne kaşı kaldı ne kirpiğı. Sebebini berber usturasına bağladılar ve o doktor benim bu doktor senin dolaşmaya başladılar. Durgun zekâlı öğretmen karısı yanından hiç ayrılmadı bu sürede; o zaman onu ne kadar çok sevdiğini anladık.

Yine de tüysüz kalmış olması Yangelis Dayı'nın savaş sırasında yeniden askere alınmasına bir engel teşkil etmedi. Arnavutluk'ta hep ön saflardaydı, tabii emrinde bir bölük Giritli piyadeyle. Korkusuzca savaştı. İtalyanlardan çok Giritlilerden korkuyordu. Bana bir gün itiraf etmişti bunu.

Her harekâttan sonra bir de esirleri kurtarmak zorunda kalıyormuş Giritlilerin ellerinden. Giritliler kendilerinden biri öldüğü zaman, ölen askerin ruhu için tanrılarına çeşitli adaklarda bulunuyorlarmış. Kendi elleriyle bilmem kaç tane düşman esirini öldürüp tanrılarına adıyorlarmış mesela. "Tuttuğum gibi bıçağımı..." diyen Giritlinin suratının aldığı ifadenin korkunçluğundan söz etmişti bana Vangelis Dayı. Giritliler bıçaklarına davrandıklarında fırladığı gibi aralarına giriyor, korkuyla titreyen esirler can havliyle ona tutunmaya çalışırlarken maalesef çoğu kez bıçak hedefini buluyormuş. En korkunç saatler esirlerin bir bir yazılıp zimmet altına alınmasına kadar geçen zamanmış; bu gerçekleşikten sonra artık tanrılara insanları adak olarak sunmak biraz zorlaşıyormuş, her ne kadar imkânsız olmasa da.

Partizan savaşında Vangelis Dayı'nın o tüyleri yolunmuş haliyle artık pek çaptan düşmüş bir asker olduğu fark edildi. Yüzbaşı rütbesi verildi kendisine ve bir süre sonra da ölen askerlerin cenaze töreni konuşmasını yapma görevini üstlendi. Bu görevde de son derece başarılı olduğunu kanıtladı. Başlarda işi pek yoğun değildi, o yüzden her ölüm için mümkün mertebe kısa bir konuşma hazırlamakla işin içinden çıkabiliyordu. Ama birdenbire işi müthiş artmaya başladı. O havası hep kapalı Makedon şehrinin mezarlık odası, eve sapasağlam dönmeleri özlemle beklenen delikanlılar için hazırlanmış tahta kerevetlerle, boyasız tabutlarla dolmuştu. Sabahtan başlıyor, öncelik sırasına göre gömülüyordu ölümler. Ancak çok nadir olmakla birlikte, eğer ailesi cenazeye geleceğini bildirmişse, bu sıraya uyulmadığı oluyordu. Genellikle öylece kimsesiz, törensiz gömülüyorlardı ölümler el topraklarına. Olsa olsa en fazla er rütbesiyle resmen temsil ediliyordu ülkeleri. Vangelis Dayı mezarlıktan hemen hemen hiç ayrılmıyordu. Askeri bando da ayrılmıyordu mezarlıktan, tören kıtası da, elbette papazlarla mezarlıklar da sürekli oraday-

dılar. Çan çaldı mıydı, Vangelis Dayı mezarlıktaki küçük yazıhanesinden çıkıp hemen oradaki kiliseye koşuyor, şapkasını çıkarıp konuşmasına başlıyordu. Sonra yazıhaneye dönüyor, kendisine bir kahve yapıyordu. Bir tabut, bir kahve... Neredeyse sinir hastası olacaktı aşırı kafein almaktan.

Artık derme çatma konuşmalar yapmıyordu cenaze başında. Hâşâ. Tecrübesi ona üç çeşit konuşmayı her an yanında hazır bulundurmaya öğretmişti, çünkü zaten hepsi hepsi ihtiyaç duyulan da üç tip konuşma metniydi. Biri basit erler için, biri yedek subaylar için biri de muvazzaflar için. Daha yüksek rütbelilerin törenleri daha yüksek yetkililere aitti, e tabii onların işi de kendisinininki kadar yoğun değildi. Vangelis Dayı'nın titizlendiği tek konu gömülecek olanın adını öğrenmek ve bu adı son duada mutlaka söylemekti. Değişmez dinleyicileri olan papazlar, erler ve mezarlıklar hep aynı sözleri dinlemekten usanmışlardı artık. Boyuna esneyip surat ekşitiyorlardı tören boyunca.

Öğlen olunca alelacele bir öğlen tatili yapar ve cebinde yıpranmış konuşma kâğıtlarıyla geri dönerdi. Durgun zekâlı öğretmen karısı onu evde tüfeklerle, el bombalarıyla siperle yatmış vaziyette beklerdi. Kocasının, anarşistlerin önemli bir hedefi olduğu fikrine saplanmıştı kadıncağz her nasılsa. Neyse ki hiçbir yanlış anlaşılma olmadı ya da espri niyetine olsun ters bir şey yapmadı kimse. Aksi halde öğretmen hanım el bombalarıyla kim bilir kaç masumun günahını yüklenmiş olacaktı.

Vangelis Dayı neredeyse tam bir mezarıcı psikolojisine girmişti. "Yaşam işte böyle bir şeydir," derdi gülümseyerek. Denk gelip de -ki çok sık denk geliyordu- uzun boylu, pırlıl saçlarıyla, bıyıklarıyla yakışıklı bir delikanlı yatıyorsa önünde, yüzündeki gülümseme yerini buruk bir acıya bırakırdı. "Ne kadar sıhhatli, ne kadar çok saçı var" diye mırıldanırdı kendi kendine.

O yılbaşı gecesi, yanlarında öğretmen hanımın eski bir öğrencisi olan bekçiyle birlikte ansızın bizim eve gelmişlerdi. Neyse ki biz henüz yılbaşı gecesi düzenine geçmemiştik; erkenciydiler. Bizim aile yılbaşı gecelerini yabancılarla, hele hele bekçilerle filan geçirmeye alışık değildi, o yüzden elimiz ayağımıza dolaştı biraz. Ve o zaman ilk kez farkına vardık ki, yılın son saatlerine mutluluk katacak ne bir iskanbil destemiz var, ne gitarımız, ne güzel sesimiz, ne de çevremizi memnun edecek bir şeyimiz, herhangi bir hoşluğumuz. O güne kadar o akşamları hep çekirdek çıtlatarak yeni yılı beklemekle geçirmiştik. Bu kadar uzun zaman, saatler boyunca hep birlikte uyanık kaldığımız tek gece yılbaşı gecesiydi. Özellikle babamla kaynanası, yani anneannem, asla akşamları aynı odada birlikte oturamazlardı. Doğal olarak, laf lafı açar, ailede ne kadar acı varsa, ne kadar aile sorunu, para meselesi varsa ortaya dökülürdü. Aslında hangi parayı paylaşamıyorlardı, o da belli değil ya! Her neyse... Lafı her seferinde pervasız kaynana açar, mangalda kül bırakmazdı. O uzun gece boyunca yeni yıl girene kadar ortalama olarak en azından beş alçak sesli kavga, birkaç tane de yüksek sesli kavga olurdu.

“Dinini siktimini”* diye bağıırırdı babam öfkeden küplere binerken. “Kadın mısın sen be, yoksa bostan korkuluğu mu? Seni seven erkek oldu mu hiç hayatında? Senin Peygamberini de, Meryem Ananı da...” - “Peygamberime sövme, Meryem Anama sövme,” diye avaz avaz bağıırırdı sinirden titrerken kocakarı, “bana söv sıkıysa, bana söv”. “Sana daha ne söveyim? Bir sana bir de kara talihime sövnekten bittim usandım zaten.”

Ve haydi arkasından, tamamen zıvanadan çıkıp o sinirle daha da kötü bir şey yapmasınlar diye yeni yıl yemeği ma-

(*) Burası Türkçe yazılmış - c.n.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sasından alıp tuttukları gibi oraya buraya çarptıkları, ikiye b kt kleri çatallar, ka ıklar. O kadar ki, biraz sonra yemeğe ba lamak için  atalımız, ka ığımız kalmazdı önümüzde. O  arpık  urpuk  atal, ka ıkları h l  hatırlarım. A zıma götürmeye u ra ırken burnuma, kulağıma girerlerdi.

Ama işte o beklenen an gelip de dışarıdan gelen korna seslerine tren, vapur sirenleri karı maya başlayınca birbirimizin kollarına atılıp hararetle kucakla ır,   re imizi keserken iyi dileklerde bulunurduk. Yenilmeye doymayan kocakarı damat  ına iyi dileklerini bir çırpıda yeti tiriverirdi: "Allah akıl fikir versin." O zaman hadi bakalım, yeni baştan kavga ba lar, yeni yılın ilk kavgası da böylece yapılmış olurdu. I te bu yüzden Vangelis Dayı o ak am aniden  ıkageldi inde bir uyuşukluk içindeydik, hazırlıksız yakalanmı tık. Biz her zamanki, alı tı ımız yılba ı gecelerinden birini yaşamaya hazırlanıyorduk.

Eh oyun k  ıdı yok, fıkra anlatmak için keyif yok; ne yapalım, sohbet ister istemez içinde bulunduğumuz memleket meselelerini konuşmaya dönüştü, ki bunca katliamdan sonra durumlar eni konu düzelmeye ba lamı  sayılırdı artık. Doğal olarak kayıplardan, verilen kurbanlardan,   mlerden bahsettik. Vangelis Dayı artık evindeydi. Durgun zek lı   retmen hanım çantasından bir el bombası çıkardı. Ate leyiciyi sıkı sıkı elinde tutarak pimini açtı. De sete kapıldık. "Korkmayın, korkmayın," diyordu bize, "nasıl attı ımı gösteriyorum size". Bek i ise bize heyecan içinde tabancasını gösteriyordu. Bir doldurup bir bo altıyordu tabancayı maharetle. Ondan o kadar korkmadık.

Bu maharet gösterileri bitince Vangelis Dayı yerinden sessizce kalktı, gitti askılıktaki paltosunun cebinden bazı k  ıtlar aldı geldi. Me hur cenaze nutuklarıydı elindekiler. "Beni i imin başında gelip dinlemedi inize göre, bari burada okuyayım size bunları, nasılsa yanımda." Bunları söyler-

ken de özellikle bana, kendisinden ve karısından sonra en tahsilli kişi addettiği kişiye baktı. Öğretmen hanım heye-canla ellerini çırttı, bekçi mindere iyice yerleşti. Biz ağzımızı açmadık. Ne diyebilirdik ki? Misafirimizdiler. Sadece endişe dolu gözlerle bakiştık. Kendi aile kavgalarımız bur-numuzda tıttı o an.

İlk olarak ölen erler için söylediği sözleri dinledik. Sade bir konuşmaydı, kısaydı da. O sert, ağdalı, resmî Yunanca söylev bizi çok da duygulandırmadı açıkçası. Sadece an-nem, bir yandan soyulmuş elmaları kûrdanlara dizerken, bir kez, “zavallı delikanlılar” dedi. Arkasından yedek su-baylar için yaptığı konuşma başladı. Bu çok daha uzun, çok daha ağdalıydı. İçinde bol bol artık kullanılmayan eski ifa-deler vardı. Vangelis Dayı bir an okumayı keserek bize, kendisini en fazla yedek subay cenaze konuşmalarının yor-duğunu, çünkü yedek subayların genelde kültürlü kişiler, yani en az lise mezunu olduklarını söyledi. Ve arkasından şu tumturaklı lafları ayakta okumaya başladı:

*“Toprağa giren bu insanların
Toprakları bol olsun...”*

Düdükler, top atışları başladı, yeni yıla girildi. Ayağa kal-kıp kucaklaştık ve iyi dileklerde bulunduk birbirimize. Ama yabancı ellerde askerlik yapanların kutlama alışkan-lıkları da farklıydı. Bekçiyle yüzbaşı pencerenin birine da-yanıp havaya ateş etmeye başlamazlar mı? Evimizde ilk kez böyle bir şey yaşıanıyordu. Ayrıca evimize herhalde ilk kez silah giriyordu.

Öğretmen hanım bir avaza şarkıya başladı:

*“Eski yıla güle güle,
Diyelim be a dostlar...”*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bizim ise sesimiz çıkıyor muydu, çıkmıyor muydu pek anlayamadan öyle donmuş kalmış bakınırken öğretmen hanım eliyle bize işaret ederek daha bir feryat figan: “Hadi be söyleyin, ne duruyorsunuz, hadi!” diye bağırıyordu. Ama hepimizin ağzından birlikte dökülen yegâne sözler şunlar oldu: “Dikkat edin. Ev sahibini vuracaksınız!” Zavallı üst katımızda oturuyordu.

Daha sonra çöreği kestik ve inisiyatifimizi bir parça kullanmaya karar vererek muvazzaf ölümlere ait tabut başı konuşmasını artık dinlemesek, diyebildik.

Ertesi gün ev sahibimiz olsun, komşularımız olsun bize gayet soğuk selam verdiler. Silah seslerini duymuşlar ve bu sert ve kaba yeni yıl karşılamasına şaşıp kalmışlardı.

O yıl iç savaşın da son yılıydı. Gerçekten de gelen yıl geride kalandan daha iyi oldu. Gittikçe artan karşılıklı katliamlardan sonra olaylar yatışmaya başlamıştı. Gidenlere çok yazık oldu. Vangelis Dayının artık fazla bir işi kalmamıştı. Ama çok büyük, kişisel bir sıkıntısı vardı. Öğretmen hanım anlaşılması güç bir hastalığa yakalanmıştı. Sabaha kadar başında bekliyordu karısının, elden ayaktan düşmüştü Vangelis Dayı. Kadının esmer teni gittikçe kararıyor ve üzüm misali kuruyordu. Sonunda hastaneye götürdü karısını, çeşitli analizlerden sonra doktorlar korkunç açıklamayı yaptılar: lösemi. Hemen toparlanıp hastaneye koştuk. Öğretmen hanım acılar içindeydi, bizi dudaklarımızdan öptü. Hastalığı bulaşıcı mıydı, bilmiyorduk o zamanlar; şimdi bile içimde bu kuşkyu taşıyorum.

Noel’de gömdük Vangelis Dayının karısını. Kendi istediği gibi köyüne değil, buradaki mezarlığımıza. Bu isteğini gerçekleştirmek için para yoktu kimsede. Çok yağmur yağıyordu cenazenin kalktığı gün, bulutlar servi ağaçlarının üzerine kadar inmişti. Onu hepimiz çok seviyorduk ama cenazesinde on kişi bile değildik. Hüngür hüngür ağlıyor-

duk; yağmur ıslak saçlarımızı yüzümüze yapıştırıyordu. Artık sivil kıyafetleri içinde dolaşan Vangelis yürümüyor, sürükleniyordu. O kadar yabancıyı gömen adam ölüm olayını şimdi iliklerinde duyuyordu. Ağzından tek kelime bile çıkamadı.

Birkaç gün sonra bir yeni yıla daha giriyorduk ve biraz olsun dertlerimizi unutmak istiyorduk. Yeni yıla girdiğimiz dakikalarda biraz kırık, biraz çekingen, “Eski yıl güle güle...” diyerek malum şarkımızı söyledik yine. Kız kardeşimde, “Hadi be şarkı söyleyin, ne duruyorsunuz, hadi!” diye hafifçe sesini yükseltme gücünü bulabildi kendisinde.

Zavallı öğretmen hanım, zavallı delikanlılar, zavallı bizimkiler...

Yegâne Miras

Ailemdeki bütün yaşlı kadınların, anneannelerin, nine-lerin artık bu dünyadan göçmüş olduğu şu günlerde, içimde eski yüzlere, hep üzeri örtülü duran eski olaylara karşı derin bir merak uyanmaya başladı. Yaşadıkları sürece, neden bilmem, hemen hemen hiçbir şey sormak istemedim onlara. Aslına bakılırsa onlar da bana bir şey anlatmaya pek hevesli değillerdi. Ara sıra rastlantı eseri kendi aralarında büyüklerden, eskilerden söz ederlerse, ömürlerinin son faslını göçtükleri bu yabancı yerlerde geçirmeye onları mecbur eden kadere sitem ederler, çilekeş yaşamlarının yüreklerine bindirdiği acı ve hasret duyguları içinde kaybolurlardı adeta. Ben ise buna fena içerlerdim. Sanki, onlara burada sağlanan hayat şartlarını dolaylı olarak suçluyorlar gibi gelirdi bana. Ben de ağzımı açar, vahşi bir şekilde kopartılıp atıldığımız, bana göre ilkel olan o topraklar hakkında bir sürü acı sözü ve alaycı ifadeyi dikkatsizce sıralardım. Ancak onlar sözlerime şiddetle karşı çıkarlar, o Rum ellerindeki yaşamlarının ne kadar daha düzeyli, özellikle de ne kadar daha incelikli olduğunu içeren hikâyeleri kafama sokmak

için inifial içinde söz yarıştırmaya uğraşırlardı benimle. Hepimiz soluk almadan acımasızca öfkemizi kusardık birbirimize.

Ara sıra kocalarından, dedelerimden söz ederlerdi, uzun ömürlerin ve yaklaşan ölümlerin kendilerine bahsettiği o arınmışlık içinde. Çocukları olmasaydı erkekleriyle sevişmiş olduklarına kimselerin inanası gelmezdi. Ama yoksul siyah çantalarında taşıdıkları kimi sararmış, kenarları yenmiş fotoğraflarla komünyon ekmeğinden kopartılmış birkaç kırıntı parçası, istavroz biçiminde çiçeklerle kilise tepsisine atılan ellilik sikkeler, zamanında bazı delikanlıların ruhlarındaki karşı koyulmaz tutkuları ateşlediklerini ve onlara şehvet duyguları tattırdıklarını kanıtlamaya yetiyordu.

Dedelerime yetişemedim ben. Ne bir güzel anım var onlara dair ne de onlar için gözyaşı dökme ihtiyacı hissettim. Ben doğmadan epeyce önce ölmüş ikisi de. Yaşamadığı ölüm olayı insana acı vermiyor. Birinin adını almışım, ama tadını almadığımdan eminim. Ve şu ana kadar bu adı gerektiği gibi onurlandıracak bir şey yaptığımdan da çok şüpheliyim. Ama emin olduğum bir şey var ki o da şu: ben bundan sonra bu adı kimseye miras bırakmayacağım. Belki beni, bana göre inandırıcılık sınırlarını zorlayacak kadar çok seven bir şefkatli arkadaşım çıkar da, şu zavallı, zavallı olduğu kadar da gülünesi varlığını bir an hatırlayıp yeni doğan oğluna adımı verirse, ancak o şekilde adımı yaşatmış olurum. Ama kim benim için kendini böyle bir riske atmak ister ki?

Demek istediğim şu ki birisinin sana dede demesi için önce başka birinin baba demiş olması lazım. Bu ikincisi olmamışsa, yıllar da akıp gitmekteyse, doğal olarak birincisini duymana imkân yok. Durum böyle olmasa da hiçbir şeyin garantisi yok. Dede sözcüğünü duymaya yetişememiş bir sürü dede, baba sözcüğünü hiç duymamış bir sürü baba

var. Çocukları doğmadan ölen babalar çok. Çocukları hiç evlenmeyen ya da kısır olan yığınla erkeği hiç saymıyorum. Benimkiler erken ölüp bu sözcüğü duyamamanın acısını içlerinde götürdüler büyük ihtimalle. Ama yaşasalardı bile daha fazlasını duyacaklar mıydı, orası şüpheli. Ölüm insanı pek çok acıdan kurtarıyor.

Bildiğim kadarıyla büyük dedelerimden birinin ölümüne kötü bir çıban sebep olmuş. Bir gün dedem, hayvan otlatmaktan aniden dönmüş eve, ateşten kıpkırmızıymış her yanı, yatağa serilmiş kalmış. Sirtına baksın diye gelinini çağırmış yanına. Ninem o güzelim erkek sırtında daha önce yaşadığı felaketler sırasında tanıştığı o kötü çıbanı görünce dehşete kapılmış ama bir şey dememiş. Koşmuş bir baş sarmısak alıp ikiye kesmiş ve gücünün yettiği kadar kuvvetle üzerine bastıra bastıra sürmüş azgın çıbanı yakmak için. Bir işe yaramamış ama çabası. Sabah olduğunda adamcağızı iltihaptan morarmış bir hâlde bulmuşlar.

Diğer büyük dedemle ilgili anı kırıntıları daha da acıklı. O da çok genç gitmiş. “Birden bir karın ağrısı tuttu dedeni,” derlerdi hep. Kompres yapmışlar, ispiertolu bezler koymuşlar karnına, bol bol sıcak içecekler vermişler ama o da kısa bir süre sonra ağrılardan iki büklüm bir halde son nefesini vermiş. Allah bilir nesi vardı. Şimdi artık teşhisini de koysalar nafile.

Onlar hiç değilse vatanlarında öldüler, atalarıyla aynı toprağa karıştılar. Ama çocukları için ne demeli ki, hem daha genç öldüler hem de vatanlarından uzakta. Bir tanesi gelirlerken göç yollarında ölmüş, daha ailesini bir yere yerleştirmeden geldiği yerlerde. Başından geçen kötü olaylar yüzünden, üzüntüsünden besbelli. Toprağından sökülüp atılmışlığa, birdenbire içine bırakılıverdiği bu her şeyi farklı toplumda yediği tekme yağmuruna dayanamamış anlaşılan yüreği. Her gün özlemini çekmesin diye Türkiye’de ne ka-

dar hayvanı, evi, malı mülkü varsa satmış gelirken. Hükümetin adamları onları önce Dedeağaç'a götürmüşler, oradaki buğday ambarlarına tıkmışlar insanları, sonra da çekip gitmişler. Dedeağaç'taki aç Yunanlı köylü bu ambarlara tıkmış insanların düşkünleşmiş asil takımı olduğunu nereden anlasın, kimlerle birlikte olduğunu nereden bilsin? Köylüler gelenlerin Anadolu Rumu kıyafetlerine bakıp bakıp birşeyler mırıldanmış aralarında. Sonunda bizimkiler düşünmüş taşınmış, bir kayık kiralayıp eşyalarını yükledikleri gibi Semendirek'e geçmişler. Yolda hava felaket bozmuş. Dedem bu kadar yıl hayvan otlattığı halde böyle şimşek görmemiş, böyle gök gürültüsü duymamış hayatında. Kayık küçükmüş, kapalı yeri yokmuş. Çocuklarla kadınları abasıyla örtmüş, kendi vücudunu ise bırakmış, yağmur, dolu dövebildiği kadar dövsün. Memlekette bu afete ağıldan uzaktayken yakalanmış olsa yapacağı şey abasını alçak pırnal çalılarına sermek, abanın yarısına uzanıp, diğer yarısıyla da üzerini örtmek olurmuş. Böylelikle ne sulara kapılıp gideceğinden korkarmış insan, ne de yıldırım çarpmasından. Ama burada yapabileceği bir şey yok, çocuklar da yanında. Semendirek ıssız, sakın bir yer, yaban keçileri için şahane bir ada. Cennetin tam ortasından, cennetin kendisinden gelen bu insanlar ne yapar Semendirek'te? İşte o zaman başlarına gelen bu felaketin ne menem bir şey olduğunu iyice idrak etmişler. Kötülüğün en büyüğü sadece Türk'ten gelmiyormuş yani. Hava biraz durulunca aynı kayıkla Kavala'ya doğru yönelmişler. Orada bir parça daha insanca yaşam koşullarına kavuşmuşlar. Ama çalışacak iş nerede? Ayrıca ne iş yapacaklar? Banknotların kesesinden uçup gittiğini gördükçe canı da birlikte gidiyormuş dedemin. Evden kahveye, kahveden eve gider gelir olmuş her gün. "Hayat değil bu, be kadın," dermiş nineme. Son Pas-kalyada koyun kesmişler adet olduğu üzere. Nerede o

memleketin yağlı kuyruklu besili koyunları? Bakmış ama yine de koyunun sırtına iştahsız gözlerle, kalitesini kestirmek için. Koyunu ışık altında şöyle bir evirip çevirmiş, sonra sapsarı bir suratla homurdanmış nineme: “Daha çilen dolmadı be kadın.” Ve umutsuzluk içinde bir kupa şarabı midesine indirmiş. Bu cümleyle bitirirdi sözünü ninem, daha sonraları bize acıklı hikâyeler anlatırken. “Ne çok günahım varmış,” derdi boynunu bükerek. Bu insanlara toprağından koparılmışlık yetmezmiş gibi bir de Rumların oturduğu Doğu Makedonya bölgesi Alman yanlısı Bulgarlara teslim edilmez mi. Açlık dalga dalga yayılmaya başlamış. El değirmeninde elenmiş mısır unu, kilosu bir altın liradan satılıyormuş. Dedem çökmüş iyice. Anlaşılan çocukların rızkını artırmak için yemeğinden de kesmiş. Semendirek'teki zatülcenp hastalığı da hortlayınca her şey bir araya gelmiş. Sürü sahibi bu dedemin sonu gelmiş bir süre sonra. Herhalde çok feci bir biçimde ölmüş olmalı ama bunu bana hiçbir zaman anlatmadılar. Ne var ki bir süre sonra durumlar değişmiş. Bulgar baskısı gevşemeye başlamış ve sonunda, sabahlardan bir sabah, müttefikleriyle birlikte yok olup gitmişler oralardan. Mütareke ilan edilmiş ve düşmanlarımız mağlup olup dağılmışlar. Dul ninem o zaman tüm gücünü toplamış. Belli ki o baş örtüsünün altında müthiş bir cesaret ve zekâ gizliymiş. Önce kızlarını alıp Selânik'e gitmiş. Yurtseverlerden yana olduğundan kurtarılmış vatana yürüyerek girmiş kızlarıyla. Şehre vardığında neyse ki evini olduğu gibi yerinde bulmuş. Türk bir komşusu sahip çıkmışmış eve. Orada ninem aylarca cansiperane çalışmış. Evi toparlamış, toprağı ekmiş, tavuk, kaz beslemiş, tarhanalar, reçeller yapmış, yufkalar açmış - bu arada dünyada ne olup bittiğinden ne haberi varmış ne de öğrenmeye merakı. Bir gün bir kuzeni gelmiş ve ona, “çabuk terk et burayı, çeteler geliyor,” demiş. O hiçbir şey sormamış bile. Gezmelik elbisesini giy-

miş, aşağıdaki odada tavana kadar yükselen buğday, mısır yığınlarına son bir göz atmış, tavuklara su vermiş ve kararlı adımlarla kapıya yönelmiş. O zenginlikten bir iğne bile alamamış yanına. Felâketin olduğu sene ürün de oldukça iyiy-miş. Sadece evinin anahtarını getirmiş yanında; şimdi o anahtar duvarımızda asılı duruyor. Yoksullaşmış halini hiç kabullenmeden çok uzun yıllar yaşadı ninem. Öldüğünde ölüm kâğıdına yaşını yazamadık, yaşını gösteren hiçbir bel-gesi yoktu, zaten tam olarak ne zaman doğduğunu kendisi de bilmezdi. Türkiye'deyken hiçbir defterde yazılı kayıtları yokmuş. Bize kendisini vaftiz edenin bir Rus subay olduğ-u-nu söylediğini hatırlıyorduk; bu yüzden olacak Mosha (Moskova) adı verilmiş nineme. Biz torunları tabii ki onu Mosho diye çağırıyorduk. O sarışın kafalıların payitahtın kapılarına kadar dayandığı savaşın sonundaki Ayos Stefa-nos Antlaşması'nın kaç yıl önce imzalandığını öğrenmek için kitaplar karıştırdık. Ortaya çıkan rakam hayli büyüktü, ama gerçek de buydu galiba. "Keşke hepimiz onun kadar yaşasak" derdik gülerek. Ölürken, çok iyi hatırlıyorum, kı-rık bir şarkı tutturmuştu: "Kuzey Rüzgârı emreder bütün yelkenlilere..." Havadar yerleri severdi, bu yüzden bütün pencereleri açmıştık ölürken. Beyaz perdeler odanın ortası-na doğru uçuşuyordu. Hayır. O kemikler başka topraklara yakışıyordu, daha fazla bize benzeyen topraklara.

Diğer dedem birincisinden biraz daha geç öldü. İki dede-nin o tarihlerde henüz aralarında bir yakınlaşma yoktu ha-liyle. O iş ölümlerden sonraya kaldı. Bin bir eziyetle Selâ-nik'te bir yoğurtçu dükkânı açmayı başarmıştı bu dedem. Kısa zamanda güzel Trakya yoğurdu sattığı duyulmuştu çevrede. Her ne kadar "Allah'a çok şükür" deyip durduysa da dokuzyüzonyedi yangınından kurtaramadı dükkânını, kül olup gitti yoğurtçu dükkânı. Allah'tan henüz yangın dükkâna çok yaklaşmadan gidip alet edevatını kurtarmayı

başarmıştı. Sokaklarda yoğurt satmaya başladı sonra. Yoğurt çanaklarını sokağın bir köşesine indirir, mahalleli ellerinde kâselerle yoğurt almaya koşarlardı. Kimi zaman da içini bir keder kapladığında eski dükkânının yarısı yanık tabelasının altında oturur, o mahallenin artık giderek azalan ahalisine yoğurt satardı. En büyük oğul olarak bana onun adını vermişler. Çok yakışıklı bir adammış, bugünkü ölçülere göre de olağanüstü yakışıklı sayılır. Sevecen, yumuşak bir boğa. Hani insana hiç ölmeyecek gibi gelenlerden. Ama işte yangın sarsmış dedemi, marazi bir adam olup çıkmış sonunda. Onun da sonunu iyi bilmiyorum. Bu tür hikâyelerin konuşulmasından hep kaçınılırdı evde. Bunları bilenler kendilerine sakarlardı hep. Ama belli ki gecelerin kuytu karanlıklarında bu anılarla epeyce boğuşuyorlardı kendi içlerinde.

Onun karısı, yani öbür ninem, daha kırk yıl yaşadı ve sonunda tükenip gittiğinde, ki o da kendi ihmalkârlığının sonucu ölmüştü, dört oğlunu gömmüştü bile. Ama bunu bilmeden gitti, ona olan sevgimizden, yüreğini dağlamayalım diye gizledik ölümleri ondan. O ilk ikisini biliyordu. Zayıf bir kadıncağız olduğundan değil, tam tersi. Bu süt irisi genç kız yüzünden cinayet işlenmiş zamanında memleketinde. Dedem ninemin etrafında boyuna dolaşan bir Türkü bıçaklamış. Oralardan bir an evvel kaçmalarının nedeni de buymuş esasen. Bu konuyu sadece bir kere konuşmuştuk aramızda, aile birbiri ardına darbeler almaya başlayınca. Her neyse, bu ninem dul kaldığı zaman ölüm olayını öbür ninemden çok daha büyük metanetle karşılamıştı. Ayrıca, Selânik'te o sıralarda İngilizlerle Fransızlar vardı, kuşatma altında değildi şehir, para kazanılıyordu. Ama her şeye rağmen, eğer kocası karın ağrısından ölen büyük ninemin mücevherleri bozgun sırasında onun bereketli göğüsleri arasında kaçırılıp korunmamış olsaydı onların da hayatı pek

kolay olmayacaktı. Bir zamanlar gözdesi olduğu bir paşanın hediyesiymiş bu mücevherler büyük nineme. Paşayla yaşanan maceranın dul kalmasından önce mi, sonra mı olduğunu araştırmadığımı itiraf etmeliyim. Ayrıca beni fazla da ilgilendirmiyor.

Ninemin çocuklarından önce ikincisi öldü, ellilerinde. İnce hastalıktan gitti, ama çok içerdi, ne ailesinin ne de yabancılardan uyarılarına kulak asardı. Ne hastaneye gittim ne de cenazesine. Küçüktüm, beni mikroptan korumak istemişlerdi. Büyükler çocukların iç organlarının çok hassas, çok temiz olduğunu düşünürler her zaman. Ama o rahmetli özellikle beni çok sever ve küçücükten bana fikirlerini aşılama uğraşırdı. Onu dikkatle dinlerdim, bu onu daha da heveslendirirdi. Ölümünden kısa bir süre önce, yanlış halk oylaması sonucunda geri dönen son kralın karşılama törenine götürmüştü beni. Bu amcam ailemizdeki tek kral yanlısı kişiydi ve ayrıca resmî Yunanca dilini (katharevusa) kullanan tek kişiydi. İlkokulda öğrendiği katharevusa'yı son dakikalarına kadar terk etmedi. "Tavuksuyu çorba" diye katharevusa sayıklamıştı ölürken. Biz de ne dediğini anlamadığımızdan, acaba bize bu son sözleriyle neyi vasiyet ediyor, diye dehşete kapılmıştık. Ama ben o karşılama töreninde de ne bir şey görebilmiş ne de anlayabilmişim. O tarihsel andan zihnimde kalan tek sahne, kuyruklarını hafifçe kaldırarak resmî zevatın önüne koca koca gübrelerini salıveren iyi besili süvari atlarıydı. Elllerinde süpürge ve faraşlarıyla çevik vücutlu çöpçüler anında koşturmuş, iki büküm olup at pisliklerini toplamışlardı. Ne var ki at sidiklerine karşı yapılabilecek bir şey yoktu. Amcama gelince o atlılara bakmıyordu elbette; onun gözleri, idolünün dönüşünden duyduğu heyecanla yukarılara dikilmişti.

O eski günlerde, kardeşlerin hararetle parti meselelerini tartıştıkları bir gün, büyük amcamın bir sözü aklıma takıl-

miş kalmış: “Bizim en son krallarımız Sevthis ve Sitalkis’tir” demişti gülerek. Babam, her ne kadar ikinci büyük amcamın baskılarına boyun eğip gizlice referandumda “evet”i basmışsa da, en büyük amcamı da memnun etmek için devamlı, “ah prenslere, prenseslere daha ödeyeceğimiz kefare var, daha bakalım nelerimizi alacaklar,” der dururdu. Daha sonraları Ksenofon’u okurken Sevthis’in damadına çeyiz olarak bizim toprakları vermek istediğini anlatan şu cümle- nin karşısında epeyce duraksamıştım: “*Klearhos Çanakkale toprakları üzerinde yaşayan Trakyalılarla Yunanlıların zaferi için savaştı.*” Sanki büyüklerimin çığlıklarını duyuyordum kulaklarımda. Zavallı büyük amcam. Birçok konuda ne kadar haklıymış.

O amcam harpten önce ve o malum çorak adalardan birinde öldü. Bu olaylardan da pek haberim yoktu, hep evden epeyce uzak bir yerlerde kalması gerekiyordu diye biliyo- rum. Nihayet bir gün onu, okul yolum üzerinde, Aya Di- mitri’nin oradaki dört yol ağzında oldukça değişik bir görü- nüşte, yanında cevval bir kadınla birlikte, işe gitmek üzere yukarı mahallelerden kitleler halinde inen işçilere hızlı hızlı bazı kâğıtlar dağıtırken gördüm. Sinirli bir hali vardı. İşçiler ise hiç orali değilmiş gibiydiler; bildirileri alıp ceplerine so- kuyorlardı. “Amca, amca!” diye bağırdım ama dönüp bana bakmadı, oradan hemen uzaklaşmamı ister gibi bir el işareti yaptı yalnız. Durdum ve onu, hiç konuşmadan yürüyen iş- çilerin hızlı adımlarından kalkan toz ile daha da gümüşü renge bürünmüş sabah ışığının içinde hayranlıkla seyret- tim. Sonra onu da kadını da birden gözden kaybettim. Ga- rip bir içgüdüyle ne evdekilere ne de başkasına bu olaydan hiç bahsetmedim.

Onu son kez, günün birinde elleri kelepçeli evimizin önünden geçirilirken görmüştüm. Çok insanın can verdiği büyük grevlerden hemen sonraydı. Amcam grevin lideriydi,

ateş parçası gibiydi. Sonundao da diğerleriyle birlikte bir tütüncü dükkânına kaçıp saklanmış. Teslim olmak zorunda kalıp da hep birlikte dışarı çıkarlarken dış kapıda bazı sivil polislerin tuzağıyla karşılaşmışlar. Dışarı çıkan işçileri “sen git, sen git” diye bir bir yollarlarken, “sen buraya gel bakalım” demişler amcama polisler ve karga tulumba uzaklaştırmışlar. O anda öldürmediklerine bile şükür. O günlerden geriye kalan bir başka anı da yanık kokulu mayıs gülleriyle örtülü mezarlardır. Toplu cenaze törenlerinin hemen ardından bir grup çocuk toplanır mezarlığa giderdik. Güllerden, zambaklardan, gelinciklerden, aslanagızlarından, kadife çiçeklerinden elle örülmüş yığınla çelenk ağaçlara asılmış ya da mezarın üzerine bırakılmış olurdu. Bazılarında çok duygulandırıcı şükran duaları, bazılarında lanetli sözler yazılı olurdu. Mezarlara yaklaşmamıza kızmazlardı, zaten şaşkınlık içindeydi herkes. Yığınla çiçek taze toprağa karışırdı. Üzerine basılmış çiçeklerden ağır bir rayiha yükselirdi. Ağaçların arasından yoksul mahallelerinde yakılan hüzünlü ağıtlar duyulurdu. Ben ne yapacağımı, mezarlara nasıl bir ikramda bulunmam gerektiğini hiç bilemeden, yakınlardaki Vangelistra kuyusundan doldurduğum testiyle bazı mezarların üzerine “ölümsüzlük suyu” dökerdim. Tam o kritik saatlerde sokağa çıkma izni koparabilmek için bu bahaneyi bulmuştum. Yeniden doldurduğum testiye eve taşıyınca kadar kollarım kopuyordu tabii. Ben içmiyordum ölümsüzlük suyunu. Musluk suyu içmemesi gereken başka biri içiyordu. Bugün bile elimde anılarım kadar ağır çantamla dalgın yürürken, sanki taşıdığım çantam değil de hayatımda hiç içmediğim o ölümsüzlük suyuyla dolu testiymiş gibi bir duyguya kapılırdım.

O devirlerde tutukluları şehrin içinde bir yerden bir yere arabayla değil yürüyerek götürürlerdi. Ve işte yaya götürüldükleri için, adam basit bir borçtan içeri düşmüş bile olsa,

kelepçe takılırdı. Eğer bir de mahallenden geçmek zorundaydın bütün mahallêlinin gözünün önünde yürür gider, arkanda da konuşulacak bol laf malzemesi bırakırdın. Eğer seni götürén bekçi iyi biriyse, bir de götürülen tek tutukluysan, eş dost ile yolda biraz sohbet imkânı bulmak bile mümkündü. Benim amcam da böyle bir bekçiyi ikna etmiş iki dakika evine uğramak için. O zamanlar giriş katında oturuyorduk; evde misafir vardı o gün, tanıdıklarımızdan bir iki hanım. Bir ara perde iki kelepçelenmiş el tarafından biraz yukarıya kaldırıldı ve açık pencereden bizimkinin yüzünü gördük. Gülerek şöyle bağırdı: "Selam. Beni başka bir yere götürüyorlar." Biz toparlanıp da iki laf edemedén perde yeniden kapandı ve donduk kaldık olduğumuz yerde. Evde yabancıları görünce hemen kaçmış olmalı. Bu olay skandal boyutlarında konuşuldu etrafta; böylece bu tanıdık hanımların nasıl birer kaşarlanmış dedikoducu olduğunu anlamış olduk. Bugün adamcağızın kemikleri bile eriyip yok olmuştur, onun hakkında konuşanların da öyle, hatta çocuklarının kemikleri bile, ama öbür tarafta yine bir araya geliyorlarsa mutlaka, "bak, bak komüniste, bak şu tembel-ler şahına!" diye birbirlerini gösteriyorlardır birilerine. Şu kadarını da ekleyeyim, rahmetli kısa bir süre sonra bir göğüs hastalığından, muhtemelen zatürreeden öldü. Daha doğrusu bize söylenen bu. Ailesi yoktu ve ilgili dosya kayıtlarına bu şekilde yazıldı ölümü.

Üçüncü oğul, ben doğmadan hemen önce göçtüğü Panama'nın bir akıl hastanesinde öldü. Orada, Panama Kana- lı'nda işçi ya da ustabaşı olarak çalışıyordu - mektuplarında bu konuya açıklık getirmemişti. Anladığımız kadarıyla Pa- nama'da pek iyi şeyler olmuyordu; dünyanın bütün aylakla- rı orada toplanmıştı. Ama bildiğim bir şey var ki bu am- cam, bize para yollayacağını, bu parayla büyük bir ev satın alabileceğimizi yazmıştı bir mektubunda. Sonra birden

mektuplar kesildi. O mektubunu hâlâ saklıyoruz, nasıl olmuş da çerçeveletmemişiz, hayret. Bize verdiği mutluluk yanında ailede bazı çalkantıların yaşanmasına da neden olmuştu bu gurbetçi amcam, çünkü burayla ilgili bazı şeyleri pek bilmediği ya da unutmuş olduğu için, yollayacağı parayla alacağımız evde bütün akrabaların birlikte oturması koşulunu öne sürmüştü. Belki de niyeti herkesi barıştırmak, uzlaştırmaktı. Anlaşılan o ki, sonunda Babil kulesinin dışında kalacaklarından korkan birtakım kişilerden kendisine gizli yazılmış mektuplar almış. Her neyse, bizdeki o mektup, bizim de bir zamanlar yeni yerlerde kök salmak hayali kurduğumuzun tek kanıtıdır. Bu arada biz, kısa bir süre sonra bu zavallı amcamın akıl hastanesine yatırıldığını öğrendik. Orada da öldü zaten. Onu Panama'da, kanallı ülkede gömdüler. Çok yakışıklı bir adamdı ve yakışıklılığıyla kadınları peşinden koştururdu. Ben amcamın bu korkunç yalnızlığına, delirmesine, ölümüne yol açan nedenin araştırılması gerektiğini düşünmüştümdür hep.

Babamın nasıl öldüğünü uzun uzun anlatmayacağım. O da erken öldü, ani ölümü beni çok sarsmıştı. Bütün kardeşlerin içinde zamanlaması en iyi olanıydı. Türkiye'de "Hürriyet" de doğmuş. Sokaklarda halk "Yaşasın hürriyet" diye bağırıp şarkılar söylerken o gün ışığına başını çıkarmak için çırpınıp duruyormuş. "Uğur getirecek bu bebek," demişler doğunca.

Kısacası ninemin bütün çocukları, belki biri hariç, dedelerinin, babalarının yolundan giderek doğal ölüm sonucu bu dünyayı terk etmişler. Hepsi de elli ile altmış yaşları arasında gitmiş. Elli yaşına kadar hiç sağlık sorunları olmamış, doktor yüzü görmemişler. Ama yarım asrı devirir devirmez yıpranma aniden baş göstermiş. En azından bazıları zor koşullar yüzünden ölmüş olsaydı, bu çekilenler olmasaydı, daha çok yaşarlardı gibisinden bir ayunma payı kalacaktı

çimide. Bir melun kaza, cinayet, şiddetli dayak, işkence sonucunu beklenmedik bir zamanda öldüler, diyecektim. Ne var ki her şey apaçık ortada. Hepsi elli ile altmış arası gidiyor.

Yollarda yürürken henüz tamamlanmamış yüksek binaları, bir uçtan diğerine sıralanmış apartman dairelerini seyre diyorum ve hep aklımdan şöyle birşeyler geçiyor: “Bütün bu evler kimlere ait? Sonuç olarak nasıl elde etmişler bunları? Hangi şanslı kişilere miras kalacaklar?” Benim şahsen yarım giriş katı sahibi olmak konusunda bile hiçbir ümidim yok. Yirmi beş yılda iki katıyla ödemek zorunda kalacağım borç para almam lazım. Ama bu kadar parayı, daha da önemlisi bu kadar yılı nereden bulacağım? İşimden atılırsam ya da başıma bir iş gelirse kim öder borcumu? Şimdi den gayet açık görüyorum ki hepsini banka yutacak ve kâğıtlarım sokak kaldırımlarının kaderini paylaşmaktan kurtulamayacak. Kimi zaman bir çiftlik evi düşünüyorum kendime ait, insanın ruhunu dinlendiren sonsuz yeşillikler içinde. Ve aklımdan şu gülünç cümle geçip duruyor: “Benim de bu cihanda bir mekânım var.” Bağlasalar yeridir beni ger çekten.

Kassandra'ya giden yol üzerinde ıssız bir yamaçta etrafı servilerle çevrili badem ağaçlarının bulunduğu bir çiftlik var. Ağaçların altında bir mezar, taşında ne yazıyor bilmiyorum. Otobüsle gelip geçerken hep seyredirim bu mezarı. İnsanın böyle bir mezarı olsa ruhu da hep sükunet içinde olur. Böyle bir mezarı olsa, sadece ruhunun ölümsüzlüğünden değil yeniden dünyaya geleceğinden bile emin olabilir insan. Ne var ki kendi çiftliğine gömülmek için bir sürü işlem gerekiyor. Ayrıca da ben oturmuş neyi düşünüyorum acaba? Çiftlik arazisi için mesken kredisi vermiyorlar.

Vaziyetin farkındaydım, işim zor, biliyordum. Yine de bir süre önce dışarıda tahsil yapmış bir doktor arkadaşla giriştiğim güya akademik bir sohbet sırasında epeyce sarsıldığı-

mı hatırlıyorum. Konuyu döndürüp dolaştırıp biyolojik miras meselesine getirmiştım, “Ne diyeyim ki şimdi sana,” demişti doktor dostum. “Erkek çocuklar babalarının ölüm yaşını miras alırlar.” Donup kalmıştım o an. İşte buyurun, bana kalan yegâne miras da buymuş meğer. Bunları ve daha da bir sürü beter şey anlatmıştı o gün ayrıntılarıyla. Kendi babasının ise âhı gitmiş, vâhı kalmış ama hâlâ hayatta.

Farklı bir cevap beklemiyordum ama oradan paramparça ayrıldım o gün. Bana her biri asırlık birer çınar olan ailenin kadınlarına da çekmiş olabileceğimi söylemesini umuyordum. Sormaya cesaret edemediğim bir sürü soru kafamın içinde kaynayıp duruyordu. İçimi tek ferahlatan şey benim bu çiçekler kadar kısa ömürcüğümü hiç kimseye miras bırakmayacağımdı. O gece doktorun bu kadar kendinden emin, kendimin ise bu kadar çabuk kandırılan biri olmasına bir kere daha müthiş sinirlendim. Babaları erken ölen ama kendileri uzun yaşayan bir sürü insan örneğini aklıma getirdikçe içime serin sular serpiliyordu. Ama genel hatlarıyla doktor dostum haklıydı galiba. “Yavaş yavaş bu fikre kendimi hazırlasam iyi olur,” diye düşündüm. “Kendimi en kötüsüne göre hazırlamalıyım ki açığa düşmeyeyim. Baba tarafından bütün büyüklerim erken öldü, üstelik kapı gibi adamlardı. Ben ne davar güttüm, ne bağlarda kazma vurdum, ne kayıklarda kürek salladım ne de yüzmeyi bilirim, neyi umacağım ki?”

Ama ne gam, belki bir mucize olacağı tutar, kim bilebilir?

Şeyh-Suyu'nun Köpekleri

Yaşayacağım evi kendi başıma seçmeyi başardığım günden bu yana beni uykumdan sadece motosiklet, otomobil, özellikle de kamyon sesleri uyandırıyor. Aslında oldukça büyük bir sorun bu, şehrimizde yaşayan herkesin sorunu, çok katlı apartmanlarda, çekme katlarda oturmayı içine sindiren herkesin. Görünüşe bakılırsa hiçbir zaman da durum düzelmeyecek, velev ki her şeyi yıkıp yeni baştan inşa edelim. Ama en azından şimdilik böyle bir çözümü hiç kimse aklının ucundan bile geçirmiyor.

Eskiden bizi güya horozlar rahatsız ederdi. Onları günümüzde tamamıyla ortadan kaldırmayı başarmış, ne yazık ki son derece nadir yaşanan bir estetik hazzın da böylelikle sonunu getirmiş bulunuyoruz. Işın garibi hâlâ okullarda olsun, dost sohbetlerinde olsun eski zamanların zevk ve sefa düşkünü insanlarını, aşırı haz düşkünü diye suçlarız, esasında bizden daha aşırı bir şey de yapmıyorlardı galiba.

Horozlar Alman işgali yıllarında bir ara şaşaalı bir dönüş yaptılar hayatlarımıza ama Almanlardan kurtuluşumuz horozların da artık kesin olarak şehirlerimizden kaybolması

anlamına geldi. Turizm, turistler, bir de içinde bulunduğumuz bu katlanılması zor yeni tip işgal, delikanlılarımızın olduğu kadar horozlarımızın da kaderini değiştirdi.

O zamanlar şehrin trafiğinin gürültüsü çok erken saatlerde kesildiğinden genel sükunet içinde tüm güçlü sesler, uzaklardan gelenler hatta daha da fazlası, inanılmaz bir netlikte duyulurdu. Silah sesleriyle el bombalarını saymaya gerek yok. Şurası da bir gerçek, karanlıklar içinde ne olup bittiğini anlamamızı sağlayan tek duyumuz olan işitme duyumuz aşırı biçimde keskinleşmişti o yıllarda. Gecenin içinde düşmanın yürüyüşünü, kapının dışından geçen hafiyelerin balgamlı öksürüklerini, karıkoca kavgalarını, komşumuzun horultusunu, bir de bizim çocukların duvarlara yazı yazarken ellerindeki boya tenekesinin çıkardığı o belli belirsiz tatlı tıkırtıyı çok iyi tanırdık. Bilirdik ki ertesi gün mahallemizi yiğitlik ve iyimserlik ışıltısı kaplayacak. Ama her gece mutlaka tekrarlanan ve içimizi ısıtan bir başka ses vardı ki o da bir yerde başladı mıydı, arkasından mahalle mahalle yayılan horozların ötüşüydü. İşte şimdi Varna'nın horozları başlıyor ötmeye, onun arkasından Neapolis'in, Stavropolis'in, Nea Menemeni'nin, Ramona'nın, Eski İstasyon'un, Kule Kahve'nin, Cassandra'nın, Aya Dimitri'nin, Evangelistria'nın, Kırk Kiliseler'in, Tumba'nın ve Triandria'nın... Bu da bizim için bir teselli, zalim işgal komutanının önleyemediği bir trafik olayıydı. Yeniden hava durumlarından bahsetmeye, havaların ne zaman değişeceği konusunda tahminler yürütmeye başlamıştık. Bir tek kibar mahallelerden, Tsimiski'den, Kordon Boyu'ndan ve Mitropoli'den, o zamanlar bile horoz sesi gelmezdi. Oralarda yaşayanlara acıdım. Evimize girip çıkan bir büyücü kadın, büyü çözeceği zaman üç kez avaz avaz şöyle bağırdı: "Horozların ötmediği yerlerde bulasın kendini inşallah."

Horoz çıkırtkanlıkları arasında gecenin derinliğinde ara

sıra da kısık bir megafonun sesi duyulurdu. O kahraman delikanlının bize ne söylemeye çalıştığını çoğu kez çıkarmasak da sözlerini nasıl bitireceğini gayet iyi bilir ve hep birlikte sondaki coşkulu sloganı fısıldardık: “Faşizme ölüm - Halka özgürlük!”

Ama bir aralar gece yarıları horoz ve megafon seslerinin arasında köpek havlamaları, uluma sesleri duymaya başlar olmuştuk. Mahallemizin köpekleri değildi bunlar. Bizim mahallenin köpekleri azdı belki, sesleri cılızdı ama farklıydı, bir kere daha tatlıydı. Bu yeni havlamalar çok güçlü, çok da daha vahşiydi. Her seferinde derin bir ulumayla başlıyor, sonra koro halinde bir havlamadır gidiyor, bütün şehrin semalarını kaplayan bu sesler bize kadar uzanıyor, olduğumuz yerde kanımızı donduruyordu. Seslerin nereden geldiğini anlamak için kulaklarımızı pencerelere dayıyorduk. Birbirimizin yataklarını ziyaret edip başımıza gelen bu yeni kötülüğün ne olabileceğini tartışıyorduk. Eğer köpeklerle evlere baskın yapılıyorsa, çepeçevre sarılmış bu zavallı insanların vay haline, diye düşünüyorduk. Ne var ki havlama sesleri hep aynı noktadan, uzaktan, çam ağaçlarıyla kaplı Şeyh-Suyu dağından geliyordu. Tuhaf bir şey ama bunu tespit edince içimiz bir nebze rahatlamıştı. Öğlen olduğunda bütün mahalleli işgalcilerin dağda bir köpek eğitim merkezi kurmuş olduklarını öğrenmiş bulunuyordu. Bu durum karşısında daha da fazla dehşete kapıldık. O köpekler belli ki bizlere saldırmak üzere yetiştiriliyordu. Bizi izlemek, bulduğumuz yeri bulmak, bizi parçalamak için. Elbette kokumuza, izimize alıştırılıyorlardı. O zamanlar bir de bir kokumuz vardı ki, evlere şenlik. Her neyse, memlekette partizan savaşı epeyce yaygınlaşmış ve doğru dürüst Yunanlıların hepsi iyi kötü örgütlenmişti.

Gözlemlerimiz kısa zamanda zenginleşmeye, tahminlerimiz doğrulanmaya başladı. Köpekler belirli saatlerde havlı-

yorlardı. Daha çok sabaha karşı duyuyorduk sesleri. Bu saatler en fazla tutuklamaların, baskınların yapıldığı korkutucu saatlerdi. Artık iyice eprimiş battaniyelerimizin altında büzüşmüş, açlıktan ve endişeden uykusuzlukla kıvranırken ta uzaklardaki Aya Dimitri kasabasından kuvvetli bir uluma sesinin şehrimizin üzerine doğru yayıldığını duyardık; daha sonra bunu arka arkaya gelen hızlı havlamalar izlerdi.

Düşününce, böyle uğursuz sesleri duymak için değil, babamın gara girip çıkarken şimendifer düdüğüyle benim için çaldığı düdüklere duymak için o tatlı gecenin içinde kulak kesilmelerimin üzerinden çok da fazla geçmemiş olduğunu anladım. Üç ya da beş kez arka arkaya çalan, batıdan başlayıp muhterem şehrimizin üzerine özellikle kuzey rüzgârı yardımıyla yayılan tren düdüğünü duyunca nasıl da yerimde duramaz olurdum. Oysa şehir bu düdüklere niye çaldığını bilmiyordu. Düdük sesleri sadece ve sadece benim içindi, varsın ister istemez herkesin üzerinden geçip tüm uyuyanların uykularını tatlı ninnisiyle bölsün. Eğer üç kere çalarsa *Yo-ri-ka* demektir. Eğer beş kere çalarsa *Yo-ri-ka-ki-mu*. Beş kere çalmışsa sabah sabah kalkıp gara giderdim. Babamın bana söyleyeceği ya da vereceği bir şey var demektir.

Savaşın ilanından sonra şifreli düdük sesleri, bilhassa tren düdüklere işitmek, artık mümkün değildi. Profesyonel açıkgozlar neşeyle kollarını sıvayarak kaderimizi tayin etme işini üstlenmişlerdi. Kime izah edecektiniz ki, bizimkilere mi yoksa o eski kurt Almanlara mı; yok üç kısa düdük *Yori-ka* demektir ve *Yorika Yorgos* adının sevecen küçültmesidir, yok beş kısa düdük *Yorikaki mu* demektir ve *Yorikaki mu* ya da *Yoriki mu* daha da sevecen bir deyişle *Yorgocuğum* demektir - şimdi uyu ya da yarın sabah gel.

Köpeklerin bir başka alışkanlıkları daha vardı. Mehtap olduğu zamanlar daha fazla havlıyorlardı. Bir başlıyorlardı ulumaya, susmak bilmiyorlardı - sanırsınız ki şarkı söylü-

yorlar. Mahallemizden önce Yahudileri topladılar, sonra güya aryan olan bizleri de toparlanmaya başlayınca ara ara düzenlediğimiz bazı muhteşem özgün müzik gecelerinin seslerini işte bu ulumalar mahvediyordu.

Şehir trafiği erkenden bitince vakit geçirmek için hepimiz mehtaplı gecelerde balkonlarımıza, taraçalarımıza çıkardık. Bir yandan birşeyler çiğner durur, bir yandan karşı balkondaki komşularımızla sohbet ederdik. Bu arada tabaklar dolusu kabak, kavun, karpuz çekirdeğini inanılmaz bir ustalıkla çıtırdatırdık. Biz çocuklar bilmece çözer, oyun da oynardık karşıdan karşıya. Karşı binanın üçüncü katında çok güzel sesli bir kız otururdu. Ay ışığında onu görür görmez şarkı söylemesi için yalvarmaya başlardık. Önce biraz nazlanır sonra uzun beyaz geceliği içinde ayağa kalkar, eski balkonun demirlerine dayanır, yaşlı kadınlar, anneler, kardeşler arasında şarkısını söylemeye başlardı. Anında mutlak bir sessizlik çökerdi taraçalara. Korkular içinde yaşayan bu sindirilmiş, aç insanlar yaz gecesinin içinde yükselen o güzel sesi dinlerken müthiş duygulanırlardı. Aşağıda devriye gezen Alman askerler bile dururlar, şarkının bitmesini huşu içinde beklerlerdi. Kızın sesi sopranoydu ve operalardan, özellikle Mozart'tan aryalar söylerdi. Şarkı biter bitmez bütün mahalleden alkışlar patlar, 'bis' sesleri yükselirdi. Seslerden ne kadar çok insanın onu dinlemek için yataklarından bile kalktıklarını anlardık. Birkaç gün sonra daha aşağıdaki bir başka mahalleden, Bitpazarı mahallesinden alkış sesleri duymaya başlamıştık. Ama öğrenince içimiz rahat etti, bir kabare artistiymiş mahalleyi eğlendiren. Arkadaşım Angelo da bugün itiraf ediyor, o günlerde müthiş dalgaya alırlarmış kadını, ziller, çingiraklar, gırla gidermiş. Oysa biz bu balkon eğlencelerinin sadece öncüsü değil aynı zamanda en kalitelisiydik de. Gelgelelim bir akşam Vilma'mız o güzel sesindeki titreşimleriyle bize Yunanca şarkılarımızdan biri-

ni söylerken, tam şu sözlerde Şeyh Suyu'nun köpekleri sanki yanı başımızdaymışlar gibi havlamaya başladılar ve susmak bilmediler:

Ne sikhede gözüm var ne Konstantin altınında...

Kızcağız bir süre bekledi sonra sustu ve içeri kaçtı. Hepimiz çok korktuk, içeriye girdik, başımıza gelebilecek kötülükten biraz olsun korunmak amacıyla panjurlarımızı kapadık. Dağın oralardan hafif bir rüzgâr esmeye başlamıştı.

Birkaç gün sonra okulumuzdaki yeraltı teşkilatı beni ve iki arkadaşımı seçerek akşam üzerleri Şeyh Suyu civarına gidip şu köpek meselesini iyici öğrenmemizi istedi. Oralarda top oynarken olup biteni de izleyecektik.

Yöreyi öbür iki çocuktan çok daha iyi biliyor ve gördüklerim karşısında kahroluyordum. İki yüz kadar köpeğin çevresi tel bir örgüyle çevrilmişti. Burası ailemle gününbirlik gezmeye gittiğimizde oturduğumuz yerdi. Köpeklerin her biri birer çam ağacına bağlanmıştı. Ağaçların dibine birer köpek kulübesi de koymuşlardı. Eskiden kilimlerimizi yadığımız çam yapraklarının üzeri yanına yaklaşılmayacak derecede pisti ve felaket kokuyordu. Aile ahabımız Bayan Evdoksia, oraya yakın Ayos Pavlos'da oturur, bizi bazen sabahdan davet ederdi evine. Önce Ayos Pavlos'un ayazmasından, Iason'un ağırlandığı evin bulunduğu söylenen yerden geçer, bardaklarımıza ayazmadan su doldurur, sonra tekrar yola çıkardık. Biz Ayos Pavlos'u severiz, insanlara çok sert davranmış da olsa severiz yine de. Derler ki Yahudilerimiz Pavlos'un lanetine uğramışlar da o yüzden kaybolup gitmişler buralardan. Beş altı garibanı yaşlı Alman subay gözleri gibi koruyorlardı köpekleri. Köpekler yemek saatleri geldiğinde viyaklayan bebekler gibi uluyorlardı. Ama ellerinde kazanlarla erleri görür görmez ulumayı kesip sevinç-

ten havlamaya başlıyorlardı. Biz çocuklar bunları korku içinde gizlice seyrediyorduk. Ne idüğü belirsiz etleri parçalayan bu sivri dişler kim bilir insanı ne hale getirirdi. Bir de kocaman kahverengi karıncalar vardı; hızlı hızlı oradan oraya koşturur dururlardı. Onlar da feci ısırırlardı - şimdi hatırlıyorum da özlüyorum o kahverengi karıncaları. Artık böyle karıncalara rastlanmıyor, konik karınca yuvalarına da. Almanların iğrenç köpeklerinin davranışları bile askerceydi. Yemek yiyorlar, işiyorlar ve gölgede oraya buraya serilip uyuyorlardı. Temiz Pazartesi günlerinde karnaval alayı oraya kadar çıkardı. Eglenceden keyiften yer yerinden oynardı o gün. Bütün Apukurya* boyunca sabah akşam Tanrı'ya, ama özellikle de Ayos Pavlos'a Temiz Pazartesi günü karnaval giysisi giymeyi hak etmeyi bana ihsan etmesi için dua ederdim. Evdoksiya'nın boydan fakir kocası Panos, panayır gününden çok önce oturur ve sonsuz bir sabırla süslü kılıkların üzerine kuş tüyleri diker ya da yapıştırırdı. Kendisi horoz ya da onun gibi bir şey olurdu. Karısı Evdoksiya ise tavuk. Kıkır kıkır gülüp dururdu gariban Evdoksiya. O da Panos'un arkasından öldü gitti, birkaç yıl oluyor. Harpten bir yıl önce artık yaşlanmış olan karı koca bu panayır hazırlıklarını ister istemez bırakmışlardı. Kızlarını alan damatlar pek moderndiler, böyle avam eğlencelerden hazzetmiyorlardı. O koskoca bahçeli evlerini bile Almanlara terk etmek zorunda kalmışlardı sonunda. Köpeklerin kılık değiştirmiş insanlardan nefret ettikleri malum.

Köpeklerle ilgili tüm bilgileri teşkilatın sorumlusuna vermiş, ondan da bir "aferin" almıştık.

Biz çocuklar yine de Şeyh-Suyu'na çıkmaya devam ediyorduk çünkü köpekler dışında her şey çok güzeldi ve öbür iki çocuk sokağa çıkma yasağından önce evlerine soluk so-

(*) Et Kesimi Yortusu - ç.n.

luğa yetiřmeye çalıřan sevgilileri seyretmeyi çok istiyorlardı. Her çeřit röntgenci için ideal zamanlardı dođrusu. Her řey gūpegūndūz gūn ıřıđı altında oluyor ve uzaktan gayet iyi gōrūnūyordu. Bizden bařka daha bir yıđın akı gibi delikanlı bir ađaç gōvdesinden ōbūrūne, bir kaya arkasından diđerine kořarlar, kendini ařk oyunlarına kaptırmıř çođu kez çırılçıplak çiftleri soluklarını tutarak seyredерlerdi. O zamanlar ne ahlak polisi ne bir řey. Tek tehlike kızların gūlū kuvvetli kavalyeleriydi. Toplum ahlakına mugayir davranma meselesi ise neyse ki pek ūzerinde durulan bir řey deđildi. Iřgal yılları sadece bir dizi eziyet, ile demek deđildi bizim için, hořlukları da vardı. Toplum kuralları ōylesine lakalařmıřtı ki delikanlılar řehrin merkezindeki iskelede çırılçıplak denize girer, gūneřlenirlerdi. Ama kōpek havlamaları bařladıktan sonra çırılçıplak sevgilileri ve onları gōzetleyen röntgencileri seyretmenin pek tadı tuzu da kalmamıřtı. Sanki her řey bir bir yok ediliyordu.

Bir gūn arkadařlarım benim de bir çiftin yanına kadar sokulmama yardım etmiřlerdi. Bu tip iřlerin, hele benim dıřımda cereyan ediyorsa, beni zerre kadar ilgilendirmediđini bir tūrlū kafaları almıyordu bu ocukların. Ezelden beri beni sadece kendi ařk maceralarım heyecanlandırmıřtır. Ama o kararsız kızcađızı ikna etmeye çalıřan delikanlının epeyce teatral bir sesle kızı, “haydi, bırak řu geri kafalılıđı,” demesi aklımdan bugūn bile çıkmamıř. řimdi bu insanlar en azından elli yařlarında olmalı, inřallah hayattadırlar. Ben de delikanlının kullandıđı bu cūmleyi kullanmak zorunda kaldıđım her seferinde, ađzımdan çıkana inanmaktan ziyade o eski zamanlara ait anıya bir dua yolluyormuř gibi bir duyguya kapılıyorum. Her řeye rađmen bu cūmle inanılmaz etkili ve sonuç getirici olma ōzellini hāla řařırtıcı bir biçimde sūrdūrūyor. Gençliđi hāla aynı kalıp cūmleler cezbediyor.

Köpek havlamaları bir gün bıçak gibi kesildi. Babamın getirdiği habere göre köpekleri dağlara, Olimpos'a, Vermio'ya, Holomonda'ya, partizanları kovalasınlar diye götürmüşler. Güldük. Fukaram Alman Makedonya'nın dağını taşını ne bilir...

Kış bastırmaya başlamış ve biz yeniden horozları, megafonları ve Yukarı Şehrin müthiş sempatik ve gayretkeş oğlancısı baş keşişinin Çavuş Manastırı'nda besleyip yetiştirdiği tavus kuşlarının seslerini duyar olmuştuk.

Tavus kuşları bugün de duyuluyor, özellikle havalar değişeceği zaman. Ve artık bizlere ulaşabilen yegâne ses işte bu tavus kuşu sesi. Bazen yattığım yerde dalıp gidiyorum, sonra kalkıp duyduğum bu sesleri bizimkilerle paylaşmak için öbür odaya yöneliyor ve birinin yatağına yaklaşıyorum. Ama daha kapı tokmağını çevirip de odanın boş olduğunun farkına varır varmaz kendime geliyorum ve yeniden yatağıma dönüyorum. Artık bütün bu fevkaladelikler sadece rüyalarda yer alıyor. A evet evet, *Sihirli Flüt* - Vilma'nın bize söylediği şarkı buydu işte.

Rotonda'nın kubbesi üzerindeki mozaikte tasavvur edebileceğiniz en güzel tavus kuşları, en hakiki cennet kuşları bulunur. Bunlar canlı olsalardı, imkânı yok, sesleri çirkin olamazdı çünkü ayakları da çirkin değil. Ben tavus kuşlarının sesini o kadar da bet bulmam ayrıca, keşke hiç susmadan bağırsalar ben uyurken.

Şeyh Suyu'na çıkmayalı yıllar olmuş. Orada canavarların yaşadığı o kafa karıştırıcı söylenti de buna etken tabii. Söylentiye göre bu namussuz canavarlar, genç çiftleri sadece rahatsız etmekle kalmıyor, vahşice taşlayarak öldürüyorlarmış. Daha da kötüsü, o tepelere jandarmalar ve canavar bekçileri yuvalanmıştı; daha doğrusu vatandaşları kollamak üzere görevlendirilmişlerdi bunlar. Ve siz ayağınızı orman alanına basar basmaz yerden biter gibi çevrenizde bitiyor-

lar; en gayretkeş halleriyle sizden önce kimlik istiyorlar, sonra sizi ahret sorularına tutuyorlar. Eğer ki bir de genç ve gösterişli biriyseniz sizi anında kimlik tespiti için karakola çekmeleri işten değil; sonuç olarak o gün yapacak işlerinizi yapamazsınız, göreceğiniz kişileri göremezsiniz, en kötüsü de bütün keyfiniz kaçır. Kendi yöntemlerini kullanarak sizin Şeyh Suyu canavarı olduğunuzu ispat etmeye çalışmaları da işin cabası. Hadi bakalım ondan sonra gidemediğiniz randevularınızın nedeni olarak canavar olduğunuz suçlamasıyla sorgulandığınızı anlatmaya çalışın insanlara.

Neyse artık şehrimize atılmış bu kara leke -her nasıl olduysa- temizlendiğine göre gidip bir daha oralarda şöyle bir dolaşayım dedim. Ama nafile. İki kez arka arkaya ormana girmeme izin verilmedi. Sebebini de anlamış değilim. Artık köpek eğitimi yapılıyor olması herhalde imkânsız. Duyardık. Birinci gidişimde yanımda bir kız da vardı, tepedeki kahveye çıkmak istedik. Birden önümüze tepeden tırnağa silahlı bir devriye çıktı, yolumuzu kesti. Karanlık köşelerde saf tutmuş röntgenciler yanımdaki kıızı gözleriyle yiyorlardı. Bizden sonra durdurulan bir gencin onlara şöyle seslendiğini duydum: “*Verboten,** çocuklar, *verboten.*” O gencin o eski köpeklerden haberli olabileceğini sanmıyorum. Yine de o dehşet verici kelimenin zamanlaması yerindeydi.

Dönüş yolunda berbat duygular içindeydim. Bu yeni yasak mideme taş gibi oturmuştu. Sanki yabancılar ve yağmacılar seni kendi baba evine yaklaştırmıyorlar gibi bir duyguydu hissettiğim. Peki kaçıp sığınacak bir yerimiz olmayacak mı? Bir lokma nefes almak istesek nereye gideceğiz? Komutanların da aksanından külhanbeylik akıyordu. Morali gibime geldi, belki de Giritliydi. Artık bizi bu gibiler dehşetliyor, çüşlüyor. Daha ne kadar güdeceklerini Allah bilir.

(*) Yasak - ç.n.

Şeyh Suyu'na ikinci kez, yine bir akşam vakti, bir Almanla -bizim kafadan bir Almanla tabii- çıkmıştım; şehrimizi tepeden göstermek istiyordum ona. Ormanın bir dönemesinde ellerinde parlak el fenerleriyle birtakım gölgeler belirdi önümüzde. Durdurdular. "Çabuk geri dönün" diye bağırdılar sert bir sesle. "Yasak!" "*Verboten*" dedim Alman. Alman öfkeden kudurarak arabayı geri çevirdi ve dayak yemiş gibi geri döndük. Bütün yol boyunca böyle şeylerin olabilmesine izin verdiğimiz için hem bize hem de bütün dünyaya küfretti durdu. "Olacak şey değil, ormanda *verboten*!" diye hiç durmadan söyleniyordu şaşkınlık içinde. Beni ise gülmeler tuttu. Ey benim güzel Allahım! Bu adamlar bu kadar cahil mi yoksa öyle mi görünmek istiyorlar? Ne demeli şimdi bu adamcağıza? Neresinden başlamalı? Sonsuz sayıdaki "*verboten*"leri, "yasak"ları öğretenlerden, bunları neredeyse itirazsız kabullenenlerden mi başlamalı? Yoksa köpeklerin hikâyesini ya da işte tam da bu *verboten* yüzünden sayısız infazın gerçekleştiği Kırmızı Evi mi anlatmalı? Acaba kimin en fazla infial gösterip de küfretmeye hakkı var? "Bütün bunları bize siz öğrettiniz" demek geçti içimden. Konuşmamayı tercih ettim. İlk kez de olmuyor bu. Ama öbür taraftan o kadar da iyi bir çocuk ki bu Alman, dedim ya bizden. O unutmamız mümkün olmayan yurttaşlarıyla hiçbir benzerliği yok. O da halkın gözünde başarısız insanlar kümesine dahil.

Şimdilerde sesleri yalnızca içimde duyuyorum. Artık dışarıda ses filan yok. Köpek havlamaları bile - artık gereksiz. Artık her şey sinsî, kaypak ve karanlık.

Artık sisten bile haberim yok, acaba hâlâ öyle yoğun mu iniyor şehrin üzerine yoksa o da eskiden kiremitlerin üzerinden sabahları hiç eksik olmayan kırağı gibi büsbütün yok olup gitti mi? Tüm çevremizde ıslıl ıslıl parlayan o kirlenmemiş kırağıya bakar, “gece epeyce soğuk yapmış” ya da “kırağı vurmuş lahanalar daha tatlı olur, dolma saralım” derdik.

Sisler mevsimi başlayınca aklımdan hep bunlar geçerci. Sis sin üzerimi örtmesini, içinde görünmez olmayı beklerdim günlerce. Ama büroda gündelik işlerin içinde kâğıtlarla boğuşurken sis sin indiğini görünce içimi müthiş bir keder kaplardı. Ne olur akşama kadar sürsün diye yalvarırdım, ama öğlene doğru yavan bir güneş in çıkmasıyla dağılıp giderdi işte.

Ama bazen, öğlen uykusundan uyandığımda sinemaya mı kahveye mi çıksam diye düşünüp dururken ansızın pencerede alabildiğine sonsuz bir sis manzarasıyla karşılaşır, anında programımı değiştirerek yürüyüşe çıkardım. Gabardinimin yakasını kaldırır, merdivenlerden dikkatle iner, hiç

vakit geçirmeden deniz kıyısına giderdim. Sis, içinde yürü-
nesi bir haldir. Havadan daha yoğun bir şeyin boylu boyunca
içinden geçer, ona yaslanırsınız. Bir de şunu eklemek ge-
rek. Sisin tadı en çok limanlarda çıkar.

Hele o yağmur, göklerimizden süzülen o ipincecik yağ-
mur sisi bir nakış gibi işlediğinde daha bir tadına doyum olmaz
olur havalar. Sizi ıslatmayan, sadece sulayan yağmurla bir
sonraki hafta saçlarınız daha parlak olur, yeşerir adeta. Ve
ışıklar, tramvaylar, korna sesleri daha bir anlamlıdır artık.
O buğulu havada yüksek apartmanlar bile insana çekici gö-
rünür.

Ben böyle günlerde limandaki kahveye, yıllar önce yıkıl-
mış olan o kahveye arkadaşlarımla yeniden buluşmak üzere
giderdim. Ve onları bulamayınca -zaten hiç yoktular- saat-
lerce orada oturur beklerdim. Artık hayatta olmayanların
gölgeleri camların gerisinden sırayla gelip geçerd. Bir an
için yüzlerini donuk cama dayarlar, bir ikisi içeri girer, bir
kısmı da doğuya, Kanlı Kule'ye doğru saparlardı. Eğer içle-
rinde hiçbiri bana el etmezse, dışarı çıkar ve hiçbir zaman
yakalayamayacağım gölgelerden birinin peşine düşerdim.

Bu sis nereden gelirdi, bilmiyordum. Yükseklerden iniyor
olmalıydı. Oysa şimdilerde rüyalardan ağır ağır yükseliyor
sis. Yıllarca ağır bir kapak altında kapalı kalanlar, hep orada
dursun diye bir kenara kaldırılanlar basınca dayanamıyor
artık.

Sis çok yoğunlaşıyor, içinde yok oluyorum, yoluma de-
vam ediyorum. İsimleriyle seslendiğim başka gölgelerin pe-
şine takılıyorum. Arnavutkaldırımına uzun uzun bakarak
yürüyorum. Hâlâ bir sürü yol ve ara sokak arnavutkaldırı-
mı bu şehirde. Eh, eskiden taşların arasından fışkıran otları
görmek de mümkün değil artık. Hepsi yok olmuş, kuru-
muş. Hiçbir şeyin ölümü güzel değil. Hani derler ya, bir
gün yeniden hepsine kavuşacağız, ah keşke gerçek olsa...

Gölgeleri izleyerek hep aynı sokağa girerim. Ağaçlar, yeşillikler o yalnızlık, o donukluk içinde sanki daha bir büyürler. Muazzam kale duvarlarını andırırlar. Sarmaşıklerle, türlü çeşitli ağaç yapraklarıyla sarılıp sarmalanmış o mağrur eve varırım. Gölgeler birden duruverir, bana el ederler ama ben Büyük Kapı'ya yaklaşmam bile. Sanıyorum bir gün beni çok sevdiğim biri ısrarla çağıracak ve ben ancak o zaman geçeceğim Büyük Kapı'dan.

Oradan hızla uzaklaşıp yeniden tramvayların, şehir ışıklarının, gelen geçen arabaların arasında kayboluyorum. Aklim sise ve sisin içinde gördüklerime takılı. Unutulmak arzusuyla sisli gecelerin derinliğine daldığım çok olmuştur. Sisine gömülürken bir iç ferahlığı kaplar içimi. Yaşanmış korkunç işkenceler ağır ağır vücutta tortulaşır, sonra ayaklardan ıslak toprağa doğru kayar giderler.

Kemal'in Evinde

Her sene dut mevsiminde bahçe kapısının basamaklarına gelip nazikçe bahçemizdeki kuyudan bir bardak su rica eden siyahlar içindeki o kadın bir daha görünmedi. Çok yorgun bir hali olurdu; ancak üzerinde müthiş bir asaletin güzelliğini hâlâ taşırdı. Sadece bardağı tutuşundan bile bu kadının bir asilzade olduğunu anlayabilirdi insan. Bardağı geri verirken her seferinde bize Türkçe dua etmeyi ihmal etmezdi; ne dediğini tam olarak anlamasak da ne demek istediğini tahmin edebiliyorduk: “Allah bu büyük iyiliğinizi karşılıksız bırakmasın.” Hangi büyük iyiliğimizi? Hiç anlamıyorduk.

Bahçe kapısının basamaklarında uzun süre sessizce oturur, sokağa ya da en azından bitişiğimizdeki Kemal'in evine bakacağı yerde, bizim eve doğru kaçamak bakışlar atar, alçak sesle kendi kendine konuşurdu. Ara sıra gözlerini kapatır, yüzü adeta uzaklara doğru yol alırken ağzından anlaşılmaz isimlerin heceleri dökülürdü. Tabii biz bu arada kendisine dut ikram ederdik ağaçtan, tıpkı bütün mahalleye ya da yoldan geçerken bizden dut isteyen herhangi biri-

ne yaptığımız gibi. Yabancı kadın dutları ağır ağır, ama büyük bir iştahla, zevkle yedi. Dutlarımızın bu kadar hoşuna gitmesini garipsemiyorduk. Ağacımız o çok bilinen dut ağaçlarından değildi, hani o tatsız, sulu dutlar veren ağaçlardan. Bizim ağacın dutları kocaman, vişne tadında ekşi, ve kıpkırmızıydı. Yaşlı, ulu bir dut ağacıydı bu; dalları iki katlı evimizin boyunu geçiyordu. Sadece bir kötü yanı vardı. Yaprakları çok sertti ve ipek böcekleri yiyemiyordu. Yine de ünü bütün İslahane mahallesine, hatta daha da öteye yayılmış bir ağacı.

Yabancı kadın ilk kez gelip basamağa oturduğunda ona dut ikram etmeyi akıl edememiştik; ama biraz sonra o kendisi bizden biraz dut rica etti, çekirdeklerini bahçesine ekmek istiyormuş. Birkaç tanesini ağzına attı, gerisini bir kâğıda sararak mutlu ayrıldı kapımızdan.

İkinci gelişinde, yıl bin dokuz yüz otuz sekiz olmalı, iki sene geçmişti aradan, kâğıda dut doldurmadı bu kez. Bahçe kapısının basamağına oturdu ve dutların hepsini birer birer yedi. Anlaşılan bir önceki dut çekirdeklerinden verim almış, diye düşündük, ama bu da pek mümkün görünmüyordu çünkü biliyorduk ki dutun meyve vermesi uzun yıllar alır. Dut ağacı, yavaş büyüyen tüm diğer ağaçlar gibi uzun ömürlü olur ve geç meyve vermeye başlar.

Kadın bir sonraki yıl da çıktı ortaya, savaştan az bir zaman önce. Ne var ki biz bu kere ona sadece musluk suyu ikram edebildik. Reddetti, içmedi. Ağzına götürür götürmez durdu, gözlerimizin içine baktı ve geri verdi dolu bardağı. Birden çok sarsıldığını görünce durumu izah etmek istedik. İğrenç ev sahibimiz evin fosseptiğini bahçedeki derin kuyuya vermişti. “Artık suyu mutfağınıza getirdim, kuyuya ihtiyacınız kalmadı” demişti bize. Kadının gözleri doldu ama bize üzüntüsünün nedeni hakkında tek laf etmedi. Kendimizi bağışlatmak için bu sefer ona daha fazla dut ver-

dik. Ninemin, "kutuya koymak isterdim dutları ama fazla uzak yola dayanmazlar" sözleriyle toparlandı kadın. Bu arada biz bu kadından iyice kuşkulanmaya başlamıştık. Bir başka gelişinde kadının bizim kapıdan ayrılır ayrılmaz bitişikteki Kemal'in evine doğru gittiğini, orada kendisini kaldırımında bekleyen bir grup ziyaretçiye katıldığını görmüştük. Biz o zamana kadar bu kadının, Anadolu Rumlarından biri olduğunu, dil değil din temelinde gerçekleştirilen nüfus mübadelesi sırasında buralara gelen ve sadece Türkçe konuşabilen çok sayıda Rum'dan biri olduğunu sanıyorduk. Durumun böyle olmadığını anlayınca bayağı telaşlandıık önce. Hemen yanı başımızda bize yaşanan felaketi sürrekli hatırlatan Kemal'in evi yetmiyormuş gibi şimdi bir de ayaklarımıza Türkler mi dolanacaktı yine? Peki bu kadının bizimle derdi ne olabilirdi gerçekten? Bunun cevabını veremiyor, birbirimizin yüzüne endişeli bakışlar atmakla kalıyorduk. Endişemiz sürüyordu ama kadın hakkında birbirimize ettiğimiz sözlerden, yüreğimizin ona karşı sıcak duygularla ve umutla ısınmış olduğu besbelliydi. Bizler de ta uzak diyarlarda evlerimizi, bağlarımızı bırakanlardandık.

Türk kadın savaştan kısa bir süre sonra yeniden ortaya çıktı. Biz bu arada artık biraz daha yukarıda, başka bir eve taşınmıştık. Bir gün onu eski evimizin bahçe kapısında perişan bir halde otururken gördük. İlk görenimiz içeri girerek, "Türk kadın gelmiş!" diye bağırdı. Camlara yapışarak dışarıya baktık, yüreğimiz burkuldu onu uzaktan görünce. Kadının o bitmez tükenmez hasreti içimize o kadar dokunmuştu ki neredeyse onu yukarıya, eve davet edecektik. Ancak o hiç kımıldamadan boş bahçeye, terk edilmiş viran eve bakıyordu. Bir İtalyan bombası dut ağacını tamamen yok etmiş, o güzelim ahşap evi tam yıkamadıysa da harabeye döndürmüştü.

O günden sonra onu bir daha hiç görmedik. Geldi mi,

gelmedi mi, meçhul. Gelmiş olsa bile oturup dinlenmek için bahçe kapısının önünde köpük gibi uzanan güzelim mermer basamakları bulamamıştır. Epeyce önce ev bir müteahhit çetesinin eline terk edildi; şimdi yerinde korkunç suratlı bir apartman yükseliyor. Duyduğumuza göre kepaze adamlar bunu da yıkacaklarmış yakında. Kim bilir kurnaz kafalarının içinde hangi iddialı projeler dolaşüyor.

Eğer bu söylenti gerçeklik kazanırsa, gidip orada pusuya yatacağım sabahtan akşama kadar, özellikle de hafriyat temele indiğinde. Belki bu yeni hilkat garibesinin yapımını engelleyebilirim, hiç olmazsa belki biraz geciktiririm. Bir önceki inşaat sırasında bizim evden Kemal'in evine kadar uzanan enfes bir mozaik bulunmuştu evin temelinde. Önceden uyarılmış olan işçiler bu mozaığı çarçabuk örtüvermişlerdi, yetkililer farkına varıp işi durdurmasınlar diye. Her neyse. Güneşin evin üzerine parlak ışıklarını yolladığı günlerde onu hayran bakışlarla seyretmiş olan mahalleli arasında çeşitli konuşmalar geçiyordu şimdi. Herkes eski güzelliğinden, eski şaşaasından bahsediyordu evin. Ben bütün bu yüksek sesli konuşmaların arasında bir ihtiyar kadının alçak sesle söylediği şu sözleri çok iyi hatırlıyorum: "Bu ev bir beyzadeye aitti, beyzadenin serin sular misali bir de kızı vardı. Merdivenlerden bir aşağı, bir yukarı yürümez, adeta akardı. Evi terk ederlerken eğildi, basamağı öptü. Bu gözlerim böylesine derin bir yürek acısını bir daha görmedi."

Yüzünün üzerinde bir yaşmakla doğmuş, o şeffaf örtüyü çekmiş koparmış hemen ebe. Bunu duyanlar bu kız çocuğunun hayattaki en büyük saadetleri tadacağını söylemişler ve isim koyma günü geldiğinde ona Evtihia* adını vermişler. Ailenin başka çocuğu yoktu, ayrıca yaşları da ilerlemişti artık. Kısacık toparlacık anne evlenmeyi becerinceye kadar canı burnundan gelmiş, bu kızı doğuruncaya kadar daha da perişan olmuştu. Bu ülkede hep böyledir ya, bu karı koca da ancak yaşları kırklara yaklaşırken biraz olsun ekonomik rahata ermişlerdi. Küçük kızlarını gözlerinden sakınıyorlardı. Kızlarının külotunu her Allah'ın günü değiştirmesini şart koşmaları ise mahallede adeta skandal boyutlarında konuşulan bir hadiseydi. Sofrada su bardağının, salata tabağının ayrılması gibi şeyler de işin cabası. Herkes aklına geleni söylüyordu bu aileyle ilgili. Biz çocuklar, "Göstersene bakalım bugün donunu" diyorduk oyun oynarken Evtihoula'ya. İyi huylu, itaatkâr kızcağız gösteri-

(*) Saadet - ç.n.

yor, biz manalı manalı, biraz da gizli bir hayranlıkla seyrediyorduk onu. Gerçekten her gün farklıydı külötu.

Okulda çok başarılıydı, sınıfın birincisiydi. Olağanüstü güzel yazısı olduğundan kısa sürede mahallede herkes zarf üstü yazdırmak için onu arar olmuştu. Gurbette yakınları olan, bu yüzden de yollanacak çok mektubu ve paketi olan bir aile, sistematik bir biçimde Evtihoula'yı kullanıyordu mektup yazıcısı olarak ama her seferinde ona, "sakın anne-ne söyleme" diyorlardı. O da cevap olarak, "ben de sizin söylememenizi rica ederim," diyordu. Güzel ve ifadeli bir dil kullanırdı Evtihoula, zeki bir kızdı. Annesi dini dergi *Hayat*'ı, babası da sağcı gazete *Işık*'ı okurdu, özellikle de baş makalesini. Bu yüzden de hiç kimse onları rahatsız etmemişti o güne kadar. Ne askeri diktatörlük sırasında, ne işgal yıllarında, hele hele daha sonrasında hiç. Suya sabuna dokunmayanların safında kaynayıp gitmişlerdi.

Evtihoula üniversiteye herhangi bir engelle karşılaşmadan sınavsız girmişti. İşgal yılları olduğundan bir süre için üniversite giriş sınavları iptal edilmişti. Eve gelince hiç durmadan okul arkadaşlarından bahseder, arkadaş şakalarından aklında kalanları anlatır, onların zekâ ürünü cevaplarını nakleder, annesi ise onu suskun ama endişeli bir dikkatle dinlerdi. Onu nezaketin ve zarafetin en katı kurallarına göre yetiştirmişlerdi, bu yüzden anlattığı o okul anekdotları katiyen yakışmıyordu ağzına. Evtihoula bu durumu çabuk kavradı ve dışarıya ait hiçbir şeyi eve taşımamaya karar verdi. Esasen hayatın kalp atışlarının bu evin içine filtreden geçmeden girmesine imkân yoktu. Tutuklamalar, infazlar, Yahudilerin toplanması, açlık, aşağılanmalar, bunların hepsi uzaklardan birer yankılanma, Tanrı böyle istedi diye olan şeylerdi. Yani Tanrı'nın arzusu elbette hep kendilerinden yana olandır, demeye getiriyorlardı. Gerçek de buydu aslında. Şikâyet ettikleri tek olay, savaş öncesi bankaya yatırdık-

ları paralarının çoğunu kaybetmiş olmalarıydı ve hayatlarında şöyle tumturaklı bir küfür salladıkları tek kişi rahmetli Svolos idi.

Önce annesi çöktü. Beyin kanaması geçirip birdenbire tüm konuşma ve hareket etme yeteneğini yitirdi. Aile bireyleri abartılı duygusallıklara ve aşırı umutsuzluklara kapılmadan çabuk toparlandılar. Her gün gelen dinine düşkün bir gündelikçi kadın buldular ve evin içine eskisine göre daha da fazla bir sükunet ve düzen havası hâkim oldu. Evtihoula artık bakanın özel sekreteriydi ve bloknotunda her gün bakanın istek ve emirleri yer alıyordu. Bakanlar değişiyor ama o yerini koruyordu. Herkes onun mükemmel ve yeri doldurulamaz biri olduğunu düşünüyordu. Annesinin durumu ne iyiye gitti, ne kötüye, o şekilde yıllarca yaşadı. Günün birinde yumuşacık kayıp gittiğinde onu gösterişli ve pahalı bir tabuta koydular ama cenazelerini ne fazla çelenge boğdular ne de aşırı gözyaşına.

Evin içindeki düzen hiçbir şart altında değişmiyordu. Yalnızca artık emekli olmuş olan babası gizli gizli meyhaneleri dolaşıp orada burada içki içmeye başlayınca biraz fazla konuşmaya ve bir o kadar da saçmalamaya başlamıştı. Bir süre sonra o da yatalak oldu. Hizmetçi kadın temizlemiyordu babasının altını. Bakanlıktaki işinden öğleden sonra dönen Evtihoula'ya düşüyordu bu iş. Hayatında çıplak gördüğü ilk ve tek erkek vücudu babasının vücuduydu. Bu manzara karşısında tuhaf hislere mi kapıldığını, memnuniyet mi yoksa dehşete benzer birşeyler mi hissettiğini hiç kimse hiçbir zaman öğrenemedi. Çektiklerinden vakarla söz eder, bunlar hakkında asla yorumlara girmezdi.

Sonunda babası da öldüğünde Evtihoula artık kırkını geçmişti. Ama iyi bakmıştı kendisine, pembe beyazdı cildi. Ve bankada birikmiş epeyce parası olduğu her halinden belli oluyordu. Cenaze dolayısıyla bir araya gelenler, epeyce

dedikodusunu yaptılar ve aralarından bazıları Evtihoula'ya evlenme teklifinde bulunmaya cesaret ettiler. Evtihoula cevap bile vermedi, bütün bu lafları duymazlıktan geldi. İşine gidip gelmeye, ara sıra da ağırbaşlı bir komşu arkadaşıyla sinemaya gitmeye devam etti. Bir de eski bir Türk konağı olan evinin apartman yapılmasına asla izin vermedi. Ayrıca artık üç yıllık terfilerinin sonunda bakanlıkta önemli bir yere gelmiş durumdaydı. Hâlâ her öğlen tek başına da olsa, varlığıyla yokluğu beli olmayan hizmetçinin hazırladığı yemekleri tüm görgü kurallarına uyarak yemeye devam ediyor. Evtihoula'nın evinde ne bir kedi, ne bir kanarya, ne süs balığı, hiçbir hayvan misafir edilmiyor. Her şey sakın, her şey düzenli. Eskiden olduğu gibi yine eve *Hayat* mecmuası alınıyor, ama çoğu kez üstündeki adres bandı bile kopartılmadan öylece bir kenarda kalıyor.

Sadece geceleri, o misler gibi temiz bakire yatağında uyurken, bazen uykusunda sanki yüzünün üzerinde görmesini ya da nefes almasını engelleyen bir şeyi kovmak ister gibi ellerini hızla sağa sola kıpırdatıyor Evtihoula. Ama sonra, ellerini oynatmaya devam etmesini yasaklayan bir ses duymuş gibi duruveriyor birden.. Yüzüne itaat etmiş olmanın verdiği tatlı bir ferahlık yayılıyor. Evtihia hâlâ çok güzel, bugün bile.

Drama'da ve Doksato'da yaşanan katliamlardan kısa bir süre sonra şehrimize doğru yeni bir göçmen dalgası geldi. Yollarda bin bir kere dolandırıldıktan sonra Strimona ya da Rentinas Boğazı'ndan geçen canlarını dişlerine takmış bu kalabalıklar, şehrin içine sıkışıp kalmış on binlerce aç insanla kaynayan Selânik'e aktılar. Göçmenler ilk geldiklerinde yaşadıkları korkulardan perişan durumdaydılar. Ama biraz kendilerine geldikten sonra dünyanın en sıcak, en tatlı insanları oldukları ortaya çıktı. Onlarla birlikte şehrimize güzellik geldi, delikanlılık geldi. Tanrı'nın elinden yeni çıkmış bir sürü can - öyle masum, pırıl pırıldılar ki, tıpkı emekleyen çocuklar gibi.

Anne, baba, kız ve damat, yanlarında getirdikleri yegâne yükleri olan o Makedon masumiyetleri ve Ohira'dan dönse bile onları artık Sarışaban'da bulamayacak olan delikanlı oğullarının hasretiyle bizim göçmen ailenin ani gelişi de o zamanlara rastlar işte. Sıkıntı ve korku dolu günler geçirmişlerdi, besbelli ki kendilerine neler olup bittiği hakkında doğru dürüst bilgi de verilmemişti. Almanlar adala-

rına dönmelerini yasakladığından mecburen şehrimizde kalan Giritli askerleri gördüklerinde onlar da doğal olarak yeniden umutlanmışlardı: “Bizim oğlan da bunlar gibi bir yerlerde mecburen sıkışıp kalmıştır, Allah bilir hangi zam-paralık peşindedir şimdi,” diyerek avuttular kendilerini bir süre.

Zamanla oğullarını aramak için mahalle mahalle dolaş-maya başladılar; el konmuş okullara, yeraltında faaliyet gösteren bazı yerlere gidiyor, eski askerleri buluyor, oğulla-rından bir haber alabilecekleri her yere girip çıkıyorlardı. Tanımadıkları birçok insanla tanıştılar, birçok tanıdıklarına rastladılar ama evlatları hakkında doğru dürüst hiçbir şey öğrenemediler. Ne yapıp da onları bu rüyadan uyandıraca-ğımızı, hakikati anlamalarına nasıl yardımcı olacağımızı bir türlü bilemiyorduk.

Sabahın köründe kalkıyorlar, eski muhariplerin ellerini açıp dilendikleri fırın önlerinde havadis toplamaya çalışı-yorlardı. Doğal olarak bütün bu çabalar boşa gidiyordu. Konuştukları Giritli erler oğullarını falan tanımadıkları gibi Makedonya cephesinden de tamamen bihaberdiler. Bize ge-lince, sözgelimi evde yaptığımız ekmeği fırından almak üzere asla bu göçmen aileyi yollamıyorduk çünkü ekmekler fırından çıkar çıkmaz çoğunu erlere dağıtacaklarını gayet iyi biliyorduk.

Sonunda aramalardan bıkip usanınca, öteki memleket-ten, eski vatandan gelen bazı uzak akrabalarının yaşadığı Langaza civarında göle yakın bir köye gidip yerleştiler. Ça-lışkan köylülerdi bu göçmenler, bu yüzden kısa zamanda bizden çok daha iyi bir duruma geldiler. Köylerinden hiçbir zaman boş elle dönmediler. Geri dönüşlerini canla başla beklemeye başlamıştık; biraz gecikerek olsa da döndüler Langaza’dan. Zaman geçiyor, durumları biraz daha düzel-meye yüz tutuyor, ama oğullarının hasreti aynı şekilde yü-

reklerini dağlamaya devam ediyordu. Bu konuyu kafalarında bitirmemişlerdi henüz besbelli.

Ayrıca kayıp insanların birdenbire ortaya çıkmalarıyla ilgili ortalarda dolaşan söylentiler umutlarının yeniden artmasına yol açıyordu. Gerçekten de Makedonya cephesinde savaşıyan birçok asker Türkiye'ye geçmeyi başarmış, orada da açıkğöz Türk kadınları onları dünya evine sokmayı becermiş, hemen sonra da delikanlı askerleri beraberlerinde Orta Anadolu'ya sürüklemişlerdi. Onların oğlu da herhalde böyle bir şey yapmış olmalıydı, hepimizin inancı bu yöndeydi. Ama bu tahminimizin bir an evvel doğrulanması gerekiyordu.

İlk iş olarak kendilerini azizlere adadılar. Dualar ettiler, kutsal yağlar süründüler, köy kiliselerinde ayinler yaptılar. Köyden getirdikleri mis gibi kokan taze ekmekleri İffetli Meryem kilisesine götürüyorlar, her seferinde kilisedeki özel kutuya, üzerinde hiç değişmeyen ricaları olan, "Meryem Anamız, ne olur oğlumuz sağ salim geri dönsün" yazılı kâğıt parçasını atıyorlardı. Biz bütün bunları yüreklerimiz paramparça izliyorduk uzaktan.

Yavaş yavaş, bir yandan aziz ziyaretlerine devam ederken, bir yandan da iskambil falcılarına, kahve fincanı okuyanlara sardırmaya başladılar. Şehre her indiklerinde bu falcılardan birine mutlaka gidiyorlardı. Falcı kadınlar o kadar çok laf ediyorlardı ki, arada bir tesadüfen doğru bir şey tutturdıkları da oluyordu tabii; işte o zaman bizimkilerin yüreği birşeyler öğrenebilecekleri umuduyla aniden rahatlıyordu. Ama falcılar genellikle birbiri ardına bir sürü belirsiz, anlaşılmaz laflar ediyorlar, bizim zavallılar da bu lafları içtikleri o arpadan yapılmış sakarinli kahveden çok daha büyük bir zevkle yudumluyorlardı. Şaşkınlıkları, tereddütleri daha sonra evde ortaya çıkıyordu; bu Çingene kehanetleri içinde olması mümkün görünen bir damla hakikati bulabilmek

için hep birlikte nafile bir çabaya girişiyorduk. Falcının biri bir seferinde, eğer gerçek kahve ve şeker bulurlarsa fallarını daha açık göreceği fikrini sokmuştu kafalarına. Ne kadar aradıysak da bulamadık saf kahve, böyle şeyler bulunmuyordu o yıllarda. Hileli kahvelerine olan güvenlerini sarsınca o kurnaz falcı kadın da kendi kendisini ekmeginden etmiş oldu.

Umutları kırık gittiler mahallemizden, uzun süre bize gelmediler. Bir de yaz aylarıydı ya, yazın köyde kalmaları gerekiyordu. O yazı biz de çok ağır koşullarda yaşamıştık. Bir daha karşılaşacağımıza ihtimal vermiyorduk göçmenlerle. Düşman son çırpınışları içinde önüne gelene saldırıyordu. Bir yandan askerde tam bir çöküntülü ruh hali, öte yandan uçaklar askeri üsleri bombalıyor, sokaklarda aniden el bombaları patlıyor... Ama bir ağustos sabahı o kız kılıklı genç damat, kapımızda belirivermez mi? Dünyanın bütün iyi haberlerini sırtında taşıyan bir edayla duruyordu karşımızda. Zorlu uğraşlarında yeni bir umut ışığı belirmişti.

Köyde dolanan bir karaborsacı gidip bir medyuma danışmaları fikrini sokmuştu kafalarına. Kim bilir kendisini begendirmek için ne diller döktüyse artık, zavallılar eğer medyuma giderlerse kayıp çocukları hakkında gerçeği kesinlikle öğreneceklerine kendilerini iyice inandırmışlardı. Öyle olağanüstü güçlere inanmanın şeytanca işler olduğunu onlar da biliyorlardı ama yine de Tanrı'nın derin umutsuzluğa kapılmış kişileri affedeceği yolunda inançları tamdı. Neyse, biz de bütün bunlara inanmakta zorlanmaktan vazgeçip mahallelinin de yardımlarıyla bir medyum bulduk ve kuzenimle birlikte bu kadının evine gitmek üzere akşamüstü yola çıktık.

Ev Nea Panaiya mahallesinde, daha sonraları sakalı tıraş edilen ünlü din adamı peder Kavalikas'ın ayin yönettiği yerdeydi. Bir mum yakıp kapıyı çaldık. Medyum süt irisi,

pejmürde kılıklı, orta yaşlı bir kadındı. Dalli güllü elbisesinin üzerine yağlı mutfak önlüğünü giymişti. Bizi kapalı pencerelerini ağır perdelerin örttüğü bir odaya soktu. Meryem Ana ikonasının önünde kocaman bir kandil yanıyordu. Medyum Meryem Ana'nın önünde iki üç kez haç çıkardıktan sonra kendisini ikonanın arkasındaki koltuğa bıraktı. Gözleri kapalıydı, hızlı hızlı nefes alıyordu.

"Görüyorum onu, işte görüyorum," dedi ve devam etti; "Uzun boylu, bıyıklı. Nikos..."

Fısıltıyla hecelemişti ismini. Şaşkınlığımızdan aklımızı kaçırmak üzereydik. Tam o sırada geçen tramvayın sesiyle camlar zangırdadı. "Şimdi nerede?" diye sordu boğuk bir sesle kuzenim. "Nöbet tutuyor," dedi kadın. "Aleksandria'da bir deponun önünde." Ve medyum sanki bir binanın etrafında ağır ağır yürüyen birini takip eder gibi vücuduyla daireler çizmeye başladı. "Ne zaman dönecek?" diye bağırdık ikimiz birden. "Felaket bittiği zaman." - "Peki ne zaman bitecek?" - "Yakında, çok yakında. Büyük bir yangından sonra." Bunu söyledikten sonra elini alnına götürdü ve gözlerini açtı. Gülümsedi bize. "Bana artık başka bir şey sormayın," dedi. "Ne gördüğümü asla hatırlamam."

Medyuma bir torba un bıraktıktan sonra sevinçten uçarak eve koştuk. "Nikos yaşıyor, yakında gelecek!" Vakit epeyce geç olmasına rağmen evde hemen eğlence hazırlıklarına başladılar. Domuz yağına yumurta kırdılar, acele acele hamur yoğurdular. Biraz da koç yumurtamız vardı. Onları da kızarttık. Hepsi onlara helal olsun, bunu mu dert edecektik yani.

Panjurları kapattık, pencerelerin perdelerini çektik ve şık lambalarımızı yaktık. Hemen şenliğe başladık. Büyükler kendilerini içmeye verdiler. Şarap Makedonya şarabıydı, kan kırmızı. Medyumun anlattıklarını bize defalarca tekrarlattılar. Sıra oğulun ismini söylemeye gelince, "Emin misi-

niz, iyice duydunuz mu, doğru söyledi mi ismini?" diye soruyorlar, biz de, "elbette eminiz, duymaz mıyız hiç," diyoruz. Ve anında bardakları doldurup kafalarına dikiyorlardı. Önce duygusal şarkılara başladılar. Kuzinimin çok güzel bir mezzo soprano sesi vardı ve kocası ona, maalesef üzerinde bir mermi deliği olan gitarımızla eşlik ediyordu. Bir zamanlar bir ay "Thermaikou" korosunda şarkı söylemiş olan babam bariton sesiyle şarkıya katılıyor, ara sıra çok pes sesler çıkarıyor ve sözleri boyuna yanlış hatırlıyordu. Karanlık olan yan odaya gidip pencereyi açtım ve zifiri gecenin içine doğru baktım. Ama Mussolini ile dalga geçen şarkıya başladıklarını duyar duymaz yeniden içeriye girdim. Basbayağı, düzgün bir koro kurmuşlardı. Sonra kuzinim aniden direniş marşlarına başladı:

"Olimpos gürlüyor, Giona şimşek şimşek..."

Kuzinimin başlattığı devrimci marşlara hepimiz bir ağızdan eşlik ediyorduk. Neyse ki ev yüksekteydi, aşağıdan bir şey duyulmuyordu. Bir yandan şarkıyı söylüyor bir yandan da birbirimizin gözlerinin içine bakıyorduk. Ama şarkının şu sözlerine gelince sesler kısıldı, başlar öne eğildi:

*"Silahlara sarılın, haydi kavgaya
bedeli büyük özgürlüğümüzü kazanmaya..."*

Her birimiz hüngür hüngür ağlıyorduk on binlerce özgürlük direnişçisini düşünürken. Babam bardağını havaya kaldırdı, "Haydi bakalım, Kurtuluşumuza," dedi ve bütün kadehler kalktı. Kuzinim başını önüne eğerken yiğit bir delikanlı olan kocası anlamlı anlamlı gülümsedi. O ara kuzinimin hamile olduğunu nereden bilelim? Hiç belli olmuyordu ki. "Ah, Sarı Şaban'daki o kayısı ağacımız" dedi içi

yanarak göçmen kızcağız. “Ne zaman geri döneceğiz?” Oralarda neredeyse köyün tümünün kökünü kazımak üzere olan sıtmayı tamamen unutmuştu o anda. Üstelik bir de amcasını kaybetmişti bizim evde, son anda doktora yetiştirebilsinler diye buraya getirmişlerdi.

Biz öyle sohbet ederken uzaktan bir ses duyuldu. Hep bir ağızdan bir anda “Alarm!” dedik ve hemen sustuk. Kısa bir süre sonra canhıraş sirenler çalmaya başladı. Herhalde saatler geceyarısını geçmişti.

Kazasız belasız atlattığımız daha önceki alarmlardan ders aldığımız için hiçbirimizin aklından aşağıya, sığınağa inme düşüncesi geçmiyordu. Lambaları kıstık, dışarıda olup bitenleri keyifle seyretmek üzere panjurları açtık. Önceleri simsiyah gökyüzünü tarayan birkaç güçlü projektörden başka hiçbir şey göremedik. Sonra Olimpos tarafında yoğun şimşekler çıkmaya başladı; ama sesler anında bize ulaşmıyordu. Büyük Karaburun’da, Majino hattından getirildiği söylenen ağır uçaksavar toplarıyla yapılıyordu atışlar. Patlamalarla uçaklardan atılan bombaları ayırt edebilmeye başlamıştık. Çok uçak vardı sanki, belli ki çok da yüklüydüler. Çıkardıkları o tanıdık “tak, tuk” sesleri bile insanın yüreğinin yağın eritmeye yetiyordu. Babam sofrada elleriyle sağı solu yoklayıp yiyecek birşeyler bulmaya çalışıyor, şarap bardağını boyuna ağızına boşaltıyordu. Öbür pencereye doluşan kadınların sesi soluğu kesilmişti. Uçaklar tam evimizin üzerine doğru geliyordu. Birkaç dakika içinde göğümüzü kapladılar ve pencereler titremeye başladı. Kafamıza bakır tencereleri geçirerek tavanarasından taraçaya çıktık. Çelik kartallar sanki gökyüzümüzü elmas bıçakla oymak ister gibi önce şehrin üzerinde derin bir daire çizdiler. Biz içeride keyfe dalmış kadeh kaldırırken başlamış olmalıydı bu merasim. Birden bulanık gökyüzünden aşağı doğru en az elli işaret fişeginin top kandiller gibi sarktığını gördük. Şeh-

rimiz bir anda yatakta cırılçıplak bekleyen bir kadın gibi bembeyaz bir parıltı içinde kaldı. Uçaklar daha da alçaktan daireler çiziyorlardı şimdi. Hemen arkasından bombalar iri yağmur damlaları gibi ardı ardına inmeye başladı. Son gördüğümüz batı yönünde büyümeye başlayan çok büyük alev toplarıydı.

Merdivenlerden yuvarlanarak inip kafamızda tencerelerle kendimizi bodruma attığımızda bütün apartman sakinlerinin çoktan oraya sığınmış olduğunu gördük. “Dışarıda kıyamet kopuyor,” diye neşeli bir laf attık ortaya. Lüks lambasının altında diz çökmüş dua etmekte olan bir iki ihtiyar kadıncık bize korkulu bir gülümseyişle baktılar. Kuzinimle kocası en gamsız ve şen hallerinde bir köşeye oturdular. Öyle bir havaya girmişlerdi ki, sanki burada, köylerinden uzakta misafirlikte olduklarından şehirde olup biten hiçbir olay onları ilgilendirmiyordu. Ne var ki patlamalar durmak şöyle dursun gitgide bize doğru yaklaşıyordu. Sonunda koca evin temelleri sallanmaya başladı. Huzursuz ve şaşkın ifadelerle birbirimize baktık. “Bize de yanlışlıkla bir tane sallarlar mı ha, ne dersiniz?” diye yarı alaylı sordu biri. “Olmaz öyle şey,” diye itiraz ettik sertçe. “İngilizler dikkatlidir.” İngilizler miydi, yoksa Amerikalılar mı, tabii ki bilmiyorduk ama biz birincileri tercih ediyorduk. O zamanlar bile Amerikalıların adı geçince burnumuza kötü kokular geliyordu. Bu arada dışarıda kıyamet kopmaya devam ediyordu. Uçaklar iyice alçaktan uçmaya başlamış, bütün savunma hatları çökmüştü. Birşeyler atıyor olmalıydılar aşağıya, ama bomba sesi duymaz olmuştuk.

Ardından çok uzun bir sessizlik oldu, biz de cesaretimizi toplayıp dış kapıya çıktık. Bir anda sabah oldu zannettik. Her taraf apaydınlık olmuştu; yer yer titrek ışıklar görünüyordu. Anladık olanları. Şehrimiz batı tarafından alev almış yanıyordu. Bu parıltı içinde karanlık insan sürüleri sırtları-

na vurdukları şilteleri, yorganları, bohçaları ile adeta dillerini yutmuş bir halde koşuyorlardı. Hiçbiri konuşmuyordu, sorularımıza da cevap vermediler. Azrailin elinden yeni kurtulmuş gibi bir halleri vardı. Önümüzden hayalet gibi geçip gidiyorlar, nereye gittiklerini de bilmiyorlardı. Üstelik mahallemizde nefes almak için olsun durmadıklarına bakılırsa felaket pek uzakta değildi. Belki de peşleri sıra geliyordu. "Yanıyoruz!" diye bağırdı biri.

Zaten hiçbir zaman resmen bitmeyen alarm durumunun sona ermesini beklemeden terasa çıktık. Kısa bir zaman içinde inanılmaz şeyler olmuştu. Batı kesiminde limandan Yeditepelere kadar olan bölge alevden bir duvar haline gelmişti. Titremeye başladık. O mahallelerden geriye hiçbir şey kalmamış olmalıydı. Oralarda oturan birçok tanıdığımız, görüşmekten imtina ettiğimiz birçok fakir akrabamız vardı. Demek ki sadece hedefleri vurmamışlardı. Sonunda limandaki bazı cephanelikler infilak edince sevinç çılgınlıkları atmaya başladık. Nihayet hedefleri de vuruyorlardı işte. Alevler artık göğün üç kat üzerine çıkıyordu. Milyarlarca kıvılcım havaya fışkırıyordu. Zaman zaman duman her yeri kaplıyordu; üstümüz başımız simsiyah olmuştu. Allah'tan rüzgâr kuzeyden esmiyordu. Kuzinime yaklaşp dedim ki: "Büyük bir yangından sonra demişti. Hatırladın mı?" - "Evet, evet," diyerek gülümsedi ve kocasına sıkı sıkı sarıldı. Uçuşan kömür parçalarından gözlerimiz sürekli sulanıyordu. Ağlar gibi bir görünüşümüz vardı ama birbirimizin suratına sevinç içinde bakıyorduk. İhtiyar bir nine şikâyet dolu bir sesle habire, "On yedide bile böyle yangın görmedik," diye söyleniyordu. Küçük Asyalı bir başka kadın İzmir yangınını hatırlayıp feryat figan ağlamaya başlamıştı. Kafasını alevlerden ısınmış alçak duvara vuruyordu. Alevleri görüp eski felaketi hatırlamasın diye çocukları alıp uzaklaştırdılar oradan. Daha soğukkanlı gözükken başka birileri Serez yan-

gınınını hatırladılar, bazıları ise Meleniko'yu anlatıyorlardı. Hepsinin belleğinde büyük yangınlar yer etmişti. Bana gelince, hayatımın en büyük yangınını seyrediyordum o gece. İçimi ürperten sadece gördüğüm manzara değil, kehanetin bu kadar çabuk doğru çıkmış olmasıydı.

Mahallemize ateş sıçramayacağına kanaat getirdikten sonra artık biraz uzanmak üzere oradan ayrıldık. Zaten sabah oluyordu. Ama gözümüzü kapatabilmek ne mümkün! Büyükler tekrar sofraya kurulup şaraplarını içerek alevleri seyretmeye başladılar. Kuzinimin medyumun kehanetini onlara anlattığını duydum.. "Peki bize niye söylemediniz? Önemli bir şey bu," diye bağırıyordu birileri. "Şimdi artık iyice inandım," diyen babamın sesi duyuldu arada. Ama kimse sesindeki alaycı tonu sezmedi. Kırmızı şarap su gibi akıyordu.

Bense bitişik odada, limana bakan pencerenin iki kanadını da açmış tarifsiz bir memnuniyet duygusu içinde, gözü dönmüş bir hazla alevleri seyrediyordum. Ateşi seyretmeyi her zaman çok severdim ama bu kez bahanesi daha da keyifliydi, heyecandan deliye dönmüştüm. Yakın mesafede çok iyi tanıdığım ve sevdiğim birçok şeyin alevler tarafından yutulduğuna tanık oluyordum. Eski garaj, limandaki depolar, Serbest Bölge'de bulunan ticarethaneler, hiçbir zaman ne için kullanıldıklarını öğrenemediğim yüksek ve her zaman kapalı binalar. Ama en büyük facianın yaşandığı yer Frenk caddesiydi. Pencereye iyice yaklaşıncı, bitişğinde yanmakta olan hastanenin doymak bilmez alevlerinin yaladığı Katolik kilisesini gördüm. Kilisenin çan kulesinin alevler içinde kaldığına, içindeki son kuşların da kaçıştıklarına şahit oldum. Belki de kuş değildiler; sanki biraz fazla büyüktüler. Yıllar sonra da kilisenin çan kulesindeki yanmış saat hep dördü gösterecekti. Ve benim için hep sabahın dördünü. Daha sonraları, hayatın sıkıntıları ve mücadeleleri içinde sıkışıp birşeylere güçle inanma ihtiyacı duyduğum

zamanlarda, Katolik kilisesine gidip bu saate çok farklı duygular içinde baktığım oldu. Kilisenin bodrumuna inerdim, ana mabet o gecedен beri yanık durumda olduğundan kullanılmıyordu. Kilise onarılıp yeniden yeraltından yukarıya çıkılınca bir daha hiç gitmedim oraya. Yeraltındaki ahenk bir başka türlüydü çünkü. Farkına varmadan dizlerinizin üstüne çökmüş bulurdunuz kendinizi.

Sabaha karşı alevler büyük bir tütün deposunu sarmaya başlamıştı. Altı kat olmalıydı depo, dev bir mum gibi yandı, bitti. Çok iyi bilirdim orayı. Bitişiginde, küfe teslim almak için sık sık gittiğim Langazalıların dükkânı vardı. Dükkânın yandığını haber vermek için pencereden ayrılıp içeriye girdim. “Aldırma,” dediler, “Langazalı sağ salım hayatta olsun da, varsın yansın dükkânı.” Hepsini büyük bir iyimserlik duygusu sarmış, gelecekten konuşuyorlardı..

Sabah olduğunda, sanki geziye çıkmışız gibi keyifle yollara döküldük. Sizi durduracak bir yetkili olmadığı sürece bombalanmış bölgelerin istediğiniz kadar yakınına gidebiliyordunuz. Sadece belli noktalarda, “Yaklaşmayın, patlamamış bomba var!” diye bağııyorlardı. Ama biz sevincimizden bunu düşünecek durumda değildik. Ayrıca doğruyu söylemiyorlar gibi geliyordu bize. O patlamalar işi mükemmel bir biçimde sonlandırmıştı. Bize epeyce korku yaşatan o kısa boylu kadın, işbirlikçi milislerin karargâhına yan taraftan daldı. İkinci kattan içeri girerek içeride ne varsa dar-madağan etti. Yollarda mermilerle biçilmiş ağaçlarla karşılaştık. Pisboğaz tavşanlarımız için şöyle büyükçe bir akasya dalı sırtladım. Bu akasyalarda hep gözüm vardı zaten. Tullumbalar hiç durmadan oraya buraya su taşıyorlardı. Yüzlerinde bitkin ama bir o kadar da mutlu bir ifadeyle koşuşan itfaiyeciler etrafa toplanmış insanlara belli belirsiz gülüm-süyorlardı. İçlerinden biri bana merhaba bile dedi. Yemyeşil dalı bir bayrak gibi taşıyordum elimde.

Öylecene, sırtımda akasya dalıyla, kuzinimle birlikte Langazalının dükkânına kadar gittik. Doğal olarak ne dükkân kalmıştı geriye ne gaz yağı. Yol bile pek kalmamış sayılırdı. Ama Langazalılar bunlara üzülmemiş, tam tersi sevinmişlerdi. Hemen köye gitmeye karar verdiler, yürüyerek. Delikanlı oğulları hakkında medyumun sözleri, üstelik bir de yangının çıkması, umutlarını kanatlandırmıştı, yolu fazla önemsedikleri yoktu. Her halükârda öğleden sonra varırlardı köye. Vardari'ye, Langaza yolunun başladığı yere kadar onlara eşlik ettik. Öpüştük, "Haydi bakalım, sizin oğlanı iyiliklerle ağırlayalım inşallah," dedik. Büyükler muazzam bir eğlence gecesi hazırlamaya karar verdiler. Durdum, dakikalarca elimdeki dalı salladım onlara.

Ne var ki işgal kalktıktan sonra onları bir daha göremedik. Ne trenlerin yeniden sefere konmasını beklediler ne de vapurların. Bir tahta arabaya binip aceleyle gittiler, oğulları dönüp de onları evde bulamaz diyeydi korkuları.

Kız kardeşi Sarışaban'da hâlâ Niko'yu bekliyor. Artık dul ve yalnız. İki tane de evli çocuğu var.

Meyhanenin Teybi

Günlerdir çevresinde sıkıntı içinde dönüp dolanıyor, işkence çekiyordu; nihayet cenaze kalktı, aradan üç gün geçer geçmez attı kendisini meyhanenin kapısından içeriye. Meyhaneci onu böyle yasa gömülmüş, sakalları uzamış, siyah kravat, siyah pazubentle görünce şaşkınlıkla fırlamıştı oturduğu iskemleden. Yine de arkasına derin üzüntüsünü sakladığı bir gülümsemeyi yüzüne yerleştirme fırsatı bulabildi bir anda. Baş sağlığı dilemedi gelene, bilge bir tavırla yanına yaklaştı ve “rahmetli babanız her gece işte burada otururdu,” dedi. Genç adam içinden güldü yavaşça. Nasıl bilmez? Yıllar boyu her gece adlarını bile doğru dürüst bilmediği birtakım yerlerden dönerken, o meyhaneden içeri çaktırmadan bir göz atar, dünyanın o en cana yakın bekrisini, kendisini huşu içinde dinleyen meyhane arkadaşlarına büyük büyük lakırdılarla birşeyler anlatırken izlerdi öyle uzaktan. Kim bilir aynı hikâyeleri daha önce kaç bin kere anlatmıştı o meyhanede. “Getir bakalım bir papaz,” dedi meyhaneciye içeri yeni giren genç adam; papaz dediği bir yarım kiloluktu. “Meze de getireyim mi?” diye sordu mey-

haneci çekine çekine. Eliyle hayır işareti yaptı adam. "Ah anladım, elbette, tıpkı rahmetli babanız gibi, katıksız içiyorsunuz siz de," diyerek son gözlemini de böylece ifşa ettikten sonra kirli paravanın arkasına doğru hızla kayboldu meyhaneci.. Teybin sesini yavaşça kıstı. "Bırak müzik çalsın," diye bağırdı genç adam, "pezevenk seni!" diye ekledi içinden. Geldi şarabı.. İhtiyar bu nesneyi bunca yıl nasıl içmişti? Üstelik bir de şişinirdi şarapçı olmakla. "Uzoyu ağzıma sürmem, içersen şarap içerim," derdi. "Karaciğerimi kurutmaya niyetim yok" diye eklerdi bilgece. "Hristo gibi sirozdan mı gidelim biz de?" Doğru söze ne demeli! Evet, karaciğerini kurutmadı ama bütün vücudunu zehirledi. Her öğlen ve her akşam düzenli olarak kiloluk şarabını devirmeyi hiç ihmal etmedi. Daha da eskilerde okkayla içerdi şarabı, düzenli olarak her gün. Yıllar yılı hep birlikte sofraya oturmuşlukları vaki değildi evlerinde. Pederinin zaman kavramı meyhaneye, meyhane arkadaşlarına, köylü ve bilge ihtiyar delikanlılara endeksliydi. İçerken yanında meze filan istemez, alkol duvarını aşar, zehirlenme eşliğine gelir, çabuk da sarhoş olurdu. O zaman artık konuşur da konuşur, ellerini kollarını sallaya sallaya birşeyler anlatır dururdu. Ama anlattıkları neydi, artık Allah bilir. Dinlemek, anlamaya çalışmak mümkün değildi. Besbelli çok efkârlıydı ihtiyar babası, evde pek belli etmezdi bu halini. O da babasının dertlerini illa da öğreneceğim diye ısrar etmemişti hiç. Evdeki kadınlar o kadar çok şikâyet ediyorlardı ki, o da bekri ihtiyarın ailenin yüzkarası olduğuna iyice inanmıştı sonunda. Geç geldiği bazı akşamlar eve doğru hafifçe yalpalayarak yürüyen ihtiyar pederine rastlardı. Evin basamaklarını onunla birlikte çıkmak istemez, yarım ya da bir saat için evden uzak bir yerlere kaçar, etrafın sakinleştiğine emin olduktan sonra girerdi eve. Her gece olayların nasıl cereyan edeceğini matematiksel bir kesinlikle biliyordu

çünkü. Anahtar, yarısı içeride yarısı dışarıda olacak şekilde, kapının altında ihtiyarı bekliyor olacaktı. İkinci bir anahtar yaptırmayı becerememişlerdi, belki de istememişlerdi. İhtiyar anahtarı almak için eğilecekti kapkaranlık dış kapının önünde. Dış kapı merdivenlerinde Alman İşgalinden beri ışık yoktu; Yahudilerin evini yağmalayan Çingeneler elektrik düğmelerini bile söküp götürmüşlerdi. İhtiyar el yordamıyla anahtarı bulacak, evin kapısını bir hırsız gibi yavaşça açacaktı. Kapının açılmasının bu şekilde gerçekleşmesi ihtiyarın şansının yaver gittiği gecelerde oluyordu sadece. Yani anahtarın ucu yeteri kadar dışarıdaysa ya da şans eseri anahtarı doğru bir el hareketiyle kavrayabilmişse; daha doğrusu anahtarı yanlışlıkla içeri ittirip tamamen gözden kaybetmemişse. Eğer bunları başaramamışsa, yardım isteyen bir hayalet gibi kapı tokmağını çekine çekine hafifçe vurmaktan başka şansı yoktu artık. Ev halkı yataklarına uzanmış ama henüz uyumamış olurlardı. Duysalar da açmazlardı. Saatlerce çalar dururdu ihtiyar artık kapıyı. Evdekilerin niyeti ihtiyarın kendilerini ne çok rahatsız ettiğini, kabahatinin ne kadar büyük olduğunu kafasına iyice kakmaktı. Sonunda birisi kalkar, içerilere kadar sürüklenmiş olan anahtarı bulur, kapıyı açtıktan sonra hemen karanlığın içinde kaybolurdu. İhtiyar kendisine kapıyı kimin açtığını hiçbir zaman öğrenemezdi. Karanlık mutfakta bir süre oturur, açıkta satılan sigaralardan bir tane yakar, sonra yerinden kalkmaya karar verir, iç taraftaki odalara doğru ilerlerdi. Gerçekten de yatağına gitmek kararlılık isteyen bir işti ihtiyar için. Çünkü önce kaynanasının yattığı yeri adımlaması gerekiyordu. Kaynanası küçük salonda yerde yatıyordu; evde başka divan yoktu, aslında bir divan daha koyacak yer de yoktu. Ona doğru ilerlediği anda yerde kıvrılmış yatan kaynana başlardı söylenmeye, diliyle döverdi adeta onu. Böylece içerideki iki odaya da “başlayın” komutunu vermiş

olur, odalardan aynı minval üzerine mızıldanmalar duyulmaya başlardı. "Evin reisi olacak, şuna bak!" derdi kaynana boğuk sesle. Hiçbir gece tekmelememişti kaynanasını, bunu yapmak çok da kolay olmasına rağmen. Pis sarhoşlardan değildi, sakın, iyi huylu adamdı babası. Kocakarının yanındaki divanda şimdi meyhanede ihtiyarın hatırasına şarap içmekte olan oğlu yatardı. O istediği kadar geç gelsin eve, hiç kimse dırdır etmezdi. Ayrıca onun kendi anahtarı da vardı. Kocakarı ne zaman uyuyor, ne zaman uyanık, hiç belli etmezdi. Gazeteye bir göz atayım diye lambayı yakmak mümkün değildi. Üst üsteydiler daracık mekânda; uyumak meseleydi sabaha kadar. İhtiyar içerideki odanın kapısını daha açarken karısı başlardı söylenmeye. Kaynanasından çok daha yüksek sesle üstelik. İçeride, divanda yatan kaynanayı hiçbir zaman kabullenememişti ihtiyar. Zaten kaynana da onu öyle, olduğu gibi görmüştü hep hayatı boyunca. Sürekli damadını doğru yola, yani kendisine göre doğru olan yola getirmeye çabalayıp durmuştu. Daha eski günlerde evde içmeye karar verip de eve şarap getirecek olsa, tetikte bekleyen kaynana iki üç kadehten sonra şarap şişesini masadan aşırıp saklamaya kalkardı. Yola getirecekti damadı, yaşını başını almış bile olsa. Evde haliyle büyük bir kavga patlar, ihtiyar küfrederek meyhaneye, huzur içinde içmeye giderdi. Çocuklar, ellerinde çatalları, öylece kalakalırlardı. Zaten ev dışındaki hayatı hakkında birşeyler öğrenme gayretiyle sarhoş lakırdılarına dikkatle kulak kesilip ne olup bittiğini anlamaya çalışan ev halkı olacak bu yaratıkların bakışları altında nasıl içilir, ne konuşulurdu ki! Çünkü gerçekten de bu hayatın içinde bir sır saklıydı onlara göre. Her Allah'ın günü böyle içebilecek parayı nereden bulduğuna akıl sır erdiremiyorlardı. Oysa tüm emekli maaşına karısı el koyuyordu - muhasebeden aldığını aynen karısına veriyordu. Peki içmek için parayı nereden buluyordu bu adam? Sadece bu

kadar da değil. Karısının düzenli olarak karıştırdığı ceplerinde sigara parasına yetecek bir iki drahmiden başka para çıkmıyordu. Hem  ğlen hem akşam birilerinin sürekli buna iki ısmarlaması mümkün müydü? Evdeki en büyük problem buydu işte, ama çözüldü sonunda, acı ve beklenmedik bir biçimde de olsa. “Daha şarap getir bakalım babalık,” diye avazlandı geç adam meyhaneciye. “Gösteririm ben sana, gammaz seni,” diye söylendi içinden; farkında olmadan elini masaya g m diye indirmişti. Meyhaneci bunu görmüş olmalı ki, ürktü ve ağzına kadar dolu yarım kiloluğu hemen önüne koydu. “Teybin sesini a” diye emretti geç adam. “Rebetiko koy.” Az daha ağzından “teybin” yerine “teybimin” sözü çıkacaktı. irkin görünüşüne rağmen pahalı bir teypti; dört makaralı azman bir şey. İlk kez görüyordu aleti. Ama yine de bir anlamda kendisine aitti bu alet işte. ihtiyaın bu kadar yıl döndürdüğü dalavereyi nereden bilsin? Bütün her şeyi cenazeden sonra tamamen yabancı kişilerden öğrenmişti. Demirci d kk nına gelip hik yeyi en ufak ayrıntılarına kadar anlatmışlardı. Ve ta içine akıtmışlardı zehirlerini; sadece erkek söylemine has o zehirli dille-riyle anlatmışlardı olup biteni. Onlar evde ailece cenazenin başında sabahlarken burada, işte bu meyhanede cümbüş yapmışlardı hep beraber. Meyhanecinin bu kadar içtiği, böylesine yürekten güldüğü de ilk kez görülmüştü. ihtiyaın mutat meyhane dostları değildi elbette bunu anlatan adamlar - onlar evde tabutun çevresinde meys bir çehreyle oturmuşlardı aileyle birlikte. Farklı bir berduş takımıydı bunlar, ama rahmetliyi tanıyorlardı. “Daha önce taksitle pikaplı radyo almıştı bana, yukarıda evde duruyor. Taksitlerini yavaş yavaş burada iti bitirdi. Ama teybe ömrü yetmedi. Uyanık adamdı ihtiya, lakin yumuşak huyluydu.” Bunları duyunca delikanlının tüyleri diken diken diken olmuş, göz-leri aniden fal taşı gibi açılmıştı. Demek ki içecek parayı

böyle buluyordu! Her ay emekli sigortasından alışveriş kuponlarını alıyor, doğrudan bunların eline veriyordu. Maaş bordrosunu eve getiriyordu ama o karmakarışık hesapların içinde her bir rakamın ne anlama geldiğini kim nereden bilecek? Toplam paraya bakıyorlardı, gerçekten de maaşının tümünü onlara bırakıyordu ihtiyar. O zamanlar transistörlü radyo bile yoktu evlerinde. Ve eti “cici” diye diye okşayarak yiyorlardı Alman işgalinden beri. Genç adam demirci dükânında kendisine anlatılanları elbette evdekilere asla duyurmazdı. Her şeyi kendi başına göğüsledi. Kaya gibi sağlam olmaya hep özen göstermişti. Esasında sadece meyhaneciden çıkarmak doğru değildi şimdi bütün bunların acısını, ama kim bilir o da ne kadar kazıklamıştı ihtiyarı veresiye defterinde. Kahkahalarla gülebilmışti bu şerefsiz, hem de cenaze gecesi... Bütün bu alavere dalavereyi ihtiyarın kafasına da o sokmuştur mutlaka, diye düşündü genç adam. Gerçekten de bu kadar ince ayarlanmış bir numarayı ancak çok sıkıntıda olan biri göze alabilirdi. Gözü döndü birden delikanlının. Babası kalp krizi geçirip de sedyeyle hastaneye taşınırken bir el işaretiyle veda etmişti ona, tıpkı bebeklerin “baş baş” yapması gibi. Yoksa bu dalavereleri mi anlatmaya çalışıyordu kendisine? Meyhaneci tezgâhın arkasına geçmiş genç adamı korkak fare gözleriyle süzüyordu. Biraz sonra kopacak fırtınanın gelmekte olduğunu hissetmişti.. Genç adam aniden kalktı yerinden ve teybin durduğu yere yöneldi. Aleti iki eliyle kavrarken bir yandan da teypten:

“... *Güzel Selânik...*”

şarkısı yükseliyordu. “Durun bir dakika, Bay Miço, size izah edeyim” diye bağırıldığını duydu meyhanecinin. Teybi biraz yukarı kaldırdı. Sesi kesildi alçak aletin, prizden çıkmıştı. “Al teybini başına çal, namussuz herif!” dedi ve şişe-

lerle bardakların durduğu tezgâhın üzerine doğru savurdu teybi. Kim bilir kaç şişe, kaç bardak kırıldı. Meyhaneci eğilip sıyırtmayı son anda başarmıştı.

Çıktı meyhaneden, batıya, Harmanköy'e doğru giden yollara vurdu kendisini. Uzun uzun yürümek isteği duyuyordu içinde, sulara, çamurlara bata çıka. Sonunda bir şey yapabilmeyi başarmıştı işte. İhtiyarı kendi tarzlarında çok sevmiş olanların öcü alınmıştı nihayet.

Çöl yoldaşım Hristo Zioga'ya

Yine tatil yapıyoruz. Bu sefer de bayramları. Bütün gün sokaklarda, pazarlarda, hayvanat bahçesinde dolaştım durdum, bir türlü keyfim yerine gelmedi. Ayrıca dışarıda bir şey yemek de, içmek de zor. Oruç ayında dışarıda ağzına bir şey atmak da sigara içmek de yürek ister. Orucun verdiği açlıkla sersemlemiş Müslümanlar sana fanatizmin ve antipatinin imbiğinden geçmiş karanlık gözlerle bakarlardı. Eğer grup halindelerse aralarında senden bahsettiklerini hemen anlarsın. Küfür ediyorlardır mutlaka. İster kendi yortu günlerin olsun, isterse Arapların bayramı, buralarda yalnızlığa katlanmak gerçekten kolay değil. Odada sıra sıra dizili viski şişelerine baktım şöyle bir - bunlar isim günümde kapalı kapımın arkasında bulduğum hediyelerdi. Biraz sonra neler olacağını gayet iyi tahmin edebiliyordum.. Sonunda aldığım kararı kendi kendime fısıldadım: "Zaltan'a, ESSO'nun kuyularına gideyim en iyisi."

Böylece bir akşam üzeri, mahalle camisinin minaresinden müezzinin sesi yankılanmaya başlayınca Araplar evlerine kapanıp aç kurtlar gibi yemeklere saldırırlarken ben de

ödünç landroverimin izin verdiği ölçüde gazlayarak batıya doğru ilerliyordum. Kendimi yola kaptırmış giderken devrimci marşlarla başlayıp külhan şarkılarıyla devam ederek avaz avaza şarkı söyler buldum kendimi. Sürat insanın içindeki sıkıntıyı dağıtıyor. Yollarda bir Allah'ın kulu yok - iyi ki de yok. Tüm dört tekerlekli ıssızlığın atardamarlarını karanlık basmadan bir an önce terk edebilmek için acele eder. Bu saatlerde sadece çılgınlar olur yollarda. Çöl görüldüğü kadar masum değildir.

Farların aydınlattığı kum iki yanımlı sürekli beyaza boyuyordu. Lanet olası bacaksız çöl fareleriyle tavşanlar ikide bir yolumu kesiyorlardı. Önüme çıkanları adeta şehvi bir zevkle dümdüz ediyordum. Şu meşhur aktör -adı neydi sahiden- Rommel'i fena da oynamıyordu hani. Ne var ki mareşal yakışıklı adamdı, bu ıssızlığın ortasında ortaya çıkan çöl farelerine pek benzemiyordu. Ama aktörün suçu yok tabii. Film adlarını onlar koymuyor. Bir süre hayallere daldım, sonra hâlâ Duçe döneminden kalma asfaltın üzerinde mi gidiyorum yoksa, diye sordum kendi kendime. Bazılarına bakılırsa bu ucu bucağı olmayan yol, buralardaki yerli halkları bir ulus bayrağı altında birleştirmeye hizmet etmiş. Bunda belki biraz doğruluk payı var; ama doğruluğu şüphe götürmeyen bir başka olay var ki o da, o kötü şöhretli adama, yani mareşal Graciani'ye ait faşist yöntemlerden birisinin, yerli halkın direnişini kırmak amacıyla çöldeki az sayıdaki kuyuya zehir attırmış olduğu. Gerçekten de o dönemde kuyuların çevresinde korkunç şeyler olmaktaydı. Çılgınlıkları hiçbir zaman hiç kimseye ulaşmayan yığınlarca insan. Yakıcı kumun üzerinde yoksul bedenlerin korkunç kıvranaş... Bu zavallılar için bugün buralarda çok pahalıya mal olmuş, inanılmaz çirkin görünüşlü anıtlar dikilmiş. Petrol kuyuları ve çöl bol para getiriyor, o kadar çok para ki bu kadarını eskiler, masalarda bile tasavvur edemezler-

di. Öte yandan çölün yerli halkının durumu gittikçe kötü-
lüyor.

Hızlı gidiyordum; son fırtına ve zaman asfaltı gıcır gıcır beyaz bir kum tabakasıyla iyice sıvamış, yolu uçsuz bucaksız çölden adeta ayırt edilmez kılmıştı. Bu kadar hız yaparken insanın yoldan çıkması, toparlayıp durabildiğinde de kendisini geri dönülmez bir batağın içinde bulması pekâlâ mümkün. Anayolun üzerine rüzgârın yeni yığıdığı bir kum tepesine burundan dalmak da çok korkutucu bir ihtimaldir ayrıca çöl yollarında. Ya toslarsın, yangın çıkar yanarsın. Ya da sadece araban bozulur, masallardan çıkıp gelen haramiler başına üşüşür, masallardaki her şey başına gelebilir, belli mi olur, bakarsın bir taraflarını da keserler, hayatın boyunca haramilerin reisine yelpaze sallar durursun artık. Bütün bunları düşünürken arada bir durup sessizliğe büyük bir zevkle kulak kabartıyordum. İnsanı kendinden geçiren uçsuz bucaksız bir sükunet. Fakat ayaklarımı yere basmayı göze alamıyordum, pumalardan korkuyordum. Karanlığın içinde parlayan gözleriyle anında adamı gafil avlayabilir bu hayvanlar.

Azentabya'da az buçuk tiksinererek koyu bir şerbet içtim, biraz daha benzin aldım ve batıya doğru yeniden yola koyuldum. Sıcak korkunçtu. Biraz esinti olsun diye hızlı gitmek ihtiyacı duyuyor insan. Denizden biraz uzaklaşınca buradaki tüm alçak yerler işte böyle iç bayıltıcı, boğucu. Yine önümde uçsuz bucaksız yollar, bitip tükenmeyen çöl.

Deniz kıyısında köyümsü bir yer olan Mersa-ül Bureyke'ye vardım. Etraf zifiri karanlıktı. Birşeyler atıştırmak üzere etrafı pislik içindeki polis karakolunun alçak duvarının dibine park ettim. Baktım, ayağımın yanında bir uzatma kordonu. Kordonun ucundaki ölü beyaz ışık beni kör karanlıklardan bir an kopardı. Güçlü kuvvetli bir jandarma çıktı karşıma -selamünaleyküm- selamlaştık. Buradaki jan-

darınalara tahammül edebiliyorum. Bize çok nazik davranıyorlar. Kendi yurttaşlarına karşı pek öyle yardımsever oldukları söylenemez ya, o da başka hikâye. Gece karanlığında kuytu sokak köşelerinde kendi adamlarını dövüdüklerini daha önce kaç kere gözlerimle görmüştüm. Menüden birşeyler ısmarladım, emredersiniz dedi hemen jandarma ve gece orada kalmamı teklif etti. Reddettim. Pirelere vücudumu teslim etmeye hiç niyetim yoktu. Ama turist toplamayı hepsi eni konu iyi öğrenmişler. Ayon Oros'da bizimkilerden biri geldi aklıma, yalvarır dururdu bana zavallı; kâğıt, tavla, her ne olursa, oturup oynayalım isterdi. Kâğıt oyunundan da tavladan da nefret ederim.

Soğuktan titreyerek birşeyler yemeye çalışıyordum. Çölün meşhur dondurucu soğuğu iniyordu üzerime. Güzel deve tüyü paltomu yanıma almamama sebep olan o ukala büyükelçi lâıyğını bulsun inşallah. Dışışleri Bakanlığı'na gittiğim gün kendisine, üzerime kalın birşeyler almam gerekir mi diye sorduğumda bana alaycı bir ses tonuyla: "Eh, bir paltonuz falan varsa..." diye cevap vermişti. Bu sözlerdeki alaylı ifade, okulda öğretmenimden öğrenmiş olduğum, "Afrika'da güneş ekmeği pişirir" bilgisiyle birleşince ağır paltomu almaktan vazgeçmiştim. Sağlığımın bazen sınırı yok.

Mersa-ül Bureyke'den çıktıktan sonra solumda kalan kapkaranlık geniş asfalt, çölün tam kalbine uzanıyordu. ES-SO'nun özel yoluydu bu. Güneye yöneldim. Boylu boyunca uzanan iki petrol borusunu görünce doğru yolda olduğuma iyice kanaat getirdim. Biri limana petrol, diğeri de, anlatılanlara göre, sondaj borusunun toprağın bağıında açtığı delikleri doldurmak için denizden çektiği suyu taşıyormuş bu boruların. Yıllar sonra bütün bu icatların ne gibi sorunlar yaratacağını artık bilemem. Sağımda henüz telleri döşenmemiş telgraf direkleri tıpkı birer darağacı gibi dizilmişler. Gökyüzü sanki yere inmiş, saatlerdir birşeylere hazırlanı-

yor. Midem ağrımaya başladı bile. O malum tropikal kasırgalardan biri başlarsa ne yaparım böyle bir başıma buralarda? Eminim ki fırtınanın ertesi günü bu kurak topraklar birden yeşillenip etrafta çiçekler açmaya başlar. Havada sonsuz sayıda kuş, börtü böcek uçuşur. Ama ben sığ bir hendeğin içinde vücudumun yarısını yıldırım almış götürmüş olarak uzanıyor olurum herhalde. Libya'ya, bildiğim yerlere gitseydim ya. Niye daldım bu çöllere? Ama artık geri dönmek için çok geç. Her şeyden önce benzinim yetmez. Ayrıca bunu yapmasaydım, kaçmak istediğim şeylerden asla kaçamamış olacaktım.

Uzaklarda, çok uzaklarda ufukta dingin, sabit bir nar kızzılığı yayılmaya başladı. Safran sarısı bir şafak mı sökmekteydi yoksa? Hayır hayır, batan mehtabın rengi de olamazdı bu. Aklıma Karkavitsas geldi, artık sadece Gorgon masalları için katlanılabilir Karkavitsas'a.. Tam da onun gibi gülünç hayaller görmek üzereydim ben de. Fakat o anlaşılmaz kızzılıkla birlikte üzerime bir cesaret geldi ve ön camda birikmeye başlayan ağır damlalara rağmen bir yerlerde küçücük bir yıldız fark edince bir ferahlık hissi kapladı içimi. Hep böyle olur ya. Başta muğlak bir bulut umudumuzu gölgeler, sonunda göz kamaştıran bir yıldızla avunuruz.

Birden sağ tarafımda Amerikalılara ait bir yerleşim bölgesi fark ettim, Amerikalı biraderlerimizi bulmuştum. Geri geri gittim ve elindeki çoban sırığıyla bağıra çağıra bana dansvari el hareketleri yapan celebeyli Arap bekçiye aldırmadan muzafer bir edayla park ettim. İçerisinden ışık sızan karavana doğru seğirttim. Kapısı yarı aralıktı. On kadar tipsiz Amerikalı, üzeri konserve ve bir yığın şişeyle dolu bir masa etrafında yüksek arkalıklı iskemlelerde hiç konuşmadan, ifade-siz suratlarla oturuyorlardı. Selam verdim ve hemen komutanlarıyla görüşmek istediğimi belirttim. Petrol bölgesine

gittiğimi, geceyi geçirecek bir yere ihtiyacım olduğunu söyledim. Hiçbir cevap gelmedi, gözlerini masadan kaldırıp bakmadılar bile. Gülümseyerek yeniden konuşmaya çalıştım. Aralarından bir ikisi öküz gözlerini yuvalarından çıkarıp bakışlarını bana çevirdiler. Bu arada başka şeyler de gözüme çarpmaya başlamıştı. Fakat artık fikir değiştirmeye imkânım yoktu; bu yorgunlukla, yaklaşan kasırga gökyüzünü ha tutuşturdu ha tutuşturacak gibi görünürken nereye gidebilirdim bu saatte? Uyanık mıyım, yoksa yine mi kâbus görüyorum? Şimdi beni boğacak, doğrayacak bu adamlar, hiç kimsenin de hiçbir zaman haberi olmayacak bundan.

Omuzuma yumuşak bir elin değdiğini hissettim. Arabın biriydi - ya garson ya ahçı. Gülümseyerek bana eliyle susmamı işaret etti. Acaba dua mı ediyor bu adamlar, diye geçirdim aklımdan. Acaba hangi Allah'a seslerini duyurabiliyorlardı buralarda? Arap beni karavanına götürdü, yatağa yatırdı ve dünyanın yiyeceğini taşıdı ayağıma. Yemeklerden iğrenmedim desem yalan olur. Hafiften muhabbeti koyultmaya başladık, gecenin üçü olmuştu herhalde. Uzaklardan dehşetli gök gürültüleri geliyordu. Kıskanılası bir profili vardı Arabın, bizim oralardakilere benziyordu. Amerikalılarla hergelece şakalaşıyordu Arap. Kim bilir o gözler nelere şahit olmuştu buralarda. Hiçbir şey çaktırmıyordu ama. Benimse dilimin ucunda hep aynı şarkının melodisi dolanıp duruyordu:

*“Çepeçevre oturmuş bitirimler,
ağızları mühürlü...”*

Ertesi sabah toz oldum oradan, Zaltan'a doğru yola çıktım. Artık sık sık arabayı durdurup dışarı çıkıyordum. İnsanın çöle kendi vücudunun içinden birşeyler bırakması heye-

can verici. Ama o parlak yeşil renkli sinekler nereden haber alıp da öyle hemen birikiveriyorlar, anlaşılır gibi değil. Dili-me bu kez bir ilahinin melodisi yapıştı: "Havariler her yan-dan yürüdüler, burada toplandılar..." Mis gibi kokan hava başımı döndürüyordu. "Burada kalmak iyi..." Yağmur başla-yınca kim bilir nasıl bir koku yayılacak etrafa. Yol önümde yılan gibi uzanıyor, ama tam da asfalt sayılmaz. Kumun üze-rinden silindir geçirilmiş, üzerine bolca katran atılmış. Yer yer kum tabakaları üzerini sıvamış ama yola doğal olarak katran siyahı hâkim. Acaba bir kibritle kıpkırmızı olamaz mı her yer? Yokuşlu bir yerde yolu buldozer ve dinamitle açmışlar besbelli. O yokuşu alınca karşınıza, en azından Te-selya kadar büyük, uçsuz bucaksız, derin bir kum ovası çı-kıyor yeniden. Diplerde bir yerlerde duman, yer yer sis göze çarpıyor. Petrol kuyularına yaklaşıyordum. Çöl şimdi başka bir kılığa bürünmüştü. Kum neredeyse taşlaşmış, kum tepe-leri garip şekillerle birbirinden ayrılmıştı. Buruşmuş bir tav-şan, sertleşmiş bir penis, oturan bir ördek, domalmış bir kış, soyut bir kedi ve küçükten büyüğe dizilmiş piramitler... ku-mun ve fırtınanın şekil verdiği daha birçok şey... Acaba Fira-vunların mimarları piramitlerin biçimini bunlara bakıp kop-ya etmiş olamazlar mı? Bu taşlaşmış tepelerin arasında bir tanesi var ki, geniş ve yüksek, muazzam bir masa biçimiyle diğerleri üzerinde hâkim mevkide. "Amerikalıların masası" dedim içimden ve yanına yaklaşma isteğim bir anda yok ol-du. Bütün bu yer şekillerinin yanı sıra bu geniş kum ovası-nın çeşitli noktalarında yoğun ateşler yanmakta olduğunu gördüm bir anda. Alevlerin bir kısmı yüksek bacalardan çı-kıyor, bazıları yer hizasında, özellikle de masa şeklindeki kayanın oralarda. Demek ki uzaklardan bakınca beni hayret-lere düşüren kızılıklar bunlardı. Kendi yangınlarımızı hatırladım, bunlara oranla çok cılızdılar. Biri Atina'nın dışında biri de Selânik'imizdeydi. Çalıştığım dairede yanıma zorun-

lu olarak bir Yunanlı rehber de vermişlerdi, ama herhalde daha çok denetim yapsın diye. Yanlışlıkla ya da kasten bir yerlerde yangın çıkarmamı önlemek için beni kollamakla görevli bir rehber. Her şeyi yapmaya muktedir bir şüpheli kişi olarak telakki edilmek hoş, hatta gurur verici. Her neyse, faaliyet halinde, temizlenmekte olan, yeni açılmış, içinden artezyen gibi petrol fışkıran, henüz denetim altına alınmamış bir sürü kuyu gördüm. Bir de bacaklarını açmış, toprağın bağına acımasızca giren devasa sondaj burguları. Yüzü koyun uzanıp fotoğraflarını çektim. Midem bulandı, kus-tum; etraf berbat mazot kokuyordu. Rehberimin dedigine bakılırsa hava dönüp de kokular üzerlerine doğru esmeye başlayınca düşüp bayılanlar oluyormuş.

Bu arada birtakım kaba saba Teksaslılar yanımdan böbürlene böbürlene geçmişti. Sürekli yere bakarken, kumun içinde yığınla fosilleşmiş odun parçaları ve kocaman kemikler fark ettim. Özellikle odun parçaları, Midilli'nin yağmalanmış ormanlarındaki solgun beyaz renkli kütüklerden daha sahici bir görünüme sahiptiler. Sanki parçası oldukları ağaçtan yeni ayrılmışlardı. Yeni açılmış kuyuların yanında yatan küçük balıkların ve sayısız salyangozun parlak renkleri giderek soluyordu. Bakir çölün böğründen çekip çıkarmışlardı bunları. Petrol ararken berrak su bulunması az rastlanır bir şey değildir. Çölün ortasında ortaya çıkan balık fosillerini önemli haber diye sunan gazeteleri okuyunca bugün gülüyorum. Ama bu gariban gazetecilerin haberlerini ciddiye alan var mı ki?

Orada öyle heyecanla kum ve fosil toplarken tepemde koca şapkalı, iri yarı bir Teksaslı belirmişti. "Nerelisin?" diye sordu, "Yunanlıyım," dedim heyecanla. "Nerede ola ki o Yunanistan?" dedi ve sırtını dönüp yürüdü gitti. Kumun içinden fosil toplamaya devam ederken sanki artık fosil değil, Amerikalıların masasından kemik kırıntıları topluyor-

dum. Eşşeğe bak sen! Nevrim dönmüştü; yanımdaki Yunanlı duruma bir mazeret bulmak için kıvranıyordu. "Herhalde şaka yaptı," gibilerinden birşeyler döndürüp durdu dilinde zavallı.

Temizlenmekte olan bir kuyunun yanında, içleri birşeylerle tıka basa doldurulmuş bir yığın kâğıt torba vardı. Upuzun, kupkuru iki çöl delikanlısı torbaların üzerine sefaletlerini yaslamış, öylece oturuyorlardı. Belli ki dilenmek için gelmişlerdi buralara kadar. Yüzlerini neredeyse tamamen örten beyaz bir bez sarmışlardı kafalarına. Tam fotoğraflarını çekmek üzereyken başka yöne çevirdiler başlarını. Sonunda benim de umudum kırıldı, yaklaştım torbalara. İçleri doluydu ve üzerlerinde gayet okunaklı bir biçimde "Sondaja Elverişli Mikonos Kumu" yazıyordu. Memlekette toprak bırakmadıkları yetmemiş gibi, zavallı Mikonos Adası'nın içine ettikleri yetmemiş gibi, şimdi bir de kumunu Sahra'ya taşıyorlar. İşlerine geldiğinde hepimizi de bir gün aynen böyle, toprağın içine gömüverecekler.

Öğlen Yunanlı'nın karavanında bir türlü kendime gelememişim, halbuki adamcağız beni memnun etsin diye radyoda Yunanistan istasyonunu bile yakalamıştı. Zavallı hoşuma gider diye düşünmüş. Ona açık açık, şu anda beni Atina'nın, hele ki radyosunun katiyen ilgilendirmediğini söyledim. Yanımda Skiathiti'nin yazılarının toplandığı bir cilt vardı. Açtım kitabı, dümdüz okumak yerine başladım dua melodisiyle şu satırları mırıldanmaya: "... gece kuşları çalılıklardan, ağaç dallarından ürpererek havalanıyor, zarif kanatlarının yumuşak hışırtısını hafif şafak rüzgârına katıyorlardı. Ve kar beyaz yabani asma, ağaran rengiyle çardağın üzerine rayihalar salıp, beyazlar giyinmiş kutsal yağ taşıyıcıları gibi Diriliş'i kutlarken bahara ayaklarıyla tutunmuş sarmaşıkların ve hanımellerinin yanık kokuları havaya karışıyordu. Ve yıldızlardan dökülen gümüşü tozlar..."

Birden kalktım, eşyalarımı toplamaya başladım. Yunanlı üzüntüden perişan olmuştu; en azından o akşam orada kalacağımı umuyordu zavallı. “Neden gidiyorsun? İstedigin kadar kalabilirsin.” “Ne Mikanos’u, ne Skiathos’u be!” diye bağırdım. Bir anlam veremedi dediğime. “Bu sıcakta hani nerede, bir ağustosböceği bile yok etrafta!” dedim arkasından. Kafa salladı, gönülsüzce. Akli başka yerdeydi. “Paralarına da sıçayım aletlerine de,” diye gürleyerek arabaya yöneldim. “Neden ama neden?” diye bağıırıyordu ardımdan Yunanlı memleketlim.

Ve dönüş yolu boyunca sürekli şu cümleyi tekrarladım durdum kendi kendime: “Sevgili Meryem Ana, kapat elini üzerine memleketimin, öyle kapat ki asla petrol bulunmasın orada. Çünkü işte o zaman bir daha başımızı dik tutamayacağız.”

Biz Almanların kocasını astığını öğrenene kadar, o kucağında bebeğiyle siyahlar içinde Florina'dan gelmişti bile. Ev bir anda ağıtlarla ve acılı hikâyelerle dolmuştu. Ulahtı, hiç nefes almadan sürekli konuşuyordu; bütün Roman Ulahlar gibi. Bize önce genel hatlarıyla, sonra ayrıntılarıyla anlattığı hikâyeye göre kocası yakalanır yakalanmaz askeri mahkemeye çıkarılmış, ertesi gün sabahın erken saatlerinde büyük kışlanın bahçesinde diğer on kişiyle birlikte asılmıştı.

Seher vakti kapıları çalınmış, kocası açmak üzere yatağından kalkmıştı. Aslında az çok tetikteydi o günlerde. Üzerine bir şey almayı düşünemedi o anda, gelenin kocasının elektrik atölyesinden yardımcısı olabileceğini sanmıştı; nedenini de bir gün önce atölyede çıkan beklenmedik bir arızaya yormuştu kadın. Ancak kocası birkaç saniye içinde yüzü bembeyaz tekrar yatak odasına girmiş, pantolonuyla ceketini aramaya başlamıştı. Odanın kapısında, kafasında miğferi, göğsünde nişanıyla bir Alman, yanında da bizim aşağılık mahluklardan bir tercüman duruyordu. Kalkama-

mişti bile yerinden, öyle yarı çıplak yatakta kalakalmıştı. Kocasını suratına buz gibi bir öpücük kondurup gelenlerle birlikte çıkıp gitmişti.

Ertesi sabah korkunç haberi duyduğunda deliler gibi koşmuş, donuk bakışlı bir binbaşı olan Alman komutanına ağız dolusu küfürlerle saldırmıştı. Tercümanı ise kıpkırmızı kesilmiş, duyduğu küfürleri çevirmeye yetişemez olmuştu. Sonunda ruhundaki kötülük yüzüne vurmuş olan komutan, “aslında yasalara göre seni de astırmam lazım ama küçük çocuğun var, istemiyorum,” diyerek odayı terk etmişti.

Ölüye yaklaşmasına izin vermemişlerdi; o da bunun üzerine büyük kışlanın tam karşısındaki üç kızkardeşlere ait eve atmıştı kendini. Toprak bir evin giriş katıydı evleri, asılmış bedenler tam olarak görünmüyordu oradan. Akşam olunca kızlarla birlikte yüksek erik ağacına tırmanmış ve oradan kocasının ay ışığı altında sallanan bedenini belli belirsiz görmüştü. Uzun boylu, sarışın bir adamdı kocası, darağacında daha da uzamıştı boyu sanki. Diğerlerinden hemen ayrılıyordu. İkinci sıradaydı. İlk sırada yardımcısı sallanıyordu. Sabaha kadar ağacın tepesinde tek başına beklemişti. Kabukları üzerine yapışıyordu, hastaydı ağaç. Elleri, yüzü yapışan ağaç zamlarından siyah olmuştu. Süngü takmış nöbetçiler gidip geliyordu avluda. Ertesi gün de ona yaklaşmasına izin vermemişlerdi. Kocasının dümdüz sarı saçları üç gün üç gece rüzgârda sallanıp durmuştu. Sonunda, neredeyse gizlice gömmüşlerdi kocasını. Sadece kızlar cesaret etmişlerdi onunla mezarlığa gelmeye.

Gerçeği söylemek gerekirse bütün bu olayların ağır sorumluluğunu biz de omuzlarımızda hissediyorduk. Çöpçatanlıklarını biz yapmıştık. Kocasının trajik sonuna gelinceye kadar daha bir sürü sıkıntılı dönemler yaşamışlardı. Özellikle kızcağız çok talihsizdi. Savaştan bir önceki yaz

her zaman olduğu gibi Florina'ya yazlığa gitmiş ve bizimle birkaç gün geçirmek üzere kızı davet etmiştik. Niyetimiz hızla serpilmekte olan bu kızla karşımızda oturan ve elektrik atölyesinde tesisatı olarak çalışan rahmetliyi tanıştırıp başlarını bağlamaktı. Halim selim, melankolik görünüşlü bir adamdı tesisatı. Tatmin edeceğim diye uğraşıp durmaktan mezzit balığı gibi suyu çekilen adamcağız, orospunun katmerlisi olduğu sonradan anlaşılan ilk karşından yeni ayrılmıştı. Bir gün babama karşını memnun etmek için gösterdiği çabayı anlatırken kulak misafiri olmuş, utancım-
dan nerelere saklanacağımı bilememiştim. B y cek bir erkek çocuğu vardı ilk karşından; ayrıldıkları zaman kadın çocuğu yanına almış, başkente gitmiş, orada oğlunu bir vakıf yurduna bırakmış, mesleğine resmiyet kazandırınca da yetiştirme yurduna yüklü paralar ödemeye başlamıştı. Kadının çok güzel olduğu rivayet edilirdi. Bütün bunlar ve benzeri olaylar rahmetliye olan sempatimizi artırmıştı; mahalleli kızlardan en k  ğ yle yaşadığı söylenen kaçamakları ise hiç mi hiç  nemsemiyorduk, çünkü tesisatçının o yeniyetmeyle ciddi bir ilişkisi olmadığı her halinden belli oluyordu. Kendileri de genç bir çift olan annemle babam durumu iyice tarttıktan sonra onunla konuşmaya karar vermişlerdi. Adam biraz tereddüt ettikten sonra nihayet kabul edince, henüz hiçbir şeyden haberi olmayan kızı davet etmeye gelmişti sıra. Ama trenden inen esmer, endamı yerinde kızı görünce, babamın kulağına, "işte şimdi işler değişiyor," diye fısıldamış elektrikçi komşumuz. O zaman bu olayı ilk kez ciddiye almaya başlamıştı anlaşılan.

Kızın Florina'ya gelişinden birkaç gün sonra, gençler birbirlerini biraz tanıyıp da karşılıklı hoşlanmalar başlayınca, Sırp sınırına yakın dağlar arasında yer alan Ayon Pandon'daki panayıra uzun bir gezi düzenlemeye karar verdik. Ayon Pandon'un manzarasından tek hatırladığım sık ağaç-

lar ve dağlardan yayılan bir sabah serinliğidir. Çevredeki sınır köylerinden inmiş kadınların çoğu, kedimeli önlükleri ve rengarenk çevreleriyle yerel giysileri içindeydiler panayır gününü. Adının “pufka” olduğunu öğrendiğim bir takıyı, kazın göğüs kısmına ait kabarık tüyleri kulaklarına küpe niyetine ilıştirmişlerdi. Erkekler en şık elbiseleri, damatlıkları içindeydiler. Elbette koyu renkli yünlü kumaştandı takım elbiseleri. Şimdilerde Orta Avrupalı yerel ressamların resimlerine baktığımda, özellikle o panayırı düşünmeden edemiyorum.

Kır kilisesinde fazla kalmamıştık. Çok da kalabalıktı içeri. Bir an evvel pikniğimize başlamak üzere ağaçların altına yayılıp oturmuştuk. Ama sonuç olarak eğlencemiz istediğimiz gibi olmadı; her kafadan bir ses çıktı, biri bir taraftan çekti, öbürü öbür taraftan. Hem görüntüyü kurtaralım hem de bazı ihtiyaçların giderilmesinde yardımcı olsunlar diye, yanımıza çöpçatanlığını yaptığımız çiftten başka bazı tanıdıklarımızı da almıştık. Bunlardan biri, her yaz oraya Florina’nın meşhur domateslerini yiyerek domates terapisi yapmaya geldiğini söyleyen, inanılmaz çirkinlikte kız kurusu bir öğretmen hanımdı. Terapisini uygularken, yani o dudaksız dişlek ağzıyla etli domateslerin hazmı zor kabuklarını ayırıp, içlerini yemeye uğraşırken özellikle çok tiksindirici bir görünüm alıyordu. Anlaşılacağı gibi bir sepet domatesin hepsini silip süpürüyordu terapi sırasında. Öğretmen kız kurusunun görüntüsü her yıl daha feci bir hal alıyordu, ama giderek daha iyi yürekli biri haline geldiği de su götürmez bir gerçek. Günün birinde sağduyusunun galebe çalacağını, Florina domatesi bile olsa domatesin, ne yazık ki bu dünyada sağlığın ve güzelliğin garantisi olmadığını bütün çıplaklığıyla farkına varacağını umuyorduk. Ama ne var ki o günlerde düzenlediğimiz gezintilerin en sadık ve disiplinli üyesi işte bu öğretmen kızdı. Ama tabii sadece bu öğretmen

men hanımın katılımıyla piknik düzenlemek mümkün değildi. Bizimle gelen bir başkası da, ev sahibimizin, şehir meydanındaki bir berbere sıırıslıklam sevdalı dünya güzeli kıızıydı. Her an birşeylere söylenip duran cadaloz Ulah köylüsü anası, bu beraberliğe kesinlikle karşı çıkıyor, oğlanla kıza bir dakika nefes aldırıyor, bu yüzden çocuklar bir türlü birbirlerine doyamıyorlardı. Ara sıra iki laf edebilmek için dünyanın numarasını çeviriyorlardı ama her seferinde kötü niyetli kişiler yetiştiriyorlardı anasına olanları. Eğer oğlan kızın önünden mendiliyle burnunu kapatmış geçerse bunun anlamı, “seninle ne olursa olsun konuşmam lazım”dı. O zaman kızın bir yolunu bulup kararlaştırılmış randevu yerine gitmesi gerekiyordu. Acilen bir şey söylemek istediğinde kız da aynı işareti veriyordu. Kapısını renkli boncuklardan bir perdenin örttüğü berber dükkânının önünden dünyaya aldırılmaz bir tavırla yürürken adımlarını biraz yavaşlatıyor ve mendilini göstere göstere burnuna tutuyordu. İşte o zaman da berber çocuk birşeyler uydu-rup müşterisini oracıkta bırakıyor ve iki üç dükkân ötede, kızın kendisini beklediğini bildiği lokum imalathanesine koşma koşma gidiyordu. Kız habire lokum yiyordu bu arada. Lokuma aşırı düşkün olduğuna inandırmıştı evdekileri. Ve bütün bu işkence genellikle birbirlerine bir merhaba diyebilmek, sıcacık bir tokalaşma içindi, hepsi o. Bu karşılaşmalar o kadar kısa sürüyordu ki, çoğu kez berber çocuk dükkânına geri döndüğünde, hızla çıkarken sertçe savurduğu perdenin boncukları hâlâ bir o yana bir bu yana gidip geliyor olurdu. Biz yazın oradayken lokum dükkânı buluşmaları eskisi gibi yoğun değildi. Aşk mektuplarını ben getirip götürüyor, berberin talimatlarını ben yerine getiriyordum yazları. Pikniğe gitmemizden bir önceki günün akşamüstü, ev sahibimiz olacak o çok bilmiş kocakarıdan izni koparır koparmaz, berbere koşup ertesi gün panayır yerin-

de olacağımızı haber vermiştim. Daha çimenlere tam yayılmamıştık ki, baktık uzaktan bizim ufak tefek berber görün-
dü. Belli ki bizden çok önce, tan ağarırken gelmişti piknik
yerine.

Sabah serinliği yerini yavaş yavaş bastıran sıcağa bırakır-
ken erkekler sert kırmızı şarabın yanında sirkeli kırmızı bi-
berin başına çökmüşlerdi bile. Cırcırböcekleri çatlarcasına
ötüyor, etrafa atılan karpuz kabukları ve diğer tatlı yiyecek-
ler yüzünden başımıza öbek öbek eşek arıları toplanıyordu.
Gezilerin her zaman öğlene kadar olan bölümleri daha iyi-
dir ya, yemekten sonra üzerimize gezi yorgunluğu çökmeye
başlamıştı bile. Bir ara kilisenin arkasında büyük bir patırtı
koptu. İki sarhoş Çingene birbirlerini bıçaklamışlardı. Ora-
ya doğru koştuk ama yaklaşımadık. Bir sürü Çingene top-
lanmıştı çevreye ve hep bir ağızdan bağıryorlardı. Kenarda
bir yerde haykıra haykıra bir çingene kızı dövünüp duru-
yordu; işte bu kızın gözleri uğruna bıçak çekmişlerdi bir-
birlerine. Felaket çirkindi Çingene kızı. Birkaç gün sonra
gazetelerde bıçakların bir ilâhe uğruna çekildiğini okuyun-
ca epey şaşırmıştık. Gözlerinin önünde cereyan eden bu
kötü olay bizim âşıklarda hiç mi hiç yılgınlık yaratmadı.
Tam tersine bu arada sorunlarını bütünüyle çözme fırsatını
da bulmuşlardı Tesisatçıyla dışarılıklı kızımız gezintiye çık-
tılar, hayli de uzun sürdü gezintileri. Berberle yavuklusu bi-
raz öteye, bir pırnal çalısının arkasına uzanıp katlanmış bir
gazeteyi başlarının üzerine çadır gibi örttüler. Gazetenin al-
tından sürekli gülüşmeler, iç çekmeler, öpücükler ve birbiri
ardından açılan yıllanmış şarap dolu şişelerin sesi duyulu-
yordu. Öğretmen hanım bu olanlar karşısında huzursuz ol-
muştu. Acaba bize sorun çıkartır mı diye bir an için tedir-
gin olduk. Ne yapalım? Onun için de elimizden geleni yap-
mıştık ama isteyen çıkınamıyordu. Sonunda o da bitkin düştü,
aynı şekilde yüzünü bir gazeteyle kapatıp uzandı ve uyur

gibi yapmaya başladı. Ama bu durum fazla uzun sürmedi. Aniden çılgık çılgıca fırladı yattığı yerden. Sağ yanağından bir eşek arısı sokmuştu. Sevgililer sevişmelerine ara vererek yardıma koştular. Yanımızda amonyak taşı mıydık tabii. Daha saf olduğu gerekçesiyle benim çişime ihtiyaç duydu- lar, sidikli çamuru kadının şiş suratına yapıştıracaklardı. Bu kocakarı ilacını berber önermişti. Teselli bulsun diye kendi- sine eşek arılarının acı şeylere değil, tatlıya gittiklerini söy- lüyorduk en sevecen halimizle. Kız kurusu da buna inanıp bebek gibi nazlanmaya başlamaz mı? Kendimizi gülmemek için zor tutuyorduk. İşin aslına bakarsanız eşek arılarının ondan başka kimseye bir zararları dokunmamıştı. Ama iste- rik hoca hanımın bu duruma özel davetiye çıkardığını da sanmıyorum. Bütün keyfimiz kaçmıştı. Biraz sonra beni bir koç kovaladı. Önce bir tos attı, yere düşürdü beni, sonra üzerimden muzaffer bir edayla yürüdü geçti. Bir de bir ca- sus yakalanmış diye bir söylenti dolaşmıştı ortalıkta o gün.

Sonunda otobüse yetişebildik neyse ki. Çiçeği burnunda berberle ev sahibimizin kızı aşırı gecikmiş, bu arada bizim yüreğimiz hop inip hop kalkmıştı. Bu kadar saat nerelere kayboldular, ne yaptılar artık Allah bilir. Ama ben onları or- mana sarmaş dolaş giderlerken görmüştüm. Babam, onlar giderken “Yarasın” diye dalgasını geçerek her şeyin farkın- da olduğunu kanıtlamıştı. Kız oğlanın gözlerine baygın baygın bakıyor, oğlan hafiften dokunaklı bir melodi mırıl- danırken o da sanki gıdıklanmış gibi için için kıkırdıyordu. Artık sahiden meraklanmaya başlamıştık ki, çıkageldiler.

Berber çocuk efendilik etti, sevgilisini zor durumda bı- rakmamak için bizimle birlikte dönmedi. Ne var ki tüm bu incelikli davranışlara rağmen o günkü birliktelikleri son karşılaşmaları olmuştu. Zira birkaç gün sonra beklenmedik bir olay her şeyi altüst etti.

Oturduğumuz evin sokak kapısı bir sabah erken saatte

çaldı. Ev sahibinin kızı geceliğiyle kapıyı açmaya gitti. Gelen yurtdışında yaşayan orta yaşlı bir soydaşı ve bir mahal-
lelinin evini soruyordu. Kız izin isteyerek içeri gidip üzeri-
ne birşeyler giydi ve gitmek istediği evi gösterebileceği nok-
taya kadar nazikçe eşlik etti Amerikalı soydaşa. Daha sonra
anlaşıldı ki bu adam adresini sorduğu o eve damat adayı
olarak gidiyormuş. Ama kendisine gösterilmek istenen kızı,
karşısında ilerlemiş yaşı ve uykudan şişmiş gözleriyle görür
görmez içinden “No, no!” demiş ve uçarak geldiği bu evin
kapısında birden kanatları yanına düşüvermiş. Bu arada ak-
lı bizim ev sahibinin kızına takılı kalmamış mı? Berberin
sevgilisine yani. Uykudan yeni uyanmış olmasına rağmen
çok güzel ve taze görünmüş gözüne bizimki. Karşısına çı-
kan öğretmen hocanım olsaydı görürdüm ben onu. Doğru-
sunu isterseniz gelin adayının pek şansı olamazdı zaten bu
durumda; bu iki kızı karşılaştırdınca bizimkinin ezici üstün-
lüğü apaçık ortadaydı. Gelin adayının sabahın köründe ani-
den baskın yapmak suretiyle görülmesi de Amerikalı soyda-
şın uyanık anasının fikriymiş; çünkü hani derler ya, kadı-
nın güzeli sabah yataktan kalktığı zaman belli olurmuş. Bi-
zim kız hakkında yoğun bir araştırmaya girişti bu arada
Amerikalı. Zaten kızımız da kendisini fazla baskı altında
tutan ailesinden de, berberden de sıkılmış olduğundan ada-
mın teklifini kabul etti; kısa süre sonra nişan hazırlıkları
başladı. Zavallı berber artık mendilini sadece gözlerine değ-
diriyordu; heyhat, bu kez gizli bir işaret vermek değildi
amacı. Biz oradan ayrılırken onlar düğün arifesindeydiler.
Amerikalının çok acelesi vardı, çünkü restoranını yabancı
ellere teslim etmişti gelirken. Başarıyla amacına ulaştıktan
sonra buralarda daha fazla kalmanın bir anlamı da yoktu
ayrıca.

Eylüle doğru evlenip Amerika'ya gittiler ve savaşın patla-
masına az kala ilk haberler gelmeye başladı. Kızın hayatı ol-

dukça zevkli geçiyordu. Mektuplarında daha önce hiç duymadığımız şeylerden bahsediyordu. Asla çeşme suyu içmiyordu, şişe suyu içiyordu; çorap, don ve genel olarak iç çamaşırı yıkamıyordu, kirlenince atıyordu. Ayrıca istese de yıkamazdı çünkü kâğıttandı bütün bunlar. Güzel talihine nasıl da imreniyorduk. Alman işgalinde ve özellikle kurtuluştan sonra onu çok andık, oralardan bize koliler dolusu eşyalar yolluyordu. Ama bir süre sonra adresini kaybettik, o da bize bir daha hiç yazmadı. Şimdilerde bu suskunluk aklıma gelince, hiç de hayra yormuyorum.

Bizim misafirimiz olan kız ise panayırın ardından bir iki gün sonra, tesisatçıyı eş olarak istediğini, artık ondan sonrasının bizim elimizde olduğunu, ailesiyle konuşma işinin bize düştüğünü büyük bir cesaretle yüzümüze söyleyip bizi şaşkınlıklara düşürdükten sonra Florina'dan ayrılmıştı. Aşağı yukarı aynı şeyleri de tesisatçıdan duyunca anlaşılmış olduklarını anladık.

Yine de bizimki erkek ya, o evlatlık üç kızkardeşi ziyaret etmeyi sürdürüyordu; aslında üç değil iki kardeştiler artık bu kızlar da. Üçüncüyü, yani en büyük olanını evlendirmişlerdi. Kızı gebe bırakan yakışıklı bir subayla zorla nikâh kıydırmıştı tesisatçı. Ama bu kızcağız evlendikten sonra çektiği acı hikâyeleri anlatmak kolay değil. Karanlık bir odaya kapatmışlar zavallıyı, sürekli küfredip dövüyorlarmış. Anneleri yoktu ama bir felaket nineleri vardı bu kızların, tek kelime de Yunanca bilmezdi. O kocakarı artık tamamen yatalak olmuştu ama öbür iki kızın hayatını karartmaya devam ediyordu. Öyle ki kızlar bir an evvel ölsün diye kiliseye mum yakıyorlardı. Üstelik bunu gidip söylüyorlardı ninelerine, sinirinden bir an evvel çatlayıp ölsün diye. Bu ikisi, yaptığını pahalı ödeyen büyük kıza benzemiyorlardı. Evleri büyük kışlanın karşısında yer aldığından isteseler de istemeseler de arada sırada bir askerle tanışıyorlardı. Ne

yalan söylemeli. Kışlanın olduğu yerde meşru müdafaa kolay değildir. Genç delikanlılara direnmek zordur ve eğer bu delikanlılar bir şeyi çok isterlerse hiçbir şey onları durdurmaz. Askerler bütün gün bir yandan idman yaparlar bir yandan da bıkip usanmadan alçak damlı bu evi gözetlerlerdi. Asılı samandan maketlerin önünden süngü takmış vaziyette her geçişlerinde kızlara doğru bakarak komik sesler çıkarırlardı. Kızlara gelince, sabahtan upuzun buklelerini kızgın maşalarla sosis gibi dolarlar -ki bu yüzden adları "sosis kızlar"a çıkmıştı- sonra delikanlıların idmanını seyretmek için erik ağacının tepesine tırmanırlardı. Tabii bir de hem kocakarının hem de büyük kızın başına gelenlerden sonra kendilerini pek kapı dışarı bırakmayan yaşlı babalarından bir nebze olsun uzaklaşmaktı dertleri. Koca erik ağacının her yana uzanan dallarının tam altında bulunan, soğusun diye içine karpuz, kavun ve salatalık salladıkları kuyunun başında oturur, kimi zaman öğlenleri bazen de geceleri ayın çeşitli evrelerinde suya vuran ışığa bakıp su üzerindeki akislerini seyrederlerdi. Ama bu kızların altlarına hiçbir şey giymedikleri yolunda mahallelinin çıkardığı dedikodular doğru değildi. Kısmen doğru olan bir şey varsa o da, o zamanlar çok moda olan bir şarkının sözlerini biraz değiştirip söyledikleriydi. Şöyle diyordu şarkının sözleri:

*"çok şeyin yoktur amma,
içindeki bir şey ile
doldurursun dünyayı
o eşsiz güzellikle..."*

Kızlar "içindeki bir şey" yerine "altındaki bir şey" diye değiştirerek söylüyorlardı şarkının sözlerini. Ne demeli? Acaba Yunancayı doğru dürüst bilmiyorlar mıydı?

Akşam olunca delikanlılar heyecan içinde kulübenin

önünde volta atmaya başlardı. Sokak bir karış tozla kaplıymış, sığır pislikleri mayınlı arazi gibi kabarık tepeler halinde yollara dizilmiş, ne gam. Bütün uzuvlara yayılan o tatlı arzu ve belediyenin soluk lambası her şeyi bir masal alemine dönüştürmeye yetiyordu. Oğlanlar kızlara sataşmayla karışık bilmeceler sorarlar, kızlar da bir ağızdan cevap verirlerdi. Genel kültürleri fena sayılmazdı kızların. Ara sıra delikanlı gruplarından biri cevabı daha yakından duyabilmek bahanesiyle iyice yaklaşırdı yanlarına.

Omuzu kabarık subay işte böyle baştan çıkarmıştı kızlardan büyüğünü. Erik istemişti kızdan, ardından başlamışlardı sohbe. O güne kadar yüzüne bakan hep erler olmuştu; sırmaları, şeritleri görünce pek gururu okşanmıştı kızın açıkçası. Kocakarı bile homurdanmayı kesmiş, yüzbaşını asgari bir nezaket dairesinde ağırlamaya başlamıştı. Evleri çok mütevazıydı, fakirdi, ama yüzbaşı bunun üzerinde hiç durmadı. Onlar da kendisinin köyde zengin bir aileye mensup olduğunu düşünsünler istiyordu, yalan da değildi bu hani. Kızların evindeki en berbat olay ayakyolu meselesiydi. Esasına bakarsınız ayakyolu diye bir şey mevcut değildi evlerinde. Geceleri kışlayla aralarında sınır teşkil eden tarlaya gidiyorlardı işlerini görmeye. Telin öbür tarafındaki nöbetçiler karanlığın içinde açık saçık laflar atıyorlardı kızlara. Arada bir karıştırdıkları da oluyordu kızlarla erkekleri, işte o zaman şamatanın büyüğü kopuyordu. Gündüzleri domuzla ineğin yemliğinin bulunduğu asırlık ahırın kullanıyorlardı tuvalet olarak. Bir seferinde kakamı yapayım diye beni de ahıra sokmuşlardı; ensemde sıcak bir nefes hissettince ödüm kopmuştu. Arkamda duran domuz, önüne ne gelirse yalayıp yutuyordu. Daha sonra genç subaya baştan çıkardığı kızı alması için baskı yaparlarken, o da diğer bir sürü bahane yanında ayakyolu meselesini dile getirmişti. Belki onu da domuz korkutmuştu, keşke ısırıyaydı üstüne

bir de. Ama böyle bir bahaneyle rahmetlinin asla ikna olacağı yoktu. Nasılsa yerini yurdunu öğrenmişti ya, kalkıp köyüne gitmiş, o namussuzun babasına her şeyi bir bir anlatmıştı. Hali vakti yerinde bir adam olan baba, tek oğlunun yediği haltları öğrenince çok üzölmüş ve oğluna kızı bir an evvel nikâhlanmasını, aksi halde kendisini mirasından mahrum bırakacağını söylemişti. Evlerine aldıkları andan itibaren kızı hizmetçiden beter davrandıklarını ve hepsi bir olup zavallıyı dövdüklerini bir kez daha tekrarlayalım. Bu olayın rahmetlinin hayatında belirleyici bir önemi vardı. Palas pandıras nikâh kıyılmıştı.

Selânik'e döner dönmez arabuluculuk işlerine giriştik. Kızın epeyce tedirgin bir hali vardı ve bizi sıkıştırıp duruyordu. Adama fena halde tutulmuş olduğuna yoruyorduk bu halini. Beni geceleri sık sık bir büyücü kocakarıya birtakım dolu şişeler almaya yolluyordu. Annesi olacak o iğrenç kambur kadın görmesin diye şişeleri pencereden uzatıyordum. Daha sonra öğrendim ki o da gebe kalmış ve çocuğu düşürmek için her türlü yola başvurmuş.

Ekim başlarında, Amerikalı olan kızımızın mektubundan az sonra, serin bir sonbahar akşamı gökgürültüleri, yağmurlar ve mayıs çiçekleri içinde nişan yaptılar. Hep beraber gittik. Yağmur bereket işareti sayıldı ve herkes gelinle damat adaylarına mutlu bir yaşamın yanı sıra bol bol evlat sahibi olmaları dileğinde bulundu. Kızın çok bilmiş altı kızkardeşi de oradaydı ama gelin olan kardeşleriyle ilgilenmediler bile. Ailenin erkekleri epeyce ağırbaşlıydılar ama karı-ları lafın altında kalacak cinsten değillerdi. Düğünün kasımında olması kararlaştırıldı ama savaş patlayınca damat askere gitti ve kızcağız düş kırıklıklarına garkoldu.

Bombardıman sırasında sadece Türk evlerinden kurulu mahallemiz boşaldı. Bir kısım ailelerin köydeki evleri akıllarına geldi, oraya gittiler, bir kısmı da beton evlerin çokça

bulunduğu başka mahallelere taşındılar. Biz Atina'ya, şiş-
man ninemin Aerides'deki yıkıldı yıkılacak evine gittik. Hi-
mayemiz altındaki kızın izini tamamen kaybetmiştik bu
arada. Ama bir gün, tepemde uçaksavar toplarının gürültü-
süne tehlike sirenlerinin sesinin karıştığı bir sırada ben ma-
halle fırınına paskalya yemeğimizi yetiştirmeye çalışırken,
elimdeki tepsinin içinde birbirine vuran patateslerin arasın-
dan, birden karşımda bir başka sokağın numarasını okuma-
ya çalışan o Selânikli kızı gördüm. Benimle evimize doğru
yürürken ağılıyordu bir yandan. Bir de bebeği vardı kuca-
ğında, bir kız çocuğu. Az bir zaman önce bebeğini Atina'da
gizlice doğurmuş, ailesinden hiç kimseye haber vermemişti.
Ayları saydık aklımızdan. O upuzun yolculuğunun ürünü-
dü bebek şüphesiz. Kapkara bir kederle kaplanmıştı içimiz,
tıpkı kız gibi. Burası başkaydı, orası başka, ayrıca ailesinin
hayatta olup olmadığını bile bilmiyorduk.

Her neyse, nihayet Almanlar geldiğinde dağılmış ordu da
yığınlar halinde şehre inmeye başlamıştı. Kocaları, çocukla-
rı harbe gitmiş olan bir sürü kadın her gün Rendi istasyo-
nunda toplanıyor, tertibe, düzene pek düşkün olan düşma-
nın izniyle asker boşaltan trenlerin önünde bekliyorlardı.
Kadınlar yanlarında pantolon, gömlek, sivil kıyafetler de
getiriyorlardı. Atina'nın orta yerinde Yunan üniformalarını
görmek Almanları çileden çıkarıyor, böylelerini derhal as-
keri kamplara toplayacaklarını söylüyorlardı. Bu trenlerin
doğal olarak belirli bir tarifeleri yoktu; ama Atina'ya genel-
likle akşamüzeri varıyorlardı. İşgal kuvvetlerinin ileri ge-
lenlerinin izin verdiği ticari katarlar Thiba ya da Livadia'ya
kadar çıkıyorlar -daha ötedeki köprülerin hepsi havaya
uçurulmuştu- oraya kadar yaya gelmiş orduyu vagonlara
doldurup ağır aksak Atina'ya getiriyorlardı. Her öğleden
sonra ninemin başını çektiği bir grup mahalleli kadın, bir
kolda pantolon, gömlek, diğer ellerinde ya bir bardak su ya

da içi yemek tasları dolu fileleriyle yola düzülüyorlardı. Aç, susuz, çıplak askerleri karşılamaya, toprağa ayak basar basmaz yardımlarına yetişmeye koşuyorlardı. Kendisi için hiçbir umut ışığı görünmese de Selânikli kızcağız da yanlarında gidiyordu. Elbiselerin, özellikle de yiyeceklerin çok seyreker olarak geri geldiği oluyordu. Her seferinde ya bir tanıdığa rastlıyorlar ya da perişan durumdaki bir delikanlıya acıyıp veriyorlardı ellerindekileri. Bu da bir çeşit avuntu, aşagılara inip o günlerde olanları yakından gören Tanrı'nın mükâfat olarak dağıttığı bir parça umuttu bizlere. Ama mahallemizin delikanlılarından hiçbirine henüz rastlanmamıştı; kadıncıklar Gorgoepikoon'a gidip ağlayarak sözlerini karıştırdıkları duaları hep bir ağızdan okuyorlardı.

Ertesi gün tam güneş batarken mahalleden biri nihayet çıkageldi; aramızda "o biçim" olarak bilinen biriydi. Elbette hiçbir kadın gidip Meryem Ana'ya onun için yalvarmamıştı; zaten mahallede tek başına yaşar, akrabalarından uzak dururdu. Ama Gorgoepikoos bir şekilde ona yardımcı olmuştu işte. Bir at çalmıştı, bize sadece bu kadarını söyledi, bu yüzden de ilk varan o olmuştu şehre. Dedigine göre ordunun büyük kısmı hâlâ yollardaydı ve hiçbir engele rastlamadan ilerliyorlardı. Kadıncıklar haç çıkartıp birazcık rahatlamışlardı. Ama gecenin geç bir vaktinde iki delikanlı karşiki evin sahibi olan kör adamın evine gelerek ordu geri çekilirken damadının öldüğü haberini üzüntüyle vermişlerdi adama. Evden feryat figan sesleri yükselirken mahalleyi bir telaş, bir panik havası kaplamıştı. Katliamların bittiğini sandıkları bir zamanda, son anda öldürülmüştü delikanlı. O gece mahallemizde kimse uyuyamadı.

Ertesi gün kadınlar yeniden Rendi istasyonuna doğru yola çıktılar. Bizim Selânikli kız da yanlarında. Bir süre sonra Thodoroula'nın küçük oğlu, aynen tahmin ettiği gibi birden ortaya çıkıvermez mi! Thodoroula'nın avlusunda ken-

dine ait mabedi vardı, eski Meryem Ana kilisesinden bir kalıntıydı. Günlerdir Meryem Ana'nın kendisine, önce küçük oğlun gelecek sonra büyüğü, dediğini söyleyip duruyordu Thodoroula. Küçük oğlan büyüğüne oranla çok daha uyanık, çok daha eline çabuk bir delikanlıydı. İş papazlara papaz cüppesi satmaktı. Evin küçük çocukları güzel haberi getirdiklerinde sokak kapısına çıkıp oğlunun önünde dizlerinin üstüne kapandı Thodoroula. Tanrı'ya şükürler olsun, biri kurtulmuştu hiç olmazsa. Biraz sonra Polikseni'nin evinden çığlıklar yükseldi. Kocasını ağır ağır merdivenleri çıkıyordu. Ne var ki kocayı karşılamaya koşan kadınlar kapıyı suratlarına kapalı buldular. Polikseni'nin iri kıyım kocası terbiyeden, nezaketten pek nasibini almamıştı. "Ne mutlu Polikseni'ye" diye yorumladılar bu durumu kalbi daha temiz olanlar. "Değme gelinleri kıskandıracak şimdi." Akşama kadar mahallenin erkeklerinden en az yarısı geri dönmüştü ve nihayet geç saatlerde evlerin birinden ilk dayak sesleri de duyuldu; bütün mahalle bu sesleri suskun bir haz içinde izledi o gece. Dimitroula kocasından feci bir dayak yiyordu, çünkü gelenlerin hemen silah teslimi yapmaları için ağır yaptırımli emirler yağdıran Almanları duyunca kadıncağız şaşkınlığından koşup kocasının silahını bir anda teslim edivermişti.

Savaş boyunca yapayalnız kalan kadınların koruyuculuğunu üstlenmiş olan Bay Mandos'un bahçe duvarında yeni gelenlerden büyükçe bir grup toplanmış, Mandos'un savaş süresince çarşı pazarda görülen korkunç kıtlıkla ilgili anlattığı hikâyeleri can kulağıyla dinliyorlardı. Her nefes çekişte ucundaki ateşin bir parlayıp bir söndüğü sigaralardan yeni gelenlerin endişeli bir ruh hali içinde oldukları anlaşılıyordu. Bay Mandos çalıştığı lokantada artık zerzevatın hiç temizlenmediğini, hiç fire verilmesin diye öylece olduğu gibi sapıyla kabuğuyla tencereye atıldığını söylüyordu. Zaten

müşterilerini kaybedecekler diye bir korkuları da yoktu. Her öğlen oturacak tek bir sandalye bulabilmek için millet birbirini yiyordu. Bay Mandos insanların normalde çöpe atacakları yemeklere aç kurtlar gibi saldırmalarına bakıp arada bir, "Yiyin bakalım aç kurtlar, yalayın yutun!" diye gümbür gümbür bağıırıyordu masaların arasında siparişleri taşıırken. Kimse gocunmuyordu bu sözlerden, ama gülmüyorlardı da. Bay Mandos kocaman bir hakikati dile getiriyordu. Yeni gelenler ise bozuluyorlardı biraz bu sözlerle. Ama ne var ki, işte bu Bay Mandos, ileride lokantasını kapatmak zorunda kalıp açlıktan ölecek, savaştan dönenlerin birçoğu ise zaman içinde yanlarına kolay yaklaşılmayan karaborsa zenginleri haline geleceklerdi. Bu tiplerden biri, ölmeden önce aç bilaç dolaşan Bay Mandos'un yüzüne karşı, "Bir öldüğünü görsem, göbek atacağım!" diye bağıracaktı ileride.

Küçük karanlık odasında Bay Mandos'un el kol hareketleriyle anlattığı hikâyeleri dinleyen kızcağız çocuğunu göğsüne bastırdı ve gözyaşlarına boğuldu. Sadece yalnızlık değildi çektiği, bir de açlıkla baş etmeye çalışıyordu. Ertesi gün gitmedi istasyona, daha ertesi gün de gitmedi. Daha fazla kendisini kandırmasına gerek yoktu artık.

O haftanın sonuna kadar bütün gençler dönmüştü geriye. Mahalledeki tek kayıp kişi körün damadıydı. Gorgoepinkoon'da bir dua okudular kayıp damada; ama aslında, kayıpların çok az olması nedeniyle bir şükür duasıydı bu. Ertesi gece mahallenin o biçimleri bir parti düzenlemişlerdi. Bütün günlerini elde cımbız, tek tek sakallarını almakla geçirmişlerdi tabii ki. Elceğizlerini aşağı yukarı sallarken "aman nasıl acıyor, nasıl acıyor, bilemezsiniz!" diyorlardı bir yandan. Güneş kaybolur kaybolmaz bu şöhreti bellilerle kabadayılar birbirlerini buldular. Antik çağın insanları "şan şöhret, sonra şehvet" derlerdi; şimdi bu cümlelerin hayata

geçirildiğini aşağıda yattıkları yerden izliyorlardı herhalde. Kazılardan anlaşılıyor ki mezarlarının üzerindeki topraklarda bu tür çılgın eğlenceler bol bol oluyormuş o zamanlarda da. Karanlığın içinde bu şen şakrak sesleri duyunca bir an savaş öncesi döneme geri dönmüşüz gibi bir hisse kapılıyor, zulümlerden geçmiş bu insanlara gönül borcu duyuyorduk. Ne var ki, acısıyla baş başa bir köşeye büzülmüş kızın neredeyse rahatsız edici elemi, ağız tadıyla neşelenmemize izin vermiyordu.

Bir ara tesisatçının hayatta olduğu ve Florina'da bulunduğu haberi duyuldu. Ertesi gün kız bebeğini kapıp Halkida'ya gidecek bir kayık bulmak üzere yola çıktı. Oradan da kuzeye gidecekti. Bütün deniz yolu hatları bombalanmış, deniz serseri mayınla kaynıyordu. Ama onun artık dayanacak hali kalmamıştı. Nikâhlanması gerekiyordu; önce bütün ailesine haber verilecekti. Kızın bu cesur girişiminin başarıyla sonuçlandığını bizler epeyce sonra öğrenecektik. Ama, ne yazık ki rahmetli rahat durmuyordu ki yine, cepheden gelir gelmez yeraltı direniş teşkilatlarında almıştı hemen soluğu. Düşmanlar da o karanlık taşra şehrinde bunları köşeye sıkıştırınca ibreti alem olsun diye iflahlarını kesmekten geri kalmamışlardı. Kızcağızı gelinlikler içinde beklerken karşımızda karalar içinde bulmuştuk.

Küçüktüm ama, etrafta olup bitenler içimde büyük yaralar açıyordu çocuk yüreğimde. Dul kalmış kızcağızımızın darağaçlarıyla ilgili anlattıklarıyla içim daralmıştı. Kucağıma küçük kızı alıp taraçaya çıktım. Derin nefes alma egzersizlerimi yapmak istiyordum; İlias Petrou bize her nefesin bir domuz pırzolasına eşit değerde olduğunu öğretmişti. Başka zaman olsaydı Florina'dan pırzola gelirdi bize ama şimdi hiç kimsenin bunun eksikliğini duyacak hali yoktu. İki nefes alma arasında çocuğa gökyüzündeki ayı gösterip, "bu nedir küçüğüm, biliyor musun bunun ne olduğunu?"

diye sordum. Minnacık elini uzattı ve bana peltek peltek: "aaadede" dedi. Bir daha sordum. Yine bana kendinden emin bir şekilde aynı cevabı verdi: "Aaadede." O günden beri bu küçük kızın adı artık aramızda "aaadede" olarak anılmaya başladı, her ne kadar annesi taktığımız bu isimden pek haz etmemiş olsa da. Çok bilinen bir şarkının bir beytini kendimize uyarlayarak söylemeye başlamıştık:

*"Güneş indi, mehtap yerde
Aaadede düğün dernekte..."*

Birkaç gün sonra kızıyla birlikte yeniden Florina'ya döndüler. Darağaçlarının gölgesi esas oraya düşmüştü ama ekmek de oradaydı maalesef. Eskisi gibi terziliğe başlayacaktı.

Çok sıkıntılı günler geçirdi kızımız Florina'da. O kaba saba Batı Makedonyalıları dikiş dikerken çok aşağılandı, çok kötü sözlerle muhatap oldu. Ona tek sahip çıkanlar "sosis kızlar" olmuştu, dilleri Slavca olanlar en has Yunanlı kadınlardan daha has çıkmışlardı. Askerlerimiz iyi eğitmişti onları. Selânik'e her inişlerinde Aaadede'yi biraz daha güzelleştirmiş, hatlarını biraz daha yuvarlaklaşmış buluyorduk. Giderek erkeklerin aklını başından alan sarışın, şipşirin bir kız oldu çıktı. Kızın güzelliği amcalarını bile etkilemişti. Yüzünde artık ailenin o kocaman kara lekesini görmez olmuşlardı. Güzellik kendisini işte böyle kabul ettiriyor, yalan değil.

Geçen yıl Aaadede'yi de evlendirdik. Düğün çilekeş kilişimiz Aya Dimitri'de yapıldı. Çok insan geldi; düğünlerde genelde görülen kalabalığın çok üstünde bir davetli sayısı vardı. Düğün değil de sanki bir zafer kutlanıyordu. Yürekli bir köy delikanlısı olan damadın, kızın babasına benzerliği insanı sarsacak kadar fazlaydı. Kodaman görünmeye meraklı, o yılların hiç değiştirmedığı amcaların hepsi, tıpkı anasının nişanında olduğu gibi, aynen oradaydılar. Dama-

din duru sular gibi ışıldıyan gençliğine, sade duruşuna gururla bakıyor aralarında birşeyler fısıldaşıyorlardı. Dulluğunun yas karasını omuzuna attığı beyaz bir şalla biraz olsun seyreltmiş olan ana, bir sütunun arkasında durmuş, yaşlı gözlerini siliyordu. Nikâh töreni sürerken eskileri hatırladık, duygulandık. Aadede güzelliğı ve saflığıyla pırıl pırıldı. Kocasının yanında biraz olgunlaştıktan sonra o malum hafta boyunca olanları ona şen şakrak bir dille anlatmalıyım ki öğrensin bilsin, diye geçirdim aklımdan. Asılı tunç avizeler birden aklıma babasını ve onunla birlikte asılan on kişiyi getirdi. Tam başımızın üzerindeki en büyük avize sanki aşağıdakilere dua okur gibi ağır ağır sallanıyordu.

Ve gerçekten de düğünden dokuz ay sonra, ister inanın, ister inanmayın ama tam tamına dokuz ay sonra, Aadede doğurdu, hem de ikiz bebekleri oldu; biri kız biri oğlan. Nur topu gibi sağlıklı, hareketli iki sarışın bebek.

Babasının duaları tutmuştu.

Okuldan aç bilaç dönerken evin önünde bir kalabalık gördüm. Mahallemizin kamburu, başında her zamanki fôtr şapkası, balkondan nutuk atmaktaydı. Ben de oturup başladım olup biteni seyretmeye. Mahallede değil sanki panayırdaydık. Ara sıra seyirciler arasında bir alkış kopuyordu. Sonunda biz de kendimize bir mahallenin delisi bulmuştuk işte. Mahallenin orospusu ise zaten epeydir vardı.

Kamburun ne dediğini anlamak ne mümkün. Bir laftan öbürüne geçiyor, abuk sabuk birşeyler söylüyordu. Araya bir sürü de Arnavutça kelime sıkıştırıyordu. Her neyse, anladığımız kadarıyla biri tarafından çok kötü ihanete uğratılmıştı, birileri ona sürekli eziyet ediyordu, ona gelince, o çok farklı şeyler ummuştı hayattan. Aşağıdan kendisine yaptığımız el kol işaretlerine hiç yüz vermiyordu, hiçbirimizi tanıımıyormuş gibi davranıyordu balkonun tepesinden. Yüksek bir yere çıkınca analarını bile tanımayan büyük haptilerin havasına girmişti.

Bir ara elini yanındaki güvercin kafesine soktu ve bir güvercin aldı avucuna. Eski bir güvercin yetiştiricisi gibi usta-

lıkla tutuyordu kuşu. Elinde tuttuğu güvercinle bir iki cümle daha söyledikten sonra kuşu gökyüzüne doğru abartılı bir el hareketiyle bırakıverdi. Sonra bir güvercin daha aldı kafesten. Çapkın bir ifadeyle, “eşi de burada” dedi. Onu da bıraktı elinden ve güvercinler sevinç içinde uçmaya başladılar. Gökyüzünde numaralar yapıp desenler çizerken bir yandan da sahiplerinin el hareketlerini dikkatle izliyorlardı.

Balkonun hemen yanındaki pencerede, aşağılara doğru kayan kahverengi bir çizgi göze çarpıyordu. Bu çizgi bir başka komşumuzun tükürdüğü kanın iziydi. Bir gece ağzına dolan kanla az daha boğulacakken birden fırlayıp pencereden aşağıya tükürmüştü. Bu hadise olduğunda yeni evliydi adam. Aslına bakarsanız evimizde uzun zamandır adamın veremli olduğu söylentisi dolanmıştı ama tam da emin olamıyorduk bunun gerçek olup olmadığından. Özellikle adam evlendiği zaman içimizde onun veremli olduğuna en çok inananlar biraz utanır gibi olmuşlardı. Ama birkaç gün sonra duvarda o kıpkırmızı çizgiyi görünce hepimizin aklı oynadı. Mümkün olduğunca önlemimizi almaya başladık. Ama ortak ayak yolunu kullanmaktan nasıl vazgeçecektik? İşimizi odalarda tuttuğumuz oturaklarda görmeye, dolunca da götürüp helâya dökmeye başladık sonunda. Daha titiz olan bir başka komşu, iki tavuğunu bahçede kalın bir kaka parçasını didiklerken görünce paniğe kapılarak ikisini de birine hediye etmişti. “Kaka parçası hastaya aitse, tavuklara da geçmiştir hastalık” diyordu. Aldığı bütün tedbirlere rağmen tavukların sahibi kadın bir süre sonra başka bir hastalığa tutuldu.

Mahallenin delisi avucuna şimdi üçüncü güvercini de almıştı. Bu arada öbür ikisi kiremitlere konmuş, çekingen bakışlarla kafeslerine bakıyorlardı. Ama sahiplerinin alışılmadık el hareketleri korkutuyordu onları. Ayrıca bir sürü de

insan vardı etrafta. Bu üçüncü güvercin, işveleriyle insanı baştan çıkarıp kafesleyenler kategorisine aitti. Hemen gökyüzünde daireler çizip egzersizlerini yapmaya başladı. Kısa sürede etrafına topladığı küçük bir güvercin takımını direktifleriyle yönetmeye başlamıştı bile. Delimiz acı acı gülerek, "Bunlar bile bana acımıyor, bakın şunların haline" dedi. Herkes yukarı gökyüzüne baktı.

Bu arada o uzanıp dördüncü güvercini çıkardı. Bu dördüncüsü galiba içlerinde en güzel olanıydı. Okşadı, öptü ve "Sen de bu kamburu terk et bakalım!" diye bağırarak serbest bıraktı kuşu. Güvercin kendi gücünden emin bir edayla uçuştukça gitti.

Herkes güvercinlere bakarken delimiz balkondan kaybolmuştu bir anda.. Biraz sonra içeriden korkunç çığlıklar yükselmeye başladı. Herkes evin içine doluştu. Biraz sonra delinin annesini kanlar içinde dışarı taşırlarken gördük. Delimize gelince, elinde yamulmuş bir mutfak bıçağı, suratı bembeyaz, ter içinde tir tir titreyerek duruyordu odanın ortasında. Kız kardeşi pencereye çıkmış saçını başını yoluyordu. "Görün işte, görün," diye bağırıyordu sadece kambur sürekli.

Jandarmayı çağırmaya koştular. O zamanlar henüz devriye arabaları icat edilmemişti; telefon ise çok çok azdı. Birini tutuklatmak için dilekçe vermeniz gerekiyordu. Epey bir zaman geçtikten sonra iki jandarma sallana pullana geldiler, deliyi aldılar. Bir otobüs durdurup içindekileri boşalttılar; kamburun anasını içeri sokup hastaneye yolladılar. Kız kardeşini biz toparlayıp evimize aldık. Olayları ilk elden öğrenme ayrıcalığına sahip olmanın gizli gururunu da duyuyorduk içimizde bu arada. O kadar çok meraklı komşuyu eve sığdırmak mümkün değildi; özellikle hadisenin nasıl olduğunu dinlerken kimseleri eve almamaya özen göstermiştik.

Bu olaydan sonra ne deli kamburu gördük bir daha ne de annesini. O günden aklımızda kalan tek şey ucuz siyah başörtüsünün altında gördüğümüz o ihtiyar kanlı yüz görüntüsüydü. Kambur kapatıldığı Lembeti'de açlıktan öldü. Akıl hastaları yiyecek bir şey bulamayınca kendi etlerini yemeye başlamışlardı. Uğursuz güvercinlerin kafesi kısa zamanda viraneye döndü. Doğal olarak hiç kimse onlara sahip çıkmaya cesaret edemedi. Kız kardeş yavaş yavaş kendine geldi, rengi düzeldi, eski neşesini kazandı. İşgal yıllarının başlarında Arnavut birliklerine yazıldı ve İtalyan askerleriyle arkadaşlık etmeye başladı. En sonunda Arnavutluk'a kaçtı ve bir daha kendisinden haber alan olmadı.

Limonlar Pahalıydı

Ben bu kokuşmuş şehirde bir sürü insan tanırım, bir sürü şey bilirim ve en önemlisi de gördüğümü bir daha unutmam. Hâlâ şehrin en büyük caddesinden her geçişimde durur, bir sokak köşesindeki evin üçüncü katının tam ikinci balkonuna yakın bir yerde o izler yerinde duruyor mu diye bakarım. Şimdi duvarında gözle zor seçilen bir yama var, sıvayla üzeri kapatılmış. Ancak yüzeye sürülen hiçbir boya alttakiyle tam bir uyum sağlayamamış. Eminim ki şu anda içinde oturanlar onun ne lekesi olduğunu bilmiyorlardır, hatta böyle bir leke olduğunun farkına bile varmamışlardır. Üstelik o balkona ait herhangi bir şey hatırlayan benden başka biri var mıdır, pek sanmıyorum. Ve korkarım bir gün o lekeler tamamen ortadan kaybolduğunda birşeyler olacak bu şehre.

Bu eve işgal yıllarında Almanlar el koymuşlardı. Galiba karargâh olarak kullanıyorlardı ya da buna benzer bir amaç için. Eve giren çıkan bir yığın subayla birlikte kolları iki yıldızlı, kendini beğenmiş “frolayn”ları görseniz, insan bunların eline bir düştü mü pek sağ çıkmaz buradan diye

düşünmeden edemezsiniz. Bir berber vardı, eski bir pehlivan. Saç keserken istemeden de olsa köklerden saçınızı, acıdan gözlerinizden yaş gelirdi. Bir gün bana bir hikâye anlatmıştı. Bu binadan çıkan bir kadın subay gizli gizli el etmiş kendisine, yanına çağırmış, beni takip et demiş. Tutukluyorlar herhalde beni, diye düşünmüş berber, korkudan buz kesmiş, ama yine de kadını izlemiş. Bir odaya sokmuş kadın berberi, önce bir güzel karnını doyurmuş, sonra tahrik etmek için soyunmaya başlamış karşısında. Ama kadın çıplak haliyle bile pek soğukmuş: genç adamın her türlü durumun üstesinden gelebileceği konusunda kendisine güveni tam olsa da kadını memnun edene kadar canı burnundan gelmiş yine de. Daha sonra alışmış kadına, gelir gider olmuş sık sık bu eve. Bu ilişki sayesinde açlıktan kurtulmuş. Bütün bunları gayet alçak gönüllülükle, sanki başından dünyanın en normal olayı geçmiş gibi anlatmıştı bana. Yunan halkı düşman siperlerinde...

Bir gün, öğlen suları olmalı -ama akşamüzeri saatlerine benzeyen bir karanlık çökmüş- baktım bir kalabalık o evin köşesinde toplanmış, pek yollarına devam etmeye de niyetleri yok. Hepsi yukarıya, üçüncü kata dikmiş gözlerini. Kadınla erkekli Almanlar pencerelere çıkmış kahkahalarla gülüyorlar; görünüşte gülünecek bir şey görünmüyor ortalıkta oysa. Ama bu Almanların bize gülmeleri için ortada komik bir şey olması da gerekmiyor aslında. Bir keresinde biz, koro ve müzik eşliğinde en önde papazımız, arkasında yüzlerce kişi Aziz Minas'ın tabutunu sokaklarımızda dolaştırırken bunlar çevredeki evlerden bakıp bize kahkahalarla gülmemişler miydi göbeklerini tuta tuta? O zamanlar bizlere, "görmüyorum, duymuyorum"u oynamak düşüyordu. Korumuz naat duasını okurken Almanların önünden başımız eğik yürüyüp gitmiştik. Ama o sözünü ettiğim gün, orada önemli, farklı birşeylerin olduğu belliydi, başımız önde ge-

çip gidemedik. Bir an baktım, koşan bir oğlan çocuğuna arka arkaya üç tane limon fırlattılar yukarıdan. Anlaşılmıştı, Almanlar insanlara limon atıyorlardı balkondan. Ne var ki oğlan atik davranıp ıskalamıştı limonları. Alman subaylar elbette bütün limonlarını bu kadar önemsiz bir nişangâh için harcamak istemiyorlardı. Karşı kaldırıma yuvarlandı birkaç tanesi, daha önceden atılmış birkaç limonun yanına. İnsanlar yerlerinden hiç kıpırdamadan bir limonlara, bir Almanlara bakıyorlardı. Durumda bir tuhafılık vardı. Limonlar çürük değildi. Ayrıca, bu adamların limon atmak gibi alışkanlıkları da olamazdı çünkü bu Almanlar kendi memleketlerinde turunçgilleri ancak teleskopla görebilirlerdi, bunu herkes biliyordu. Sadece turunçgilleri mi? Zerzevatı da öyle. Patlıcanları, hıyarları, çekirdekli kabakları çiğ çiğ yediklerini görmüştük biz bu adamların. Yoksa limon taşıyan bir kayığa mı el koymuşlar ne, diye geçti aklımızdan. Bizim hafiyelerden biri de onlara ilham vermiş olabilirdi.

Tam o sırada herkesin çok iyi tanıdığı, hürmet ettiği, eskiden Venizelos'un -elbette baba Venizelos'un- parlamentosunda milletvekilliği yapmış kırpık sakallı, bastonlu, fôtr şapkalı ve monokllü bir beyefendi, suratında tiksinti dolu bir ifadeyle kalabalıktan ayrıldı ve mağrur bir edayla yürümeye devam etti. Sanki Almanlar da tam bunu bekliyorlardı. Biraz ilerlemesine izin verdiler önce, sonra hep birlikte adeta uluyarak adamı limon yağmuruna tuttular. Özellikle başını hedef alıyorlardı. Beyefendinin kafasından fôtrü uçtu, bastonu düştü, gözünden monokl fırladı. Almanlar zevkten haykırıyorlardı artık. Adam düşürdüğü eşyalarını toplamak üzere bir hamle yaptı, Almanlar limon atmaya devam ettiler. O zaman adam yüzünü karşıdaki, eskiden gazetelerin asıldığı duvara dayadı, elleriyle örttü ve hiç kımıldamadan öylece kaldı. Şimdi limonlar daha kolay hedefini buluyordu. Güm güm diye bir ses duyuluyordu sadece. Onlarca limon kaldı-

rımdan su arkına yuvarlanıyordu. Birden durdu Almanlar. Sabit hedef hoşlarına gitmemiştir, adamı yerinden oynatmak istiyorlardı. Artık kalabalığın daha fazla tahammülü kalmamıştır, yerdeki limonlara saldırdılar. Yukarıda Almanlar zevkten çıldırmışlardı adeta. Ellerine ne geçerse aşağıdaki şaşkın insancıklara atıyorlardı. Sonunda tahta limon kasalarını da atmaya başladılar. Tanrım ne seslerdi onlar, ne çılgınca haykırırlar, ne alkışlar! Sanıyorum ki en hoşlarına giden, birkaç yıl önce bizden pahalıya aldıkları kendi ürünümüz olan limonların peşinden yerlerde yuvarlanmamız, bir limon kapmak için birbirimizi çiğnememizdi.

Birkaç gün sonra karşı evden bilinmeyen mübarek bir elin, güpegündüz Almanların balkonuna, üstelik bir Alman el bombası salladığını duyunca oh çektik içimizden. Tahta saplı bombalardan biriydi atılan. Duvardaki sıvalar düşmüş, camlar kırılmış, panjurlar yollara dağılmıştır. Belki de Almanlardan birine isabet etmiştir - keşke öyle olsa! Ama kesin olan bir şey vardı ki, o da limonların öcünün alınmış olduğuydu böylelikle. Artık bundan böyle o evin önünden başımız dik geçebilecektik.

Bugün hayatımda bana utanç veren şeyleri, uğradığım hakaretleri şöyle bir aklımdan geçiriyorum da -ki bunların sayısı pek de az değildir hani- bir bu limonlar, bir de şimdi burada anlatamayacağım bir iki olay listemin en tepelerinde yer alıyor. Artık şuna kesinlikle inanıyorum, Tanrı'nın güçlü eli zaman zaman adalet terazisini doğru tartıyor; bazen ezilmişlerin üzerinden kalkan bu el, insanların haysiyetlerine tüküren, onu ayaklar altına alan küstahların suratında bir tokat gibi patlıyor. "İlahi adalet gecikebilir ama mutlaka yerini bulur."

Katil Thanasis

Katil Thanasis Şube'nin ahçısıydı. Ahçılığı cinayet önce-sine değil sonrasına ait. Derler ki kanlı olaydan önce Yanya yakınlarındaki köyünde kardeşleri ve kuzenleriyle birlikte gayet huzurlu bir hayatı varmış.

Şubede yemek yememeye kararlı olduğumdan epeyce uzun bir zaman Thanasis'i tanıma fırsatım olmamıştı, ama kara talihimin beni savurduğu köyün aşçı dükkânına ara sıra giden, birlikte iki kadeh şarap içtiğimiz can dostum lostracı Yankula'dan bahsini duyuyordum. Her seferinde dostum, ikinci kadehten sonra koynundan büyük bir ihtimamla çıkardığı kirli bir fotoğrafı bana gösterir ve "İşte Fotis bu," derdi. "Kalleşçe vurdular onu da." Lostracının bu fotoğrafı sık sık çıkarıp öptüğü belliydi. Fotis çocukken, Pindus dağlarında sığırtmaçlık yapıyor, Yankula'nın eşkıya yatağına yiyecek taşıyıp haber götürüyormuş. Yankula eşkıya yataklıktan bir sürü yıla mahkûm olmuş; kendisi de bil-miyordu toplamını mahkûmiyetinin. Taşra cezaevlerinde yatmış. Çıkınca son cezaevinin bulunduğu köye yerleşmiş. Zaten bütün bu hapislik yılları boyunca kimse gelmemiş zi-

yaretine. Yattığı yerlerin adını bile unutmuş. Pislik içinde gezerdi lostracı, tıraş olmaz, Aynaroz münzevisi gibi leş karkardı. Bir viranelikte yaşıyordu, domuz ahırından beter bir yerde. "Dünyada bir tek dostum var," derdi. "Katil Thanasis." Bu adamı hiç tanıımıyordum ve haliyle hayalimde kaba saba, heybetli biri canlanıyordu. Ama kısa bir süre sonra tanışacaktım kendisiyle. Apostol'un yemeklerinden gına getirip yörenin diğer bütün bekâr memurları gibi Şube'nin karavanasına yazılınca tanıdım Thanasis'i. Katil Thanasis köpek gibi öksüren bir deri bir kemik bir adamdı. Böyle bir bostan korkuluğuna sanatoryumlarda olsun rastlamak zordur. Bronşiti varmış, kendi söylediğine bakılırsa - artık doğruluğunu bir o bir de Allah bilir. Ama çalıştığı yerin kuraları gereği görünüşünü kurtaran o beyaz ahçı külahıyla gülünç bir görünüşü de vardı aslında. Özveriyle hizmet ederdi bizlere, özellikle de jandarmaya. O candan hizmet aşkı kısa zamanda, işlemiş olduğu cinayeti de, muhtemel hastalığını da unutturmuştu herkese. Ben ise yediğim yemekler sayesinde kilo almaya başlamış, tüccar ya da toptancı bakkal kıklıklı birine dönmüştüm. Ama esas derdim başkaydı. Giysilerim dar gelmeye, gömleğimin yakası boğazımı sıkmaya başlamıştı. Tahmin edilebileceği gibi, devlet çarkını güzel görünüşümle daha parlak gösterebilmek için sürekli kravatlı gezmeme gerekiyordu. Bir zamanlar bu takım elbiseler ve gömlekler için gurbet ellerde ne yollar tepmiştim; şimdi ise yıkamayı bile boşveriyordum, bir bir çöpü boyluyordu gömlekler. Daha önceleri, bir gömlek satın alacaksam, üç ay öncesinden hesap kitap yapmaya başlardım. Kar gibi beyaz gömleklere, mis kokulu takım elbiselere aşırı tutkum vardı. Yurtdışında, giysi satın almanın ne kadar kolay bir şey olduğunu öğrenir öğrenmez, çamaşır yıkamayı kesmiştim. Kirli gömleklerle iç çamaşırlarını biriktirip valizlerin içine öylece, yıkanmadan dolduruyordum. Arada bir mem-

lekete döndüğümde, akli evvel gümrük memurları, derinliklerinde Hazreti Süleyman'ın hazinesini aramak üzere tıkkış tıkkış valizlerimi açtıkları zaman, içlerinden yükselen pis kokular Pire limanını sarardı. Ama müstahaktı onlara. Bir gelişimde yanımdaki yabancı çift, bu gümrük memurlarının reveransları ve yavşak sırtmaları arasında ellerini kollarını sallaya sallaya bir sürü valizle geçip gitmişlerdi gümrükten. Bütün bu olumsuzluklara rağmen memlekete dönmeye karar vermiş, sonunda bu köye gelmeyi bile kabul etmiştim. Ve böylelikle Thanasis'in tabaklara koyduğu porsiyonları yan gözle kesip porsiyonların miktarına göre bazı sonuçlar çıkarmak gibi bir rezilliği de yapar hale de gelmiştim işte. Çevredeki herkes sıkıntı içindeydi. Gariban çocuklardı arkadaşlarım, aslında jandarmalar da garibandı, hepimiz fakirdik oralarda. Sefalet içindeydi herkes, durumumuz acınasıydı. Ve sefaletin tacı, Thanasis'in saydam kafatası üzerine yerleştirdiği o yüksek aşçı külahıydı.

Öğleden sonraları hava güzelse Thanasis mutlaka bir yürüyüşe çıkardı. Yankula'yı da yanına alır, denize inen yolda volta atarlardı. Belledikleri bir çam ağacı vardı, hep altında oturlardı hiç konuşmadan. Thanasis yemek çıkını açar, Yankula elleriyle girişirdi içindekilere. Ben de hep aynı saatlerde, yarı kaçık, üstelik yürüyen hayvan ölüsü suratlı çirkin mi çirkin bir iş arkadaşım ile yürüyüşlere çıkardım aynı yerde. Rivayet o ki, karşılıksız bir aşk yüzünden aklını kaybetmişti bu arkadaş da. Uzaktan aç kurt gibi yemeğe saldıran Yankula'yı besleyen Thanasis'i seyrederken, sanki rahmetli ninemi görüyordum karşımda. Karaborsacı bir akrabamız kadına yardıma gitmeden önce, bir yolunu bulup beni mutfağa çağırır, en lezzetli yemeklerden ağzıma çabuk çabuk birkaç lokma tıkıştırırdı. Benim karnım doydukça onun yüzü parlardı. Yarı kaçık iş arkadaşım etrafta olup bitenle pek meşgul değildi; aklını tamamen çirkinliğiyle bozmuştu.

Artık yavaş yavaş yaz geliyordu, işler eskisi kadar değildi. Bir aylık iznimi almaya hazırlanıyordum - aslında yirmi gününü geçmiyordu iznimiz; on günümüzü bir şekilde yiyorlardı. Sivrisinekler, kurbağalar ve pirelerle neşemizi buluyorduk buralarda yazın. Bizimle bütün gün oyun oynayan sinekleri eklemeliyim elbette. Bir akşam Şube'nin yemekhanesinde normalden biraz uzun kalmıştım. Thanasis bitkin bir halde geldi, yanıma oturdu; yemek yiyecekti. "Atina'dan sana ne getireyim?" diye sordum. Gözleri parladı. "Kısa kollu bir gömlek getir," dedi. Arkasından bana hikâyesini anlattı. Yanya'da bataklık kurutma işinde büyük bir kantin çalıştırıyormuş eskiden. Malı mülkü varmış, fiyakası yerindeymiş. Foundation'ın bütün Amerikalıları onun işlettiği kantinde içer, sohbet ederlermiş. Ama akrabaları kene gibi yapışmışlar üzerine. Aldıkları borcu ödeyeceklerine dair yemin billah ediyorlar ve habire dünyanın parasını yürütüyorlarmış ondan. Thanasis'in durumu sarsılmaya başlamış sonunda, alacağını tahsil etmek istemiş akrabalarından. Kimse bir kuruş bile geri vermediği gibi çoğu da ortadan yokolmuş. Sonunda o da bıçağı kapmış, aldığı borç yetmezmiş gibi bir de üzerine parasını çalan kuzenlerinden birine saplayıvermiş. Yirmi yıl ceza yemiş. Dolaşa dolaşa taşra hapisanelerine kadar gelmiş. Çıktığında gidecek bir yeri yokmuş. Akraba katiliymiş; çevresi tarafından reddedilmesi için bahane zaten hazırmış. Sonunda Şube'ye ahçı olarak girmiş. Burada çok insan varmış etrafında ama hiçbiri sürekli kalmıyormuş gelenlerin. İşte bu yüzden sadece Yankulas gerçek dostuymuş çünkü bir tek o bırakıp gitmiyormuş onu.

Kendi gömleklerimden birini ona vermeye utandım, zaten çok bol gelirdi. Omonia'dan şöyle gösterişli bir kısa kollu gömlek aldım Thanasis'e. Üzerinde beyaz benekleri olan mavi bir gömlek. Şube'de çalıştığı için doğrusu ne renk bir gömlek seçmem gerektiğini bir türlü kestirememiştim. Kır-

mızı ateşi çağrıştırıracaktı, yeşil umudu. Gömleği götürdü-
ğümde Thanasis'in durumu berbat; çok hastaydı. Zor bela
yarım yamalak birşeyler pişiriyordu mutfakta. Emek iste-
yen yemekleri, kızartmaları falan yapamıyordu. Sigortası da
yoktu tabii - sipsivri kalakalmıştı ortalıkta. O gün yeni
gömleği üzerindeydi, gülümsüyordu. Bol geliyordu üzerine
gömlek, omuzlarından düşüyordu. Ama öldür billah hiç
kimse bu gömleğin üzerine ceket giydiremiyordu ona. O
gün de Yankula ile yürüyüşlerine çıkmışlardı, yine çamın
oraya. Kolunda da bir saat vardı -Allah bilir kim vermişti
saati- vakur bir iskelet gibi yürüyordu Thanasis. Dışarı
çok ayazdı. Ertesi günlerde sağlığı daha da kötüledi. Birkaç
gün sonra köydeki sağlık ocağına taşıldılar Thanasis'i. Gece-
leyin karanlık bir odada son nefesini verdi.

Cenazede yanımda, iş arkadaşım ve bir türlü teselli edeme-
diğim Yankula vardı. Bir de aşık olduğu metropolite hitaben
yazdığı mektupları kilisenin kutsal kutusuna her Allahın gü-
nü bıkıp usanmadan atan bir esrik kadın. Aslında bu kadın,
beyinleri uyuşuk tembel köy ahalisini layıkıyla temsil ediyor-
du doğrusu. İki de jandarma geldi cenazeye; Thanasis'in ye-
meklerini yiye yiye şişmiş, zararsız, sakın iki delikanlı.

Thanasis'in yerini uçuk bir dul kadın aldı aşevinde; o
günden sonra beslenme düzenimiz kökünden değişti.

Son olarak eklemek istediğim bir şey daha var. Thana-
sis'in ölümünden birkaç gün sonra bir gece şiddetli bir rüz-
gâr çıktı ve sevgili arkadaşıyla gidip altına oturdukları o
çam ağacını devirdi. Tam da kökünden sökemediği için
uzun süre ağaç öyle yemyeşil yattı yerde. Sonra kökünden
kestiler ağacı. Thanasis'in şansı vardı, o üzücü tabloyu gör-
meden gitti; ama Yankula'nın gidip altına oturacak bir ağacı
bile yoktu artık.

Bombardıman altında kalan Frenk Caddesi'nde, evleri zarar görenlere hızlı ve çok iyi şartlarla tazminat ödediğini duyuran ne idüğü belirsiz bir büro vardı. Elimde elimize isabet eden İtalyan bombasıyla yakılmış yıkılmış neyiz varsa bir bir listelediğimiz dilekçemle öğlen sularında gittim bu büroya. Listeyi hazırlarken birkaç kez birbirimize düştüğümüz bir yana, bir de çektiğimiz acıları yeniden yaşamak durumunda kalmıştık. Gözümüzün önünde canlanan sadece bombardıman günleri değil, o ünlü savaş öncesi dönemde yaşadığımız zavallı yoksulluğumuzdu.

Tazminat bürosuna biraz geç ulaştım. Böyle bir büronun varlığı bana giderek daha da komik gelmeye başlamıştı. Gecikmemin nedeni, dört yol ağzında içinde iki ceset yatan kamyonete bakmak için bir süre durmamdı. Üçüncü etap başlamış, taşrada katliamlar artmıştı. Cesetlerin biri bir erkeğe diğeri bir kadına aitti. Öğretmendi ikisi de. Batı Makedonya'da bir yerlerde, ya Vevi ya da Klidi'de öldürülmüşlerdi - çapraz bağlanmış ellerine iliştirilmiş kocaman kâğıtta ne yazdığını tam hatırlamıyorum şimdi. Kamyonetin başına

toplanan kalabalık, morarmış cesetleri dehşet içinde seyrediyordu.

Büronun sinirli müdürü dilekçeyi elimden kaptığı gibi okumaya başladı. Okurken arada bir başını iki yana sallıyor, dudaklarını büzüyordu. Yazdıklarımızdan pek memnun kalmadığı her halinden belliydi. “Çatallarınızı bile yazmışsınız,” dedi bir aralık. Ne demek istediğini anlamamıştım. Sadece bu şarlatanı başımıza nereden musallat etti diye babama esef ediyordum içimden. Ama dünyanın en şerefli adamı da olsaydı karşımda oturan ya da biz yapılması gereken her şeyi eksiksiz yapmış da olsaydık anlaşılan tazminat falan alacağımız yoktu. Paralar önce kimin eline geçmişse onda takılıp kalıyordu. Eğer başkente -o işgali yaşamamış olan başkentimize- herhangi bir şey olmuş olsaydı, o zaman görün bakın paralar nasıl dağıtılırdı. Ama Atina bombardıman altında kalmadığına göre, kafalarını ağrıtabilecek herhangi bir işe girmelerine gerek yoktu yetkililerin. Taşra nasıl olsa yaralarını kendi diliyle yalaya yalaya iyileştirirdi.

Sonunda müdür aslanı andıran kafasını kaldırdı ve bıkkın bir ifadeyle bana: “Bu dilekçe yaramaz,” dedi. “Emaye hela taşlarıyla, on iki tabakla, çinko leğenle ciddi bir tazminat alamayız. Hani burada piyano nerede? Radyo nerede? Hani kristal aynalar, ceviz dolaplar? On iki iskemlesiyle yemek masası takımı, duvar tabloları? Babana söyle, ben gerektiği şekilde bir dilekçe yazarım ona.” Şaşkınlıktan dilimi yutmuştum. Bu fiyakalı dilekçenin sonu kodes kapısı gibi geliyordu bana. Bazı şeyleri zaten gizlemiş ya da abartmıştık listemizde, onun yapacağı listenin akıbetinin ne olacağını varın siz düşünün artık. Bombardımandan önce içinde yaşadığımız Türk evini de saray diye yutturamazdık herhalde. Esasında emaye hela taşlarının cilası çoktan gitmişti, tabaklar on iki taneydi ama aynı takıma ait değillerdi, leğenin deliği ise bombardımandan çok öncesine aitti. Bu yüzden çamaşır

yıkarken sağlam tarafına doğru eğerdik suyu. Çatal bıçaklar kararmıştı; bunda da bombanın bir suçu olduğu söylene-
mez; ama masanın bir ayağının yok olması, kanepenin sağ-
lam yaylarının da dışarı fırlaması bomba yüzündendi, bun-
lar doğru. Bomba düşen evde hiç mi zarar ziyan olmayacak-
tı? Ama her şeyden önce bütün bu mobilya ve araç gereç
parçalarını tozun toprağın içinden bulup çıkarmıştık; dilek-
çemizde ise hepsini kaybettiğimizi yazmıştık. Bir tek tabak-
lar kırılmıştı, bir de leğen iyice ezilmişti. Şimdi bütün bunla-
rın üzerine büro müdürünün söylediği o kocaman yalanları
nasıl ekleyecektik? Bu kaçık adamla iyice belamızı bulacak-
tık. Bütün bu saydıklarına karşı dile getirebildiğim tek itiraz,
evimizde elektrik olmadığını hatırlatmak oldu ama bu itira-
zıma da elini hafifçe alnına vurarak şu kurnaz cevabı yapış-
tırdı: “Ama yavrum, radyonuz pille çalışmıyor muydu za-
ten? Kristal avizelerden falan söz etmiyorum.” Gerçekten
sonunda öyle bir yere vardık ki kaybettiğimiz eşyaların bun-
lar olduğuna ben de inanmaya başladım ve ondan sonra, sa-
vaş öncesinde pek de gariban olmadığımızı karşı tarafa ka-
nıtlamaya çalıştığım kimi muhabbetlerde, acıklı bir ses to-
nuyla bombardımanda kaybolan çok lambalı radyomuzdan,
kırılıp dökülen mobilyalarımızdan söz eder oldum hep.

Gitmeye hazırlanırken iş bitirici cingöz müdür bana tek
doğru dürüst soruyu sordu: “Eviniz bombalanırken nere-
deydiniz?” “Orada değildik” dedim korkarak ve tabanları
yağladım oradan. O anılarımı da tehlikeye atmak istemiyor-
dum. İçim yanıp tutuşurken bir damla serinlik için sığındı-
ğım tek şey bu anılardı çünkü. Şimdi fotoğraflarda, filmler-
de Asyalı, Afrikalı göçmenleri sığındıkları ülkelerin koca-
man caddelerinde yürürken seyrettiğimde, acaba kendimi
de seçebilecek miyim aralarında diye dikkat kesiliyorum.

Bombardımanın altıncı gününde, geceyarısını biraz geçe
yola çıkmıştık. Bağdadili, sahnişinli evimizde huzurumuz

kaçmıştı bir kere. Ufak tefek birşeyler yükledik arabaya; istediğimiz anda gelip gerisini de alabileceğimize yürekten inanıyorduk. Ama ninem, yerinden edilmelerden, sürülmelerden edinmiş olduğu tecrübeyle yorganiyla çarşafı kocaman bir denk halinde bağlayıp kafasının üzerine yerleştirmişti yola çıkarken. Doğuya doğru giden yolları izleyerek kuzey Halkidikya'ya doğru gidiyorduk. Her yan zifiri karanlıktı, inceden buz gibi bir yağmur indiriyordu. Yolların kenarında nöbet bekleyen jandarmalar bize "Haydi, yolunuz açık olsun," diyorlardı fısıldayan bir sesle. Hayatımızda ilk kez jandarma duygulandırmıştı bizleri; biz de onlara, "Aman çocuklar dikkatli olun, kendinizi iyi koruyun," diye cevap veriyorduk.

Şafak sökerken Serez'in askerî havaalanını gördük karşımızda. Ama alanda uçaktan başka her şey vardı. Biz de sanıyorduk ki avcı uçaklarımız motorlarını ateşlemiş vaziyette bizi korumak üzere hazır bekliyor olacaklar. "Cepheye gönderilmişlerdir," diye düşünerek yüreğimizi serin tuttuk. Bu arada o meşhur "Havayollarına Yardım Kampanyası"na verdiğimiz paracıkları hatırlamadan edemedik tabii. Yanlarında çıkınlarıyla, bohçalarıyla insanlar, ağır makinalı tüfek atışına mükemmel hedef oluşturacak şekilde, sonu görünmeyen bir kol düzeninde sıralanmış gidiyorlardı. Neyse ki o noktadan geçerken alarm verilmedi. Kral yanlısı olduğu bilinen Vasili-ka köyünde dinlenmek için durduk. Dar sokaklarında yoğun ama sevimsiz bir insan trafiği görülüyordu. Burjuva kıklılı baylar ve bayanlar gülünç, yapmacık bir edayla geziniyorlardı. Bombardıman tehlikesi altında yaşamayan insanların rahatlığı içindeydiler. Bir zahire ambarının alçak duvarının üzerine yerleşerek taze ekmek ve peynirimizi yedik. Derelerde ördekler yüzüyordu. Seyre daldık. Birden hepimizi bir kaşıntıdır tuttu. Buğday pireleri ambardan çıkıp üzerimizde yürümeye başlamıştı. Kır hayatının insana sunduğu

nimetlerden payımızı almaya başlamıştık biz de. Uzun bir yaylı at arabası bulduk, arabacı çok para istedi ama sonunda anlaştık. Bankaya yatırmayıp yastık altında tuttuğumuz biraz paramız vardı neyse ki. Aksi halde bu parayı da batakcı devlet yiyip bitirmiş olacaktı. Yanımızda bir de kız çocuğu vardı, o hengâmede ailesini kaybetmişti.

Yol boyunca köylü arabacı bize atını el konmaktan nasıl kurtardığını gülerek anlattı. Hayvanın sırtına kezzap döke rek feci bir yara açmış, seçiciler onu görünce hemen çürüğe çıkarmışlar. Şimdi atın sırtına türlü çeşitli merhemler sürüyormuş. Başarısını anlatırken sarsıla sarsıla gülüyordu. “Köylü kurnazı işte,” diye geçirdik aklımızdan. Bu arada parlak bir güneş çıkmıştı; bir yandan içimiz ısınırken bir yandan tatlı uyku bastırıyordu. Arabacı usuldan bir de türkü tutturmıştu:

*“Tuhafulkedir şu Yunanistan
borç alır, metelik işletmez...”*

Aniden Selânik yönünden arka arkaya patlamalar duyuldu. Araba doğuya doğru gidiyor, biz korku içinde geriye bakıyorduk. Ufukta belli belirsiz bir dumanın yükseldiğini görünce acı acı ağlamaya başladık. “Babil, ah Babil...” diye fısıldadı ninem; o anda kim bilir hangi peygamberin sözlerini tekrarlıyordu. Biz bu şehir için çok gözyaşı döktük. Daha sonraları şehrimiz üç günde Almanların eline geçtiğinde, bu haberi o zamanlar sığınak haline dönüştürülmüş olan Monastiraki’deki Elektrikli Tren’in tüneline bir alarm sırasında almıştık. Sabah gazetelerini okuyup da olup biteni öğrenince haykıra haykıra ağlamaya başlamış, başımıza bir sürü insanı toplamıştık.

Galatiça’dan katırlara bindik ve akşama doğru dağ köyüne vardık. Bacalar alabildiğine tütüyor, etraf yanık odun ko-

kuyordu. Köyde binbir türlü hayvan sesine köpek havlamaları karışıyordu. Bambaşka bir alemdi burası, öylesine sakin, huzurlu bir yer. Ne var ki bu köy de en az yüz delikanlısını savaşa yollamıştı. Küçük çocuklar evlerin kapısından kafalarını uzatıp bize bakarak, "Kokonalar geldi, kokonalar geldi!" diye bağıyorlar, sonra utanarak kapı arkasına saklanıyorlardı.

Köy komitesi hemen bir oda bularak bizi yerleştirdi. Halkın bizim varlığımızdan rahatsız olduğunu sanmıyorum. Tahminim o ki memnun bile olmuşlardı geldiğimize. Ben, o sırada cephede olan yeni evli ev sahibimize mektup yazma işini üstlenmiştim hemen. Ama ne kadar güzel bir insana mektup yazmakta olduğumun henüz farkında değildim. Daha sonra kendisini görünce mektup yazdığım kişinin delikanlılığı, mertliği, yakışıklılığı müthiş etkilemişti beni. Ancak savaşta bunca tehlikeler atlatan bu yürekli genç, kendi tarlasında acımasızca katledildi daha sonra. Neden katledildiği ayrı bir konu; ayrıca nedenini tahmin etmek de zor bir şey değil. Taşrada böyle korkunç şeylerin olmadığı yer yok gibiydi o zamanlar.

Evdeki odamızın kirişlerinde ipe dizilmiş tütünler sallanıyordu. Yürürken kafamız tütün pastallarına değiyordu; o yıllarda satılmazdı henüz tütün. Yapraklar kurudukça etrafa sarhoş edici bir koku yayılıyordu. Küçük pencereleli o odada verem olacağız diye korkmaya başlamıştık. Kanseri diye bir şey bilmiyorduk haliyle o zamanlar. Bakkalın veremli oğlunun kendisini odaya kapatan babasına kızarak geceleri gizlice köyün bütün çeşmelerini dolaşıp, herkese verem bulaşsın diye muslukları yaladığı söylentisi dolaşıyordu halk arasında. Tam karşımızdaki çeşmenin önünde geceleri karaltılar görmeye başlamıştık. Ama herhalde yabani hayvanlardı gördüğümüz.

Köyde çok az erkek vardı. Şüphesiz hepsine de rağbet

fazlaydı. Bütün işe yarayan erkekler cepheye gitmişlerdi. Geriye yaralı dönenlerden biri de kendi kendisini isteyerek yaralamış, barut izinden “yakından ateş edildiği” anlaşılmamasın diye namluyla ayağı arasına ekmek somunu yerleştirmişti. Bu hikâyeyi bir akşam kahvede sarhoş olup kendisi anlatmıştı bağıra çağıra. Anlaşılan karısına duyduğu kıskançlık yüzünden deliye dönmüş ve daha fazla uzağında kalamamıştı.

Atlı postacı haftada iki kez köyden geçer, karşı yamaçtan iner inmez borazanıyla milleti etrafında toplanmaya çağırırdı. Ara sıra üzerinde bir sürü damga olan ve o malum kısa cümleyi taşıyan bir mektup gelirdi köye. Zamanla postacının yüz ifadesinden çantasında bu zarflardan olup olmadığını anlar olmuştuk. Bu tür mektupları hep sona saklardı. Adlarının başlarda okunduğunu duyanlar sevinç içinde koşup mektuplarını alırlardı. Ama postacının elindeki mektup demeti azaldıkça, ovuşturulmaya başlayan eller, sararan yüzler artardı. Sonuna kadar sakın olan tek kişi postacıydı, son dakikaya kadar hakikati bir tek o bilirdi. Bu mektuplardan birini sahibine uzatır uzatmaz hemen atına atlar ve hızla oradan uzaklaşırdı. Birşeyler ikram etmek isterdik kendisine, kalmazdı. Bir seferinde kadının biri çok damgalı zarflardan birini alınca koşup kendini nehre atmaya kalkışmıştı. Yaralı kocasının “taburcu” olduğu yazıyordu halbuki mektupta. Zavallı “taburcu” kelimesini bilmiyormuş, “öldü” yazıyor zannetmiş. Bunun iyi bir şey olduğunu anlata kadar zavallı kâtibin canı burnundan gelmişti. Kim bilir hangi geri zekâlının aklına gelmiş bu sözcüğü kullanmak. Herhalde salak bir edebiyat düşkününün. Hiç beklemediğimiz halde bize de bir mektup gelmişti. Komşularımızdan biri evimize bir bomba isabet ettiğini yazıyordu. Bu olay tahminen biz o yaylı arabanın üzerinde güneşlenip buharlaşırken meydana gelmişti. Birden yerinden yurdundan tama-

men koparılmış olmanın kederi kapladı içimizi. Tepeden baktığımız o köylüler aslında bizden çok daha talihliydi.

Köyde gidip istediğimiz yerden kestane topluyorduk. Göçmendik - kimse bize bir şey demiyordu. Radika topluyorduk, taze labada topluyorduk kırlardan. Sık sık gök gürlemelerine benzer sesler duyuyorduk. Arnavutluk'tan gelen top sesleriydi bunlar; dağlardan yankılanarak bize ulaşıyordu. Çok korkuyordum. Bir darbimesel söylüyorlardı bana bizimkiler: "Labadaya işeyen gök gürüyor sanır."

Bir öğlen üzeri tek başıma bir kır kilisesine gittim. Çayır-daki kocaman ağaçlar örtüyordu kiliseyi. Yazın gölgesi harika olmalı bu ağaçların, diye düşündüm. Yerde dökülmüş yapraklardan bir döşek oluşmuştu. Kahverengi yaprakların arasından sararmış otlar yükseliyordu. Döllenme mevsimindeydik. Binlerce haşarat havada adeta kımıldamadan vızıldayıp duruyordu. Kim bilir birbirlerini aşka davet etmek için ne eziyetler çekiyorlardı. Biraz kulak kabartınca insanın dizlerinin bağına çözen o top atışlarını duyuyordum. Oysa biraz ötede tarlalarına arpacık soğanı diken köylüler bu seslere hiç yüz vermiyorlardı. Küçük kilisenin eski kapısını açtım. Taş parkenin üzerine kıvrılmış renkli bir yılan kaçmaya başladı. Kutsal panonun arkasına kaçmadan önce dönüp tıslayarak bana bir bakış attı.

Tazminat bürosundan çıktıktan sonra, "ayakçı çocuk aranıyor" yazılı ilanını görmüş olduğum piyango bilet satış dükkânına doğru yürürken, bütün bu ruhuma ürpertiler salan tatlı hatıralar bir bir aklımdan geçmekteydi işte. Dükkândakiler beni görür görmez şöyle bir bakışıp: "Yok, biz başkasını aldık," dediler. Hayallere gömülmüş halimle pek güven verici bir görünüşüm olmasa gerekti. Her neyse, zaten hayatım boyunca hiç iş bitirici, başarılı biri olamadım, bunun için de Tanrı'ya şükrediyorum. Aksi halde şimdi ya küçük bir manavdım ya da bilemediniz bir taksi şöförü.

Eve döndüğümde bitkin düşmüştüm. Gökyüzü kararmış, etrafta öfkeli şimşekler çakmaya başlamıştı. “Tazminat işi ne oldu?” diye sordular. “Neyin tazminatı?” diye sordum hafif alayla, bir yandan çakan şimşekleri, yaklaşan fırtınayı görmemek için panjurları kapatırken. “Pek esrarengiz oldunuz son zamanlarda küçük bey!” dedi biri.

“İyi öyleyse hemen piyano dersleri almaya başlayın, yoksa unutulmuş tazminatı falan,” diye cevap verdim.

“Bu çocuk da amma tuhaf oldu son zamanlarda,” diye söylenerek uzaklaştılar yanımdan.

Resmî Kâğıdı Beklerken

Belediye'den ilk resmî kâğıdımı Alman işgali sırasında küçük bir çocukken almıştım. Dilekçemi verir vermez, sırtında doğum yılım ve ayım yazılı koca kayıt defterini açtılar ve adımı buldular. Ağzım bir karış açıldı, gözlerime inanamıyordum. Yukarıdan aşağıya doğru sayfanın ikinci paralel bölümüne kaydedilmiştim. Benim adım, altları kırmızıyla çizilmiş, yanında yine kırmızı mürekkeple parantez içinde “ölü” yazan iki ismin arasındaydı - hâlâ da oradadır umarım. Bana belgeyi hazırlayan memuru az çok tanıyordum. Oğlu ortaokuldan sınıf arkadaşımdı; kayıt defterine beni öyle şaşkın bakarken görünce gülerek: “Ama gördüğün gibi sen henüz “ölü” değilsin,” dedi. Oğlu da aynı babası gibi soğuk espriler yapan biriydi; bu yüzden okul hayatım boyunca bu çocuğa içim ısınmamıştı. Yanından hemen kaçardım pislik görmüş gibi. Son günlerde bu çocuğun ablasına rastlamaya başladım yolda. Yaşı epeyce ileridir kızın; hâlâ da bekâr. Kardeşine duyduğum nefreti belli etmemeye çalışarak nazik bir şekilde, “Bir kardeşiniz vardı, ne yapıyor?” diye sordum. “Kardeşim on üç

yıl önce öldü,” diye cevapladı sorumu, pek de duygulanmadan. Bu gafımı nasıl telafi edeceğimi bilemedim ama dilimin ucuna şu cümle geldi: “Nüfus memuru muyum, nereden bileyim.” Babasını soramadım artık. Bir gaf daha yapmaktan korkmuştum. “Ama gördüğün gibi sen henüz “ölü” değilsin”. Kafamın içinde bu ses yankılanmaya başlar başlamaz adımlarımı sıklaştırdım ve oradan uzaklaşırken henüz ayağımın toprağa basıyor olmasının bahtiyarlığını hissettim içimde. O sırada öylesine dalıp gitmişim ki bir an kendimi, tek oğlunun ya da annesinin, karısının, kızının adının yanına kırmızı mürekkeple o meşum “ölü” sözünü yazan bir nüfus memurunun trajik hikâyesini kurgularken buldum. Ama yine de gerçek hikâyenin, nüfus memuru babanın oğlundan daha önce ölmüş olduğu ya da en azından oğlu öldüğünde emekli olmuş olduğundan artık nüfus memurluğu yapmadığı biçiminde yaşanmış olması gerektiğine karar vererek bu olayı kafamdan attım. Neşem yerindeydi ve her hikâyenin mutlu sonla bitmesini istiyordum.

Belediye’den ilk resmî belgeyi aldığımda da aynı coşkulu sevinci duymuştum içimde. Başımıza gelenlerden o kadar usanmış, her gün karşı karşıya kaldığımız bir yığın tehlikeden o kadar yıpranmıştım ki kaderimizle baş başa bırakıldığımız hissine kapılmış olduğum bir sırada, bir yerlerde kayıtlı olduğumu, bir yerlerde hesabımın tutulduğunu görünce inanılmaz bir güven duygusu sarmıştı beni. Demek ki kaydı kuydu olmayan bir hayvan sürüsüne ait değildim, kurda kuşa yem olmayacaktım; demek ki hesabı tutulmuşlar arasındaydım. Madem ki Belediye’nin defterlerine yazılıyım, kaydım var, beni artık hiç kimse rahatsız edemez, diye düşünüyordum. Aksi halde yetkililere hesap vermesi gerekirdi. Belgemi aldığım o gün, ne Almanlardan korkum kalmıştı ne de taburlarından. Yığınlarla öldürülen o kadar in-

sanın da benimle aynı defterlere yazılı olduğu ise hiç ama hiç aklıma gelmedi nedense o gün.

Uzun yıllar Belediye'den ve onun kayıt defterlerinden daha yüksek bir makam olabileceğini bilmiyordum, tanımamıştım da zaten böyle bir makamı. Benim için en yetkili resmî makam Belediye idi. Doğumumla ilgili bilgileri, gerçekleri burası saklıyordu. Gerekli belgelerimi buradan alıyor, istenilen yere veriyordum; verdiğim yer de bu belgenin geçerliliğini tartışmasız kabul ediyordu. Hürriyetten sonra Belediye'ye yeniden gittiğimde çalışanlar çok daha ferah ve güneşli odalarda oturuyorlardı artık. Nüfus memuru değişmişti ve diğer çalışanlardan daha uzak bir yerde oturuyordu. Benimle onun arasında şimdi tahta bir bölme vardı. Kayıt defterine yaklaşmak, doğum-ölüm kayıtlarının ne durumda olduğunu görmek imkânsızdı. Yine de uzaktan görebildiğim kadarıyla benim sayfamdaki kırmızı çizgiler artmıştı. Ama korku ve umutsuzluk yerine gurur ve sevinç duydum.

Bir süre sonra Belediye ile de sorunlar yaşanmaya başlandı. İstedğim bir başka belgeyi alabilmem için benden kimlik istediler. Doğal olarak böyle bir şeyim yoktu. "Artık büyüdün, kimlik çıkartman lazım" dediler. Ne demek istediklerini anlamadan eve gittim, eski birtakım kutuların içini boşalttım ve üzerinde adım yazan bir ekmek karnesi bulup götürdüm Belediye'ye. Bana şaşkın şaşkın baktılar, ama sonunda belgeyi verdiler. Benim için ekmek karnesi ancak Belediye'den bu belgeyi alabilmeme yardımcı olduğu sürece önemliydi.

O zamandan beri bir sürü resmî kâğıt çıkarttım. Yeminler ettim, acayip tehdit mektupları yazdım, hepsinin altında imzam var. Kovuşturmaya uğramadığımı ispat etmek için tekrar tekrar yazılar yazmam gerekti. Ama sevinerek farkına vardım ki bütün bu anlaşılmaz kâğıt tomarı arasında her

zaman Belediye'den aldığım o masum kâğıt şart koşuluyordu. Her seferinde belki kayıt defterinde daha fazla birşeyler görürüm diye nafile bir umutla bizzat koşuyordum belgeyi almaya Belediye'den.

Sonra ayrıldım oralardan; şimdi yıllardır yerimden yur-
dumdan uzak yaşıyorum. Belediye başkanı kimdir, nedir
hiç bilmiyorum artık o şehirde, ilgilenmiyorum da. Çeşitli
resmî kâğıtlar çıkartmam gerektiğinde görece en kolay çı-
karılan yine hâlâ Belediye'nin verdiği belge. Bütün diğer
belgeler çeşitli düğmelere basılarak, mikrofonlarla konu-
şularak, tam bir karabasan ortamı içinde elde ediliyor. Ama
ne yalan söyleyeyim, Belediye'nin kâğıdı artık bana o ilk se-
ferinde duyduğum güven hissini de vermiyor.

Son zamanlarda memnuniyetle vardığım sonuç şöyle: Ya-
şım ilerledikçe benden istenilen resmî kâğıtların sayısı aza-
lıyor. Ve eğer sağlığımız elverirse bir gün yine sadece Bele-
diye'nin verdiği o uğurlu belgeye muhtaç olacağız diye
umuyorum. Ne zaman, nerede ve kimden doğduğumuzu
yazan o kâğıda. Ve başka hiçbir şeye.

Bir de o eski püskü ciltteki henüz içi tamamlanmamış ka-
re çokça düşüyor aklıma. Benim de vatanımda güvenli bir
yerim var. Orada, o karenin içinde yeniden çocuk oluyo-
rum, yeniden bebek oluyorum, benimle aynı tarihte doğan
bütün çocuklarla bir aradayım. Ve üstelik o karenin içinde
ne belge lazım insana, ne kimlik ispatı. Her şey görevli me-
murların bilgisi dahilinde.

Sırp kralı Aleksandros'un Marsilya'da öldürüldüğünü, haberi ikinci baskıyla duyuran gazeteyi satan çocukların bir avaza bağırışmalarından öğrenmiştim bir akşam vakti o konağın önünde. Kalabalığın üzerinde korku karanlık bir hayalet gibi dolaşıyor ve herkes "Savaş çıkıyor, yakında savaş çıkıyor!" diyordu birbirine. Anlaşılan Saraybosna'yı hatırlamışlardı. Sanki aniden tepelerinde esen sıcak bir rüzgârın içinde sağa sola savrulmaya başlamıştı insanlar.

Bugün bile herhangi bir nedenle içimde bir baygınlık hissettiğimde, dağ gezintilerine gittiğimiz İç Pınar'dan aşağı inerken arada bir Arnavutluk tarafına doğru bir göz atarak çıkacak savaştan, bizleri bekleyen felaketlerden konuşan ve şu anda hiçbiri hayatta olmayan büyüklerimin sözleriyle, ormanda yolunu kaybeden bir tilkinin beni kuyruğuyla okşadığı düşüncesi birbirine karışıyor beynimin derinliklerinde. Dağ gezintisinden döndüğümüz o günün sonunda şehrimize akşam inerken evimizin sapağında, her akşam gaz lambalarını yakan adamın küçük merdiveni üzerinde kirli bir gaz lambasının camını ifadesiz bir yüzle silmekte oldu-

ğunu gördüğümü hatırlıyorum. Bir sonraki yıldan itibaren bu lambaları çok uzun yıllar artık kimseler yakmayacaktı. Bir daha yandıklarında artık elektrik lambasıydılar ve buz gibi soğuk bir görünüşleri vardı.

Yoğun bir hüzün vardı havada. Çocuk ruhum olacakları önceden seziyordu. Hâlâ arkasından ağladığımız o evi sattıktan sonra bir gün pazarda alışveriş ederken büyüklerin neden satılan güzel şeyleri görüp benim gibi sevinmediklerine bir türlü akıl erdirememiştim. Beni bir tütüncü dükkanının önünde bırakıp içeriye girmişlerdi bir şey sormaya. Ben asılı gazetede “savaş” kelimesini sökmeye çalışırken birden kuvvetli bir rüzgâr çıktı, her taraf toza dumana bulandı; sağdan soldan uçuşan kâğıt parçaları etrafımı sardı; bir an için soluksuz kaldım ve insanlar görünmez oldu. Arkasından bir de Belediye’nin arazözü geçti ve her şey daha temiz görüneceğine daha boz bulanık bir hal aldı. O günden sonra o rüzgâr, ki gerçekten çıkmış mıydı yoksa tamamen hayalimin bir ürünü müydü bilmiyorum, hayatımın zor anlarında beni anaforuna almaya hep devam etti.

Eski zamanlardan kalan bu anafor içinde dönüp durma duygusuna bir de, esaretin son Kutsal Cuma’sında, diyakoz vaaz kürsüsünden İsa’nın ölümünü İncil’den okurken kapılmışımdım. “Oysa İsa büyük bir feryatla bırakıyordu ruhunu...” Kilisenin içinde sanki kuvvetli bir rüzgâr esiyor, her şeyi bir köşeye savuruyordu. İnanmışların üzerindeki paçavralar, dikenli başlıkları, kubbedeki ağaçlar, bitkiler ve bunların ortasında duran atlet yapılı güçlü kuvvetli Havarilerden oluşan mozaik, diyakozun gür sakalı -ki bu diyakoz tıp eğitimini tamamlayınca papazlığı da bırakmıştı- işte bütün bunlar etrafımda dönmeye başlamıştı yine o gün. Bir ara rüzgâr dinmeye yüz tutmuş ama sabah ayini de bitmişti zaten.

Aynı rüzgâr, ama bu sefer tozu dumana katarak, esaretin son günü, bizler bir süre için görevlerimizin başından ayrı-

lıp kilisede dizlerimizin üzerinde Tanrı'ya bizi bu kandan kurtarması için dua ettiğimiz sırada bir kez daha çıktı.

Daha sonraları anaforuna kapıldığım bu rüzgârın kuvvetini eskisi kadar hissetmemeye başladım. Sanki masumiyet ve inanç karşısında gücü azalmıştı. Ara sıra sert estiği olsa da özel nedenlerime bağlıyordum artık bunu.

Çok emin değilim, ama son zamanlarda sanki içimde yine dönerek yükselen bir hortum oluşuyor, neyse ki çabuk sakinliyor. Korkarım ki o eski rüzgâr yine bir gün çıkacak ama bu sefer durdurmak mümkün olmayacak.

Yunan edebiyatının en büyük düzyazı ustalarından ve önemli şairlerinden, annesi ve babası Tekirdağ-Keşan doğumlu Yorgos Yoannu, çocukluk ve yeniyetmelik dönemlerinin anılarını bir araya getirdiği *Yegâne Miras*'ta okura, 1923 Mübadelesi'nden sonra ailesinin yerleştiği Selânik'ten, daha sonra görevli gittiği Atina ve Bingazi'den son derece canlı insan portreleri ve günlük yaşam manzaraları sunuyor. Deneme-hikâye arası bir anlatım tarzıyla çağdaş Yunan edebiyatına yeni bir soluk getiren yazarın bu kitaptaki baş kahramanı, doğup büyüdüğü ve büyük bir aşkla bağlı olduğu Selânik şehri. Yeniyetme bir delikanlı olarak yaşadığı İkinci Dünya Savaşı sırasında, bombalar altında yıkılan Selânik'te yazarın kendi aile çevresinde gelişen traji-komik olaylarla örülen bu öykülerin ayrıntılarında Yunanistan'ın gizli çağdaş tarihini bulmak mümkün. Yeni gelişmekte olan bir toplumsal yapının kuruluş sancıları içinde yaşama tutunmaya çalışan küçük insanın sıkıntıları, artık kaybolmaya yüz tutan alışkanlıklar, yok olan tatlar, *Yegâne Miras*'ın ana temalarını oluşturuyor. Kitapta yer alan "Kemal'in Evi" adlı öykü, Yunanistan'da orta öğretim edebiyat ders kitaplarında düzyazı örneği olarak okutulmakta.

İLETİŞİM 837
ÇAĞDAŞ DÜNYA
EDEBİYATI 174

ISBN 975-05-0070-9

9 789750 500701